

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
23/77

**Demografijos tendencijų, demografijos politikos ir jos įgyvendinimo rezultatų
lyginamoji analizė**

Laura Švelnytė, Tyrimų skyriaus patarėja, tel. (8 5) 239 6173
dr. Veronika Urbonaitė-Barkauskienė, Tyrimų skyriaus patarėja, tel. (8 5) 239 6180

2023-09-08

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023

Turinys

Santrumpos	5
Įvadas.....	6
Bendrosios demografijos tendencijos.....	6
Demografijos politika	7
Gimstamumo skatinimo politika	8
Visuomenės senėjimo politika.....	10
Migracijos politika.....	11
1. Airija.....	13
1.1. Airijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai.	13
1.2. Imigracija.....	13
1.3. Emigracija.....	14
1.4. Reemigracija.....	14
1.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	15
1.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika	16
1.7. Technologijų ir inovacijų modeliai.....	17
1.8. Apibendrinimas.	17
2. Japonija.....	18
2.1. Japonijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai.	18
2.2. Imigracija.....	18
2.3. Emigracija.....	19
2.4. Reemigracija.....	20
2.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	20
2.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	20
2.7. Darbo rinkos transformacija.	21
2.8. Technologijų ir inovacijų modeliai.....	21
2.9. Apibendrinimas.	21
3. Kanada.....	22
3.1. Kanados demografinė situacija ir prognozės ateičiai.	22
3.2. Imigracija.....	22
3.3. Emigracija.....	23
3.4. Reemigracija.....	23
3.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	23
3.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	24
3.7. Technologijų ir inovacijų modeliai.....	24
3.8. Apibendrinimas.	24
4. Norvegija.....	25

4.1. Norvegijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės.....	25
4.2. Demografinės situacijos prognozės ateičiai.	25
4.3. Imigracija.....	25
4.4. Emigracija ir reemigracija.	25
4.5. Imigracijos politika.....	26
4.6. Integracijos politika ir jos rezultatai	26
4.7. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	27
4.8. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	28
4.9. Apibendrinimas	29
5. Prancūzija.....	31
5.1. Prancūzijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai.....	31
5.2. Imigracija.....	31
5.3. Emigracija.....	31
5.4. Reemigracija.....	31
5.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	31
5.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	32
5.7. Technologijų ir inovacijų modeliai.....	32
5.8. Apibendrinimas.	33
6. Suomija.....	34
6.1. Suomijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės	34
6.2. Imigracija.....	35
6.3. Emigracija ir grįžtamoji migracija.....	35
6.4. Integracijos politika.	35
6.5. Gimstamumo skatinimo politka.	36
6.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	37
6.7. Apibendrinimas	37
7. Švedija.....	38
7.1 Švedijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės	38
7.2. Demografinės situacijos prognozės ateičiai	38
7.3. Imigracija.....	38
7.4. Emigracija.....	39
7.5. Reemigracija.....	39
7.6. Migracijos politika.....	39
7.7. Integracijos politika.	40
7.8. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	41
7.9. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	41
7.10. Apibendrinimas	42
8. Vokietija.....	44
8.1. Vokietijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai.	44

8.2. Imigracija.....	44
8.3. Emigracija.....	44
8.4. Reemigracija.....	44
8.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika.....	44
8.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika.	45
8.7. Technologijų ir inovacijų modeliai.....	45
8.8 Apibendrinimas.	45
9. Lietuva.....	46
9.1. Lietuvos demografinė situacija ir prognozės ateičiai	46
9.1.1. Gimstamumas.....	46
9.1.2. Senstanti Lietuvos visuomenė.....	47
9.1.3. Emigracija ir imigracija.....	48
9.1.4. Grįžtamoji migracija (reemigracija).....	49
9.2. Demografijos politika	50
9.3. Demografijos politikos rezultatai	53
9.3.1. Gimstamumo politikos rezultatai.	53
9.3.2. Senstančios visuomenės politikos rezultatai	55
9.3.3. Migracijos politikos rezultatai.....	55
9.4. Apibendrinimas.	56
Apibendrinimas	57
Šaltiniai ir dokumentai	58
Literatūra	64

Santrumpos

BVP – bendrasis vidaus produktas (angl. *Gross Domestic Product, GDP*)
DVT – Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi tikslai (angl. *Sustainable Development Goals, SDG*)
EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*)
ECEC – early education and care
EEE – Europos ekonominė bendrija
EK – Europos Komisija
EP – Europos Parlamentas
ES – Europos Sąjunga
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
JK – Jungtinė Karalystė
JTO – Jungtinių Tautų Organizacija
LR – Lietuvos Respublika
LRS – Lietuvos Respublikos Seimas
LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė
MTTP – moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
PSO – Pasaulio sveikatos organizacija (angl. *World Health Organization, WHO*)
SGR – suminis gimstamumo rodiklis (tikimybinis rodiklis, parodantis vidutinį gyvų gimusiųjų skaičių, kurį per visą savo gyvenimo vaisingą laikotarpį pagimdytų moteris, jeigu ji sulauktų 50 metų amžiaus ir kiekvienoje amžiaus grupėje gimstamumas išliktų nepakitęs)
STRATA – Vyriausybės strateginės analizės centras
SSB – Centrinis Norvegijos statistikos biuras (norveg. *Statistisk sentralbyrå, SSB*)
UNESCO – Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)
UNHCR – Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūra
VTGT – vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė

Įvadas

Šiame darbe analizuojamos demografijos ir demografijos politikos tendencijos pasaulyje, Europoje ir Lietuvoje. Išskiriame didelių pajamų valstybėms būdingas gimstamumo mažėjimo, populiacijos senėjimo tendencijas bei augantį imigracijos ir talentų pritraukimo poreikį demografiniam balansui atkurti. Taip pat darbe pristatome pagrindines politinių demografijos politikos priemonių grupes, susijusias su gimstamumo skatinimu, senėjančios visuomenės iššūkių reguliavimu, migracijos politika.

Darbe pateikiami Airijos, Japonijos, Kanados, Norvegijos, Prancūzijos, Suomijos, Švedijos ir Vokietijos demografinės raidos bei demografijos politikos principai. Šių valstybių analizės kontekste išsamiai pristatomas Lietuvos demografinės raidos, demografijos politikos ir jos rezultatų atvejis.

Bendrosios demografijos tendencijos

Trys didžiausi demografinės kaitos iššūkiai, su kuriais susiduria labiausiai išsivysčiusios pasaulio valstybės, yra:

1. Per mažas, natūralios gyventojų kaitos neužtikrinantis **gimstamumas** (kai suminis gimstamumo rodiklis SGR¹ yra mažesnis nei 2,1);
2. Spartus populiacijos **senėjimas**;
3. Intensyvi **migracija** ir netolygus regioninis gyventojų pasiskirstymas tiek globaliu, tiek nacionaliniu lygmenimis².

Beveik visuose aukštų pajamų pasaulio regionuose gimstamumo rodikliai yra maži ar labai maži. Daugumoje EBPO valstybių SGR rodiklis siekia nuo 1,2 iki 1,8 vaiko vienai vaisingo amžiaus moteriai. 2021 m. tik viena EBPO valstybė (Izraelis) turėjo didesnę nei 2,1 SGR rodiklį, užtikrinantį natūralią gyventojų kaitą. Per pastaruosius dešimtmečius ekonominiais rodikliais pirmaujančioje pasaulio dalyje stebima stabili gimstamumo mažėjimo tendencija: nuo vidutinio 2,84 SGR 1970 m. iki 1,58 SGR 2021 m. Gimstamumo nuosmukis buvo ypač ryškus tokiose valstybėse kaip Kolumbija, Pietų Korėja, Meksika, Turkija. 2019–2020 metais, vykstant COVID-19 pandemijai, SGR rodikliai sumažėjo daugiau nei dviejuose trečdaliuose EBPO valstybių³.

EBPO valstybėse vidutinis gyventojų amžius iki 2050 m. išaugs nuo 40 iki 45 metų. Taip pat vyresnio nei 65 metų amžiaus ir darbingo amžiaus (15–64 metų) žmonių santykis populiacijoje 2050 m., prognozuojama, keisis nuo 1 iš 4 (koks buvo 2018 m.) iki 2 iš 5⁴.

Vyraujančių demografinių tendencijų – menko gimstamumo, gyventojų senėjimo, augančios tarptautinės bei ES vidaus migracijos – ilgalaikės pasekmės yra netolygus gyventojų pasiskirstymas valstybių viduje, migracijos traukos regionų ryškėjimas ir gyventojų perteklius urbanizuotose aukšto ekonomikos išsivystymo lygio vietovėse, taip pat regioninė nutolusių ar ekonomiškai nepatrauklių vietovių depopuliacija.

Nutolę ir retai apgyvendinti regionai susiduria su sunkumais išlaikyti jaunų ir šeimas sukūrusių asmenų populiacijos dalį dėl nepakankamai prieinamų viešųjų paslaugų (švietimo, medicinos, kultūros) ir infrastruktūros trūkumo. Nors depopuliacijos tendencija labiausiai siejama su kaimiškėmis ar fiziškai nuo urbanistinių centrų nutolusiomis vietovėmis, iš tiesų skiriamoji linija tarp augančių ir besitraukiančių (angl. *shrinking*) regionų yra didelė dalimi susijusi su gyventojų

¹ Suminis gimstamumo rodiklis (SGR, angl. *total fertility rate*) yra tikimybinis rodiklis, parodantis vidutinį gyvų gimusiųjų skaičių, kurį per visą savo gyvenimo vaisingą laikotarpį pagimdytų moteris, jeigu ji sulauktų 50 metų amžiaus ir kiekvienoje amžiaus grupėje gimstamumas išliktų nepakitęs. Žr. Valstybės duomenų agentūros statistikos terminų žodyne: <https://osp.stat.gov.lt/statistikos-terminu-zodynas>

² May, John F. 2015. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*, 377(3), p. 136-150: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2015-3-page-136.htm>

³ EBPO Šeimos duomenų bazė, Vaisingumo rodiklių analizė: https://www.oecd.org/els/family/SF_2_1_Fertility_rates.pdf

⁴ EBPO. 2019. *Working better with age*: <https://www.oecd.org/els/working-better-with-age-c4d4f66a-en.htm>

pasirinkimais skirtingais gyvenimo eigos laikotarpiais. Dideli miestai pritraukia jaunos, išsilavinimo ir darbo galimybių ieškančius žmones, o mažesnės gyvenvietės gali tapti vyresnio amžiaus žmonių (augančios populiacijos dalies išsivysčiusiose valstybėse) traukos centrais⁵.

Vyraujant menkam gimstamumui ir visuotinei gyventojų senėjimo tendencijai, aukštų pajamų valstybėse pagrindiniu populiacijos dydžio stabilumo arba augimo veiksnium tampa imigracija. Tuo tarpu žemesnių pajamų regionuose (kaip, pavyzdžiui, Lietuvoje ir likusioje Vidurio Rytų Europoje, taip pat Pietryčių Europoje) esminis gyventojų skaičiaus mažėjimo faktorius – dideli emigracijos mastai⁶. Pavyzdžiui, Latvijoje per pastaruosius tris dešimtmečius populiacija sumažėjo beveik trečdaliu, ir tik 20 proc. iš netektosios populiacijos dalies sudarė neigiamas gimimų ir mirčių balansas. Likę keturi penktadaliai – tai emigravę Latvijos gyventojai.

Todėl Europos vidurio rytų ir pietryčių valstybėse, siekiant išlaikyti stabilų populiacijos dydį, gimstamumo rodikliai turėtų būti kur kas didesni nei migracijos balansui apskaičiuotas 2,1 dydžio SGR. Pavyzdžiui, Rumunijoje ar Bulgarijoje siekiant neutralizuoti emigracijos poveikį populiacijos dydžiui SGR dydis turėtų siekti 3. Todėl demografijos politika negali orientuotis tik į gimstamumo skatinimą ar tik į migracijos reguliavimo politines priemones – šie abu veiksniai yra susiję, o Vidurio Rytų Europos ir kituose intensyvios gyventojų emigracijos regionuose svarbią demografijos politikos dalį sudaro ir grįžtamąją migraciją (reemigraciją) skatinančios politinės priemonės⁷.

Remiantis JT prognozėmis bei demografinių transformacijų teorijos modeliais⁸, visos pasaulio valstybės antroje XXI a. pusėje susidurs su pastebimai sumažėjusiais gyventojų skaičiaus augimo tempais, o iki 2090 m. apie 55 proc. valstybių susidurs ir su depopuliacijos iššūkiais. Populiacijos mažėjimas susijęs su socialinėmis ir ekonominėmis pasekmėmis ir augančia našta sveikatos, pensijų sistemoms, darbo rinkai ir bendram darbo efektyvumui⁹.

Kita vertus, depopuliacijos pasekmės neturėtų būti suprantamos vien negatyviai ir deterministiškai, o socialinės ir ekonominės sistemos neturi būti vertinamos kaip neįgalios lanksčiai prisitaikyti prie kintančių demografinių sąlygų. Empirinės lyginamosios studijos, besiremiančios daugelio valstybių ilgamete patirtimi, atskleidžia, kad darbo rinkos prie populiacijos mažėjimo prisitaiko padėdamos įsitraukti iki tol darbo rinkoje menkiau dalyvavusioms socialinėms grupėms (pavyzdžiui, vyresnio amžiaus asmenims, moterims) ir mažėjant bendriesiems nedarbo rodikliams. Teigiama, kad toks darbo rinkos lankstumas, kartu su atlyginimų augimu, turi pozityvių socialinių pasekmių – tokių kaip mažesnė socialinė nelygybė, didesnis socialinis įtraukumas.

Depopuliacijos sąlygomis veiksmingos politinės priemonės gali būti ir investicijų į technologijas, didinančias produktyvumą, plėtra, taip pat investicijos į fizinės, pažintinės bei psichinės sveikatos gerinimą, kuris leistų darbo rinkoje dalyvauti didesnei visuomenės daliai, taip pat dirbti ilgiau ir produktyviau¹⁰.

Demografijos politika

Demografijos politika, formuojama kaip atsakas į šias tendencijas, turi būti be galo kompleksiška, apimanti skirtingas ir tarpusavyje persidengiančias valstybių vidaus ir tarptautinės politikos sritis, o jos vykdymas reikalauja glaudaus tarpinstitucinio ir tarptautinio bendradarbiavimo. Tokios kompleksinės politinių priemonių ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemos pavyzdžiu galėtų būti Darnaus vystymosi tikslų (DVT, angl. *Sustainable Development Goals, SDG*) sistema.

⁵ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Depopulation trends in Europe: what do we know about it?* <https://population-europe.eu/research/policy-insights/depoulation-trends-europe-what-do-we-know-about-it>

⁶ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*: <https://lr.v.lt/uploads/main/documents/files/2023%2002%2010%20LT2050%20Demografini%C5%B3%20i%C5%A1%C5%A1%C5%ABki%C5%B3%20sprendimo%20galimybi%C5%B3%20studija.pdf>

⁷ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Depopulation trends in Europe: what do we know about it?*

⁸ Roser, Max. 2019. *Demographic transition: Why is rapid population growth a temporary phenomenon?* <https://ourworldindata.org/demographic-transition>

⁹ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Depopulation trends in Europe: what do we know about it?*

¹⁰ Ten pat.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valstybių, regionų ir viso pasaulio demografijos situacija apibūdinama ne tik statistiniais kiekybiniais rodikliais, bet turi ir kokybinius kriterijus, kurie apima gerovės, įtraukimo, gyvenimo kokybės ir panašius matmenis. Todėl išsivysčiusių pasaulio ir Europos valstybių demografijos politika orientuojasi ne į populiacijos dydį kaip savaiminę vertybę, bet į tvarių ir įtraukių bendruomenių funkcionavimą.

Vadovaujantis šiuo požiūriu valstybės pažangos strategijoje Lietuva 2050 teigiama, kad „[v]isuoje ir viešojoje politikoje turėtų įvykti vertybinis pokytis, prioritetą teikiant Lietuvos, kurioje gera gyventi nepriklausomai nuo gyventojų skaičiaus ir jo pokyčio, vizijai. Net ir mažesnėje ir senstančioje Lietuvoje galima pasiekti aukštą gyvenimo kokybę – sukuriant jaunimui palankią aplinką kurti šeimą ir gimdyti bei auginti vaikus; užtikrinant orią, sveiką senatvę ir skatinant vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimą darbo rinkoje bei visuomenės gyvenime; plėtojant kartų solidarumą ir socialinę gerovę visiems.“¹¹.

Vis dėlto demografijos politika, ne tik dėl savo kompleksiskumo, bet ir dėl to, kad yra nukreipta į ateities tikslus, dažnai užima per mažai vietos politinėse darbotvarkėse, kurios kur kas stipriau orientuotos ne į ateities, o į trumpojo laikotarpio tikslus ir veikimo būdus¹². Todėl išties daugumoje Europos valstybių demografijos problemos nėra sistemingai sprendžiamos ir laikomos strateginiu prioritetu. Diskusijos apie demografijos tendencijas viešojoje erdvėje dažnai nesikoncentruoja į praktinius sprendimus, bet yra aistringos ir pilnos kontroversijų, naudojamos tiek kairiųjų, tiek dešiniųjų radikalų gąsdinančioje populistinėje retorikoje.

Arba, kita vertus, populiarios ir neintervencinės demografijos politikos idėjos, kurios apskritai skatina abejoti ilgalaikę gimstamumo skatinimo, migracijos reguliavimo ir kitų panašių politinių priemonių veiksmingumu bei nauda. Galiausiai reali nacionalinė demografinė politika Europos valstybėse dažnai formuojama ieškant bendro sutarimo tarp įvairių ir skirtingų suinteresuotųjų šalių interesų bei idėjų, atsižvelgiant į finansinį spaudimą ir dabarties politinius interesus, taigi – beveik visada ieškant kompromisų bei nuosaikumo. O sėkmingam demografijos politikos įgyvendinimui, be stiprios politinės valios, reikia tinkamos institucinės aplinkos, koordinuoto įvairių sektorių bendradarbiavimo, veiksmingos stebėsenos ir vertinimo¹³.

Gimstamumo skatinimo politika

Gimstamumo skatinimo priemonės skirstomos į tiesiogines ir netiesiogines¹⁴.

Tiesioginės gimstamumo skatinimo priemonės yra:

- darbo rinkos lankstumo skatinimas, suteikiant galimybę derinti šeimą ir darbą abiem tėvams: motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros atostogos; lankstus darbo laikas bei trumpalaikės atostogos ar neatvykimas į darbą dėl šeiminių priežasčių; antidiskriminaciniai įstatymai bei lyčių lygybės užtikrinimas darbo vietoje; lanksčiai derinamas darbo laikas; atostogos, skirtos sergančių vaikų priežiūrai; reglamentuotos žindymo pertraukos darbe;
- finansinės gimstamumo skatinimo priemonės, t. y. periodinės, vienkartinės išmokos ir pašalpos motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros laikotarpiais; mokesčių nuolaidos, kreditai, lengvatos; nemokamos ar subsidijuojamos paslaugos bei prekės vaikams; būsto subsidijos;
- valstybės suteikiamos visuotinai prieinamos ir kokybiškos ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo ir priežiūros paslaugos.

Netiesioginės gimstamumo skatinimo priemonės yra:

¹¹ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*.

¹² Setälä, Maija. 2023. *Democratic Governance and the Future: Tensions and Possibilities* (pranešimas konferencijoje *Long-term Governance, Democracy and Futures research*) : <https://www.youtube.com/watch?v=XJ7h14xEX3o>

¹³ May, John F. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*, vol. 377, no. 3, 2015, pp. 136-150.

¹⁴ Socialinių tyrimų institutas. Demografinių tyrimų centras. 2005. *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštara*: <http://demografija.lt/download/tekstai/priestaros/priestarosId.pdf>

- lyčių lygybės užtikrinimas;
- vaikui ir šeimai palankios fizinės bei kultūrinės aplinkos kūrimas ir palaikymas;
- švietimas ir konsultavimas šeimos psichologijos ir santykių klausimais;
- užimtumo skatinimas, ypač moterų ir jaunimo.

Nepaisant to, kad tiesioginės gimstamumo skatinimo priemonės yra būtinos, vien jos nėra pakankamos – tiesioginės priemonės efektyviausiai veikia tik drauge su netiesioginėmis. Pastarųjų – lyčių lygybės, vaikui ir šeimai palankios aplinkos, šeimų švietimo ir konsultavimo – poveikis sunkiai išmatuojamas kiekybiniais rodikliais, todėl jų svarba priimant politinius sprendimus dažnai nepakankamai įvertinama. Tačiau ne tik ekonominis lygmuo, bet ir socialiniai, kultūriniai, vertybiniai veiksniai (nustatomi daugiau kokybiniais rodikliais) taip pat yra nepaprastai svarbūs kalbant apie paskatas susilaukti vaikų bei efektyviai veikiančias gimstamumo skatinimo politikos priemones.

Būtent todėl gimstamumo rodikliai didžiausi ne tose valstybėse, kurios siūlo dosniausias išmokas, bet tose, kur paramos šeimai sistema yra labiausiai subalansuota – t. y. atostogų ir išmokų sistema derinama su vaiko priežiūros paslaugų prieinamumu, tėvystei palankia ir lanksčia darbo rinka bei veikia netiesioginės gimstamumo skatinimo priemonės: užtikrinama šeimai palanki kultūrinė ir socialinė aplinka, prieinamos psichologinės, švietimo ir konsultacinės paslaugos tėvams, vaikams ir šeimoms bei veikia lyčių lygybė.

Analizuojant gimstamumo politikos rezultatus ES valstybėse matyti, kad gimstamumas aukštesnis tose šalyse, kuriose paramos šeimai politika integruoja užimtumo, vaiko priežiūros ir lyčių lygybės politikos elementus, taip pat siekia užtikrinti, kad vyrams ir moterims, prižiūrintiems mažamečius vaikus, būtų išsaugoma darbo vieta ir garantuojamas pajamų stabilumas. Darbo ir šeimos derinimo galimybių buvimas arba stoka tampa svarbia sąlyga, nulemiančia šeimų apsisprendimą dėl vaikų turėjimo, jų gimimo laiko ir skaičiaus.

Tokie veiksniai, kaip ekonominis stabilumas, lygūs santykiai tarp lyčių ir subalansuotos šeimos politikos priemonės daro teigiamą poveikį gimstamumui. Geriausias gimstamumo politikos efektas pasiekiamas valstybėse, kur šeimos politika yra aktyvi, ilgalaikė, kompleksiška, susieta su darbo rinkos lankstumu, taip pat ten, kur tiek viešojoje, tiek privačiojoje sferoje vyrauja lygios lyčių galimybės ir darbo pasidalinimas¹⁵.

Tačiau net ir labai kompleksiškos gimstamumo politikos poveikis gimstamumo augimui yra sąlyginai ribotas. Pavyzdžiui, lūkestis, kad išmokomis, kokybiška ir prieinama vaikų priežiūra ir kitomis priemonėmis išsivysčiusiose valstybėse būtų galima pasiekti 2,1 SGR siekiantį gimstamumą – neturi beveik jokių atitikmenų tikrovėje. Realus kokybiškos gimstamumo politikos potencialas būtų sumažinti ir sulėtinti negatyvias demografines tendencijas, o ne pakeisti jų kryptį. Šia prasme neegzistuoja joks greitas, pigus, paprastas ir veiksmingas gimstamumo problemų sprendimas (angl. *quick fix*). Todėl realus Europos valstybių gimstamumo politikos lūkestis turėtų būti ne „kaip pasiekti 2,1 SGR“, o kaip išvengti dar nuožmesnio gimstamumo rodiklių kritimo, tokio, koks ištiko kai kurias Rytų Azijos valstybes. Pavyzdžiui, Pietų Korėjoje 2022 m. fiksuotas 0,78 SGR¹⁶.

Toks dramatiškas išsivysčiusių valstybių gyventojų gimstamumo mažėjimas susijęs ne tik su makroekonominėmis ir makrosocialinėmis Vakarų pasaulio transformacijomis, bet ir su vertybiniais bei psichologiniais pokyčiais, veikiančiais pasirinkimą turėti vaikų. Pavyzdžiui, socialinio pasitikėjimo, asmeninio atsparumo trūkumu bei kitais šiuolaikinio pasaulio iššūkiais jauniems ir vaisingo amžiaus žmonėms¹⁷.

Vis dėlto veiksmingiausiomis politinėmis gimstamumo skatinimo priemonėmis laikomos:

- dosniai mokamos vaiko priežiūros atostogos – ypač tuo atveju, kai abu tėvai skatinami jas proporcingai dalintis ir nė vienas neiškristi iš darbo rinkos;
- valstybės užtikrinama prieinama ir kokybiška vaikų priežiūra.

¹⁵Ten pat.

¹⁶ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Low birth rates: Ten steps towards more baby-friendly policies for 2024 and beyond*: <https://population-europe.eu/research/policy-insights/low-birth-rates-ten-steps-towards-more-baby-friendly-policies-2024-and-beyond>

¹⁷ Ten pat.

Šis modelis pasiteisino Šiaurės regiono šalyse, kurioms pavyko pasiekti balansą tarp vaiko vystymosi poreikių, tėvų poreikių bei tėvystei palankios ir efektyvios darbo rinkos¹⁸. Šiaurės regiono valstybės, ekspertų įprastai pateikiamos kaip Europoje veiksmingiausias gimstamumo skatinimo politikos atvejais ir sektinas pavyzdys, akcentuoja vaisingo amžiaus asmenų, apsisprendusių turėti vaikų, gyvenimo ir darbo balanso palaikymą. Balanso patirtis ir valstybės bei bendruomenės pagalba auginant pirmąjį vaiką susiję su apsisprendimu turėti du ir daugiau vaikų ateityje, taigi ir su geresniais tiek kiekybiniais, tiek kokybiniais gimstamumo politikos pasiekimais.

Švietimas apie reprodukcijos sveikatą taip pat galėtų būti svarbi netiesioginė gimstamumo skatinimo priemonė, suteikianti jauniems žmonėms žinių apie biologinius lyčių skirtumus, vaisingumo pokyčius priklausomai nuo amžiaus, savanorišką ir nesavanorišką bevaikystę ir kitus psichologinius bei fiziologinius tėvystės aspektus¹⁹.

Visuomenės senėjimo politika

Visoje Europoje ir kituose aukštų pajamų pasaulio regionuose vyraujant mažiems gimstamumo rodikliams ir neigiamai natūraliai gyventojų kaitai, o taip pat tobulėjant medicinos paslaugoms ir ilgėjat vidutinei tikėtina gyvenimo trukmei (VTGT), 65 metų amžiaus ir vyresnių asmenų dalis populiacijoje auga. Taip pat keičiasi populiacijos amžiaus struktūra. Pasiekiamas ketvirtasis demografinių transformacijų etapas²⁰, kai esant ir mažam gimstamumui, ir mažam mirtingumui keičiasi populiacijos struktūra, vaikų, jaunimo, vaisingo ir darbingo amžiaus amžiaus grupės tampa mažesnės nei trečiajame (populiacijos augimo) demografinių transformacijų etape. Pastarasis apibūdina mažiau išsivysčiusios pasaulio dalies dabartines demografijos tendencijas²¹.

Ši visuomenės senėjimo tendencija yra susijusi su ekonomikos pajėgumų mažėjimo perspektyvomis ateityje dėl kintančios darbo rinkos struktūros, t. y. dėl mažėjančios darbingo amžiaus populiacijos dalies. Tyrimai rodo, kad vyresniame amžiuje keičiasi ne tik darbo pajėgumai, bet ir kapitalo kaupimo ir taupymo poreikiai bei galimybės, o tai taip pat gali turėti pasekmes ekonomikai neproporcingai išaugus vyresnio amžiaus asmenų daliai. Žinoma, svarbu paminėti ir didėjančius valstybės išpareigojimus socialinei, sveikatos priežiūros ir globos sistemoms, ypač neadekvatų krūvį pensijų išlaidoms. Dėl mažėjančio gimstamumo ir mažėjančio šeimų dydžio vyresnio amžiaus žmonių priežiūros krūvis tenka ne tik šeimoms, bet auga ir lūkesčiai valstybei²².

Kita vertus, įgyvendinant „Sidabrinės ekonomikos“ transformaciją ir veiksmingomis politinėmis priemonėmis prisitaikant prie visuomenės senėjimo realijų visų aukščiau minėtų pasekmių galima išvengti. Turtinga vyresnio amžiaus žmonių profesinė ir gyvenimiška patirtis ekonomikai gali suteikti daug pridėtinės vertės. Be to, net ir senstančios Europos šalys (pavyzdžiui, Vokietija) toliau sėkmingai dominuoja tarptautinėje ekonomikos arenoje²³.

EBPO valstybėse išaugus VTGT vyresnių (55–64 metų) asmenų amžiaus grupė tapo pastebimai aktyvesnė darbo rinkoje. Per paskutinį dešimtmetį jų dalyvavimas išaugo 8 proc. ir pasiekė 64 proc. vidurkį EBPO valstybėse 2018 m. Tačiau skirtumai tarp valstybių ir regionų išlieka dideli²⁴.

Lyginamosios EBPO ekspertų senėjimo politikos analizės duomenimis vyraujanti senėjimo politikos priemonė išsivysčiusiose valstybėse yra pensinio amžiaus didinimas. Jis daugelyje EBPO valstybių siekia 67 metus. Taip pat kartu taikomos kitos ilgesnį aktyvumą darbo rinkoje skatinančios ir pensijų išmokas reguliuojančios priemonės. Tačiau tik prailginti pensinį amžių neužtenka – būtina ir gerinti vyresnio amžiaus darbuotojų darbo sąlygas bei įsidarbinimo galimybes. Lygiai tiek pat

¹⁸ May, John F. 2015. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*. 377(3), p. 141.

¹⁹ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Low birth rates: Ten steps towards more baby-friendly policies for 2024 and beyond*.

²⁰ Roser, Max. 2019. *Demographic transition: Why is rapid population growth a temporary phenomenon?*

²¹ May, John F. 2015. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*, 377(3), p. 141–142.

²² Ten pat, p. 136.

²³ Ten pat.

²⁴ EBPO. 2019. *Working better with age*.

svarbus mobilumo darbo rinkoje didinimas bei didesnis darbo rinkos lankstumas vyresnio amžiaus žmonėms suteikiant kuo geresnes mokymosi visą gyvenimą, kvalifikacijos kėlimo ir persikvalifikavimo galimybes. Kuriant „sidabrinei ekonomikai“ palankią kultūrinę aplinką svarbios ne tik politinės iniciatyvos, bet ir vertybinė bendruomenės aplinka, atvirumas, diskriminacijos dėl amžiaus atsisakymas²⁵.

Apskritai, formuojant visuomenės senėjimo politiką labai svarbu ne tik *post hoc* reaguoti į visuomenės senėjimu susijusius iššūkius, bet ir, jei tik įmanoma, užsiimti jų prevencija. Prevencija visų pirma reiškia didesnę pagyvenusių gyventojų atsparumą (angl. *resilience*), lankstumą, gebėjimą mokytis ir prisitaikyti besikeičiančiame pasaulyje²⁶.

Migracijos politika

Pasaulio gyventojų migraciją skatinantys veiksniai yra itin dideli technologinio ir ekonominio pasaulio regionų išsivystymo netolygumai, kurių pasekmė – milžiniška gyvenimo šansų atskirtis globaliuosiuose pietuose ir globaliojoje šiaurėje. Kaip migracijos intensyvumą aktyvinantys faktoriai veikia ir dideli regioniniai gimstamumo rodiklių skirtumai, aktyvūs kariniai konfliktai, politinės įtampos.

Politinis migracijos klausimas yra labai jautrus ir vertybiškai įkrautas. Laisvas pinigų, paslaugų ir kapitalo judėjimas sutartinai priimami kaip visuotinė vertybė, tačiau laisvas asmenų judėjimas, nepaisant didelio globalaus darbo jėgos mobilumo poreikio, sukelia aštrias diskusijas ir išlieka suvaržytas. Imigracija suvokiama kaip pavojus priimančiųjų valstybių kultūrinėms, religinėms vertybėms, menkiau kvalifikuotų darbuotojų darbo vietų saugumui.

Tačiau sparčiai senstančioms aukštų pajamų valstybių visuomenėms (pavyzdžiui, Vokietijai) iš kitų valstybių atvykstantys darbingi gyventojai yra gyvybiškai reikalingi jų darbo rinkos ir visos ekonominės sistemos stabilumui palaikyti. Remdamosi ekonomine logika šios aukštų pajamų valstybės formuoja tikslus pritraukti tiek aukštos, tiek žemesnės kvalifikacijos darbuotojus. Imigracijos politika kai kuriose Europos valstybėse taip pat sąmoningai formuojama siekiant atkurti demografinį deficitą – pavyzdžiui, išplėsti dėl mažėjančio gimstamumo ir visuomenės senėjimo sumažėjusias jaunų ir darbingo amžiaus asmenų kohortas²⁷.

Istoriškai Vakarų Europos valstybėse iki 1973 m. naftos krizės veikė *laissez-faire* imigracijos politika. Vėliau ji tapo orientuota į atvykstančių asmenų srautų kontrolę (vadinamoji „Europos tvirtovės“ politika) ir pastangas naujai atvykusius gyventojus integruoti į priimančiųjų valstybių visuomenes ne tik ekonomiškai, bet ir bendrabūvį kiek įmanoma įsiliesti ir socialiai bei vertybiškai.

Po 1973 m. naftos krizės imigracija į Europą pradėta riboti, ypač Vokietijoje ir Prancūzijoje. 1995 m. Prancūzija, Vokietija, Italija ir JK priėmė apie 88 proc. visų ES imigrantų. Pradėjus taikyti kontrolės ir ribojimo politiką imigrantų skaičius smarkiai sumažėjo ir netgi buvo imtasi veiksmų, skatinančių imigrantų grįžimą į jų kilmės šalis. Prancūzijoje politikos priemonės apėmė šeimų susijungimo apribojimus, griežtą sienų kontrolę ir pirmenybę vietinei darbo jėgai dėl aktyvaus profesinių sąjungų dalyvavimo. Vokietijoje pilietybės įgijimo procedūros neetniniams vokiečiams tapo sudėtingos, o migrantų įsikūrimas buvo apsunkintas, nes imigracijos teisės buvo suteikiamos laikinai.

Paskutiniame XX a. dešimtmetyje imigracija į Vakarų Europą vėl išaugo dėl didelių Vidurio Rytų ir Pietryčių Europos gyventojų migracijos srautų, taip pat dėl augančio pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų iš viso pasaulio skaičiaus. Imigracijos politika priimančiose Vakarų Europos valstybėse išliko selektyvi ir griežta.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Europos demografijos tyrimo centrų tinklas. *Ageing, gender, migration. Three reasons why EU policymakers should care about Demography*: <https://population-europe.eu/research/policy-insights/ageing-gender-migration-three-reasons-why-eu-policymakers-should-care>

²⁷ May, John F. 2015. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*, 377(3), p. 136-150.

Šiandien ES šalyse taikomas specialus aukštos kvalifikacijos migrantų statusas ir talentų iš kitų valstybių pritraukimo programos trūkstančių specializacijų asmenims. Tačiau ribojama šeimos narių imigracija (pavyzdžiui, Airijoje). Nyderlanduose imigrantų sutuoktiniams, siekiantiems atsikraustyti į šalį, keliama amžiaus ir minimalaus uždarbio priimančioje valstybėje reikalavimai. Danijoje kai kurių valstybių piliečiai turi įrodyti savo mokumą, jei nori atsikraustyti gyventi kartu su savo sutuoktiniais²⁸.

Po 2015 m. Sirijos pabėgėlių krizės Europos imigracijos politika dar labiau sugriežtėjo.

Imigrantų integracijos politika apima pastangas atvykusius gyventojus išmokyti priimančiosios valstybės kalbos, supažindinti juos su valstybės kultūra, padėti įsiliesti į ekonominį gyvenimą nepatiriant diskriminacijos, taip pat tapti politinės bendruomenės dalimi ilgainiui įgyjant pilietybę.

Integracija vyksta per tokias institucijas kaip mokyklos, profesinės grupės, taip pat bendruomenių ir kaimynystės asociacijos. Tačiau jei imigrantų yra daugiau nei vietinių gyventojų, šios institucijos neveikia kaip veiksmingos integracinės priemonės. Jei imigrantai lieka atskirti kultūriniu, socialiniu ar religiniu požiūriu ir (arba) geografiškai nesimaišo su priimančiosios šalies gyventojais (įsikuria „getuose“), integracija taip pat neveikia.

Įdomu tai, kad pastaruoju metu sustiprintos politinės integracijos pastangos rodo, kad Europos šalys atsisako daugiakultūrinės tapatybės siekiamybės. Pavyzdžiui, Nyderlanduose imigracijos politika šiuo metu lūkesčius, išlaidas ir atsakomybę už integraciją nukreipia pačių imigrantų atsakomybei. Apskritai Europoje jaučiamas spaudimas integruoti imigrantus, o tai daug mažiau pastebima JAV, kur etninės ar kultūrinės nišos gali egzistuoti kartu be didelių tarpusavio kontaktų ar poreikio asimiliuotis. Atrodo, kad Europa tam tikru mastu susiduria su daugiau problemų sprendama imigracijos problema nei ilgalaikės imigracijos tradicijos šalys, tokios kaip JAV, Kanada ir Australija²⁹.

Kituose skyriuose pristatysime atskirų valstybių demografinės situacijos ir demografijos politikos apžvalgą. Tai Šiaurės Europos regiono valstybės (Norvegija, Suomija, Švedija), senosios ES valstybės (Prancūzija, Vokietija), įdomesni ir išskirtiniai demografijos politikos atvejai (Airija, Japonija, Kanada).

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat.

1. Airija

1.1. Airijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai. Airijos Nacionalinė planavimo programa³⁰ ir Nacionalinis plėtros planas 2021–2030 m.³¹ savo nuostatomis įgyvendina ilgalaikės strategijos projektą „Airija 2040“³². Šio ilgalaikės strategijos projekto vizija – 1 mln. daugiau gyventojų iki 2040 m. Augantis šalies populiacijos skaičius taip pat reiškia ir didesnę darbo vietų skaičių bei augantį poreikį miestų infrastruktūros plėtrai, kuri užtikrintų visas sąlygas šalies gyventojams turėti pilnavertišką gyvenimą.

Šis projektas grindžiamas augančios visuomenės poreikiais ir tendencijomis, todėl projektas turi 10 nacionalinių strateginių tikslų, kurie susiję su demografijos pokyčiais ir gyvenimo kokybės gerinimu šalyje. Projekto strateginiuose dokumentuose numatyta, kad demografinis gyventojų prieaugis turėtų įvykti didžiausiuose šalies regioniniuose centruose, tarp jų ir Dublino mieste bei jo priemiesčiuose. Strateginiuose projekto dokumentuose numatyta, kad bendras gyventojų prieaugis prognozuojamas 5 regioniniuose šalies centruose.

Per pastaruosius 6 metus (2016–2022 m.) Airijos populiacijos dydis išaugo nuo apytiksliai 4,8 mln. iki 5,1 mln. gyventojų. Nustatytas 8 proc. gyventojų prieaugis per pastaruosius 6 metus nuo paskutinį kartą vykusio gyventojų surašymo (387 274 asmenys). Identifikuotas vidutinis metinis gyventojų augimas siekė 1,3 proc.³³ Prognozuojama, kad 2040 m. Airijoje bus 5,7 mln. gyventojų. Taip pat tikimasi, kad iki 2040 m. vyrų VTGT pailgės nuo 79,3 metų iki 85,6 metų, o moterų – nuo 83,3 iki 88,3 metų. Prognozuojama, kad gimstamumo rodikliai iki 2031 m. sumažės iki 1,6 SGR (dabartinis SGR – 1,8), o iki 2040 m. gimstamumo rodiklis išliks nepakitęs.

2022 m. vykęs gyventojų surašymas parodė, kad didžioji dalis šalies gyventojų (beveik 60 proc.) gyvena didžiųjų miestų ir jų priemiesčių teritorijose, o likusioji dalis šalies gyventojų – mažuose miestuose, miesteliuose ir kaimo vietovėse. Pažymėtina, kad Airijos populiacijos pasiskirstymas pagal tankiai apgyvendintas vietas yra gana nedidelis – vidutiniškai 73 asmenys kvadratiniam kilometre. Nepaisant to, Airijoje tankiausiai apgyvendintos vietovės apima rytų pusę, o rečiausiai apgyvendintos vietovės – vidurio ir vakarų Airijos teritorijos³⁴.

Airijos Centrinė statistikos tarnyba prognozuoja, kad 65 metų ir vyresnių asmenų populiacija vis didės per ateinančius tris dešimtmečius. Tai reiškia, kad Airijos populiacijos didžiąją dalį sudaro senėjanti visuomenė, o vyresnio amžiaus sulaukusių asmenų skaičiaus negalės pakeisti naujai į darbo rinką atėję asmenys, kadangi prognozuojamas gimstamumo rodiklio sumažėjimas³⁵.

1.2. Imigracija. Airijoje 2022 m. buvo nustatytas didžiausias imigracijos lygis nuo 2007 m. Per ataskaitinį 12 mėnesių laikotarpį (iki 2022 m. balandžio) į Airiją atvyko 120,7 tūkst. imigrantų (apytiksliai 85 proc. daugiau nei 2021 m.). Pagal Airijos Centrinę statistikos tarnybos pateikiamus duomenis, bendrąjį imigrantų skaičių sudaro:

- 28,9 tūkst. į savo šalį grįžusių Airijos piliečių;
- 24,3 tūkst. ES piliečių;
- 4,5 tūkst. JK piliečių;
- 28 tūkst. Ukrainos piliečių;

³⁰ Government of Ireland. *Project Ireland 2040: National Planning Framework*:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/246231/39baaa8c-48dc-4f24-83bd-84bbcf8ff328.pdf#page=null>

³¹ Government of Ireland. *National Development Plan 2021-2030*:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/200358/a36dd274-736c-4d04-8879-b158e8b95029.pdf#page=null>

³² Government of Ireland. *Project Ireland 2040: Building Ireland's Future*:

<https://assets.gov.ie/7335/7692660a70b143cd92b1c65ee892b05c.pdf>

³³ Central Statistics Office. *Census of Population 2022 – Summary Results*. 2023-05-30:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpsr/censusofpopulation2022-summaryresults/populationchanges/>

³⁴ Central Statistics Office. *Census of Population 2022 Profile 1 – Population Distribution and Movements*. 2023-06-29:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpp1/censusofpopulation2022profile1-populationdistributionandmovements/populationdistribution/>

³⁵ Central Statistics Office. *Population and Labour Force Projections 2017–2051*. 2018-06-20:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-plfp/populationandlabourforceprojections2017-2051/>

- 35 tūkst. kitų šalių piliečių.

Nustatyta, kad 2022 m. išvykstančiųjų iš šalies asmenų skaičius siekė 59 600. Šie bendrieji imigracijos ir emigracijos srautai davė teigiamą grynosios migracijos prieaugį (atvyko daugiau žmonių nei išvyko) – 61 100 asmenų per metus. Šis penkis kartus padidėjęs grynas migracijos skaičius (nuo 2020 m.) padidino gyventojų skaičiaus pokytį 161 proc.

Svarbu paminėti ir tai, kad kiek mažiau nei pusė visų imigrantų (apytiksliai 49,6 proc.) buvo 25–44 metų amžiaus. Mažiausia migrantų dalis buvo 65 metų metų ir vyresnėje amžiaus grupėje (apytiksliai 4 proc. visų imigrantų skaičiaus). Jaunesniosios amžiaus grupės (0 iki 14 metų amžiaus) migrantų dalis sudarė apytiksliai 10,3 proc., o 15 – 24 amžiaus grupės sudarė 20,6 proc. visų imigrantų skaičiaus³⁶.

Atsižvelgiant į tai, Airijos Vyriausybė šiuo metu svarsto atnaujinti Migrantų integracijos strategiją³⁷, kuri galiojo iki 2021 metų. Į Airiją naujai atvykusiems asmenims svarbu suteikti ir užtikrinti sklandžius integracijos procesus darbo rinkoje, švietimo ir sveikatos apsaugos sistemoje, socialinėje aplinkoje ir bendruomenėje.

1.3. Emigracija. Airijoje 2022 metais emigracijos rodiklis taip pat buvo didesnis nei 2021 metais. Iki 2022 m. balandžio mėn. iš Airijos emigravo 59,6 tūkst. žmonių. Tai yra beveik 10 proc. daugiau nei 2021 m. Pažymėtina, kad 14,2 tūkst. asmenų iš visų emigravusių asmenų skaičiaus, išvyko gyventi į JK.

Svarbu paminėti ir tai, kad Airijos emigrantų demografiniai rodikliai yra labai panašūs į imigruojančių asmenų. Pagal Centrinės statistikos tarnybos pateikiamus duomenis, 47,5 proc. visų emigravusių asmenų sudaro 25–44 metų amžiaus. Mažiau nei 2 proc. emigravusių asmenų buvo 65 metų ir vyresni. 0 ir 14 metų amžiaus asmenų buvo 10,3 proc., o 15–24 metų amžiaus – 29,4 proc.³⁸

1.4. Reemigracija. Per 2022 metus į Airiją grįžo 28,9 tūkst. piliečiai. Dėl vis stiprėjančios Airijos ekonomikos ir imigracijos sistemos, sukurtos taip, kad visi asmenys, atvykę į šalį galėtų lengvai rasti darbą ir integruotis į bendruomeninį gyvenimą, 2022 m. į šalį sugrįžo pakankamai didelis skaičius Airijos piliečių.

2022 m. Airijos bendrasis vidaus produktas siekė 104 039 USD vienam gyventojui arba 529,24 mlrd. USD visai šaliai (šis bendrojo vidaus produkto rodiklis 133 proc. viršijo bendrą ES vidurkį). Airija šiuo metu užima 26 vietą didžiausių pasaulio ekonomikų reitinge. Atsižvelgiant į perkamosios galios piniginių vieneto santykį, Airija užima 3-ąją vietą turtingiausių pasaulio šalių sąrašė. Pažymėtina, kad 2022 m. nedarbo lygis šalyje siekė 4,4 proc. Tai buvo žemiausias nedarbo lygis per pastaruosius 16 metų šalyje (2006–2022 m.)^{39,40}.

Atsižvelgiant į tai, Airijoje grįžtamoji migracija gali turėti daug privalumų. Tai leidžia migrantams, sukaupusiems santaupų užsienyje, palengvinti finansinius suvaržymus gimtojoje šalyje ir pradėti savo verslą arba kitais būdais investuoti turimus finansus į šalies ekonomiką. Taip pat į gimtąją šalį grįžę asmenys, investavę į savo žmogiškąjį kapitalą, gali uždirbti didesnę atlyginimą arba užimti labiau kvalifikuotas darbo vietas. Grįžę asmenys taip pat gali integruoti naujas idėjas ir normas į Airijos vidinę rinką, kurios gali pagerinti ekonominius ir socialinius rezultatus šalyje (pavyzdžiui, sukurti pelningą verslą, sudaryti naujas darbo vietas, suteikti kvalifikacijos kėlimo galimybes kitiems asmenims).

³⁶ Central Statistics Office. *Population and Migration Estimates*. 2022-08-24:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-pme/populationandmigrationestimatesapril2022/keyfindings/>

³⁷ Department of Justice and Equality. *The Migrant Integration Strategy: A Blueprint for the Future*:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/261693/367e077d-ca21-406e-92e6-d8f5f344e20d.pdf#page=null>

³⁸ Central Statistics Office. *Population and Migration Estimates*. 2022-08-24:

<https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-pme/populationandmigrationestimatesapril2022/keyfindings/>

³⁹ World Data. *Indicators of economy in Ireland*. 2023-07-01:

https://www.worlddata.info/europe/ireland/economy.php#google_vignette

⁴⁰ Eurostat. *GDP per capita, consumption per capita and price level indices*. 2023-06-20:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices

Airijos Vyriausybės Emigrantų paramos programa⁴¹ yra Airijos Užsienio reikalų ministerijos įgyvendinamas projektas, kurios tikslas – skirti finansinę paramą organizacijoms, teikiančioms konsultavimo, pagalbos ir priežiūros paslaugas iš užsienio šalių atvykusiems asmenims.

Pagal Airijos Piliečių informavimo įstatymą⁴², Imigracijos įstatymą⁴³ ir Emigrantų paramos programos nuostatas, šalies Vyriausybė siekia sukurti palankias ekonomines ir socialines sąlygas visiems šalies piliečiams, kurie po tam tikro laiko nusprendžia grįžti į Airiją. Specialiai sukurtoje internetinėje svetainėje „Informacija piliečiams“ (angl. *citizeninformation.ie*) pateikiama išsami informacija apie viešąsias paslaugas ir Airijos piliečių teises. Internetinė svetainė buvo sukurta atsižvelgiant į vartotojų poreikius. Internetinėje svetainėje pateikiama informacija apie grįžimo kelionės planavimą, gyvenamosios vietos paieškas, prašymus gauti socialines išmokas, sveikatos sistemą, švietimą, darbo paieškas ir kitą aktualią informaciją, skirtą sklandžiau įsikurti grįžus į Airiją⁴⁴.

Pažymėtina, kad ši šalies Vyriausybės gerovės didinimo ir socialinės integracijos politika yra veiksminga. Nepaisant teorinių patarimų ir visos reikiamos informacijos pasiekiamumo, Airijos valstybinės institucijos bendradarbiauja kartu siekdamos užtikrinti veiksmingą socialinių pašalpų mokėjimo sistemą asmenims, grįžtantiems į Airiją iš kitų valstybių. Pažymėtina, kad Airijos Socialinės apsaugos departamentas⁴⁵ skiria socialinės rūpybos išmokas. Priklausomai nuo aplinkybių, socialines išmokas gali gauti:

- globėjo statusą turintys asmenys;
- šeimos su vaikais;
- našlaičiai;
- vyresnio amžiaus asmenys;
- žmonės su negalia;
- bedarbiai asmenys;
- našlės, našliai ir civiliniai partneriai.

Pažymėtina, kad kiekvienos socialinės išmokos dydis priklauso nuo individualių gyvenimo sąlygų⁴⁶.

1.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Airijos Centrinė statistikos tarnyba nurodo, kad Airijoje per pastaruosius 12 mėn. iki 2022 m. balandžio mėn. gimė 60,7 tūkst. naujagimių. 2021 m. naujagimių buvo 55,5 tūkst. Nepaisant to, prognozuojama, kad gimstamumo rodikliai Airijoje mažės, o iki 2040 m. – rodiklis išliks nepakitęs.

Gimstamumo rodiklių mažėjimą šiandieniniame pasaulyje lemia pasikeitusi šeimos modelio samprata. Žmonės vėliau pradeda kurti šeimas, taip pat didesnis išsilavinimo lygis lemia gimstamumo mažėjimą, kadangi namų ūkiai nusprendžia investuoti savo laiką ir jėgas į karjerą, ekonominis ir finansinis stabilumas taip pat turi įtakos gimstamumo rodikliams. Svarbu paminėti ir tai, kad didesnė pasirinkimo laisvė taip pat turi įtakos gimstamumo rodiklių mažėjimui.

Atsižvelgiant į vis mažėjančius gimstamumo rodiklius, Airijos Vyriausybė 2018 m. patvirtino nacionalinę strategiją „Pirmieji 5: kūdikiams, mažiems vaikams ir jų šeimoms 2019–2028“⁴⁷. Ši Airijos Vyriausybės strategija skirta remti kūdikius, mažus vaikus ir jų šeimas pagal individualius poreikius. Tikimasi, kad ambicingas dešimtmečio planas leis pasiekti šių rezultatų šalyje:

⁴¹ Department of Foreign Affairs. *Emigrant Support Programme*. 2023:

<https://www.dfa.ie/global-irish/support-overseas/emigrant-support-programme/>

⁴² Citizens Information Act: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2007/act/2/enacted/en/print.html>

⁴³ Immigration Act: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2004/act/1/enacted/en/print.html>

⁴⁴ Citizens Information. *Returning to Ireland*. 2023: <https://www.citizeninformation.ie/en/returning-to-ireland/overview-of-returning-to-ireland/>

⁴⁵ Department of Social Protection: <https://www.gov.ie/en/organisation/departments/departments-of-social-protection/>

⁴⁶ Citizens Information. *Social welfare payments for returning Irish emigrants*. 2023:

<https://www.citizeninformation.ie/en/returning-to-ireland/applying-for-social-welfare/accessing-social-welfare-as-a-returning-irish-emigrant/>

⁴⁷ Government of Ireland. *First 5: A Whole-of-Government Strategy for Babies, Young Children and their Families 2019–2028*: <https://assets.gov.ie/31184/62acc54f4bdf4405b74e53a4afb8e71b.pdf>

- bus sukurta daugiau galimybių tėvams suderinti darbą ir vaiko / vaikų priežiūrą;
- įsigalios naujas tėvystės paramos modelis;
- įsigalios nauji pokyčiai vaikų sveikatos apsaugos srityje;
- įsigalios ankstyvojo mokymosi ir priežiūros sistemos reforma, įskaitant naują finansavimo modelį;
- įsigalios priemonių paketas, skirtas kovoti su skurdu ankstyvos vaikystės laikotarpiu.

Nepaisant to, Airijoje taip pat galioja vaikų priežiūros socialinės priemonės. Pažymėtina, kad ne trumpiau nei 39 savaites darbo rinkoje dalyvaujančios moterys turi teisę gauti 42 savaites motinystės atostogų, iš kurių 26 savaitės yra mokamos, o likusios 16 savaičių – nemokamos. Taip pat darbo rinkoje dalyvaujantys tėvai taip pat turi teisę gauti 2 savaites mokamų vaiko priežiūros atostogų. Pažymėtina, kad motinystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmė numatoma gimusių vaikų skaičiui, todėl gimus dvyniams jis dvigubinasi, tryniams – trigubinasi, tačiau tai negalioja tėvų atostogų atveju. Motinystės, tėvystės ir tėvų atostogų metu mokamas standartinis savaitinis išmokos dydis – 245 EUR. Moterys, gaunančios kitas socialinės paramos išmokas, gali pretenduoti į 50 proc. dydžio motinystės išmokas. Pareigūnų ir valstybės tarnautojų profesinei sąjungai priklausančios darbuotojos turi teisę gauti viso atlyginimo dydžio išmoką 26 savaites po vaiko gimimo⁴⁸.

1.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Pagal Airijos Sveikatos departamentas 2022 m. atliktą tyrimą „Sveikata Airijoje: pagrindinės tendencijos“ (angl. *Health in Ireland: Key Trends*)⁴⁹, Airijos gyventojų gyvenimo trukmė yra ilgiausia iš visų ES valstybių narių. Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad nuo 2010 m. VTGT (tiek moterų, tiek vyrų) Airijoje pailgėjo vidutiniškai 2 metais. Nepaisant to, kad gyvenimo trukmė Airijoje didėja, vis labiau šalyje ryškėja visuomenės senėjimo požymiai. Airijoje vyresnių 65 metų metų amžiaus gyventojų skaičius sparčiai auga. Šio amžiaus gyventojų skaičius nuo 2012 m. išaugo apytiksliai 36 proc. Tikimasi, kad per ateinančius 20 metų šios amžiaus grupės žmonių skaičius išaugs beveik dvigubai, o didžiausias proporcingas augimas numatytas 85 metų amžiaus grupėje.

Siekiant užtikrinti Airijos vyresnio amžiaus gyventojų gyvenimo gerovę, Airijos Vyriausybė nuo 2013 m. iki 2020 m. įgyvendino Nacionalinę pozityvaus senėjimo strategiją⁵⁰. Šios strategijos pagrindiniai tikslai buvo susiję su bendru pagyvenusių asmenų gyvenimo gerovės užtikrinimu:

- suteikti daugiau galimybių senstantiems žmonėms, atsižvelgiant į jų poreikius, pageidavimus ir galimybes, nuolat dalyvauti visuose bendruomenių kultūrinio, ekonominio ir socialinio gyvenimo aspektuose;

- suteikti paramą senstantiems asmenims, kad jie galėtų rūpintis ir gerinti savo fizinę ir psichinę sveikatą bei gerovę;

- suteikti vyresnio amžiaus žmonėms galimybes užtikrintai, saugiai ir oriai senti savo namuose ir bendruomenėse;

Taip pat siekiant užtikrinti Airijos vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo gerovę ir įgyvendinti senėjančios visuomenės gerovės politiką, Airijoje savo veiklą vykdo organizacija „Vyresnio amžiaus žmonėms palanki Airija“ (angl. *Age Friendly Ireland*), kuri atsakinga už nacionalinės senėjančios visuomenės gerovės strategijos įgyvendinimą⁵¹. Ši organizacija priklauso PSO, o strategija sujungia visus Airijos miestus, miestelius ir apskritis tam, kad kiekviena vietos valdžios institucija labiau rūpintųsi vyresnio amžiaus žmonėmis. Bendraisiais strategijos tikslais siekiama:

- užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės jaustųsi pakankamai įsitraukę į vietos bendruomenės gyvenimą;

⁴⁸ Daugiau apie tiesiogines gimstamumo skatinimo politikos priemones Švedijoje žiūrėti: Daukša, Sigitas, Urbonaitė-Barkauskienė Veronika. 2022. *Gimstamumo skatinimo politika ir jos priemonės Europos Sąjungos valstybėse narėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

⁴⁹ Government of Ireland. *Health in Ireland: Key Trends* 2022:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/241598/8a6472b4-83cf-45ec-88c9-023e0c321d8c.pdf#page=null>

⁵⁰ The National Positive Ageing Strategy:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/11714/d859109de8984a50b9f2ae2c1f325456.pdf#page=null>

⁵¹ Age Friendly Ireland. *Age-Friendly Strategy* 2022–2026:

https://www.dlrco.ie/sites/default/files/dlr_age_friendly_strategy_eng_online.pdf

- nustatyti galimybes vyresnio amžiaus žmonėms ekonomiškai, socialiai ir kultūriškai įsitraukti į savo apygardos veiklą;
- užtikrinti geresnį parduotuvių, paslaugų, patogumų ir pastatų prieinamumą;
- užtikrinti, kad būtų laiku teikiamos kokybiškos ir prieinamos paslaugos, padedančios vyresnio amžiaus žmonėms savarankiškai gyventi savo namuose;
- skatinti teigiamą ir sveiką požiūrį į senėjimą bei kovoti su visuomenės stereotipais;
- užtikrinti transporto sistemų ir paslaugų, atitinkančių įvairius vyresnio amžiaus žmonių poreikius, teikimą.

1.7. Technologijų ir inovacijų modeliai. Airijos Vyriausybė įgyvendina mokslinių tyrimų ir inovacijų strategiją „Poveikis 2030“ (angl. *Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy*)⁵², kuria siekiama spręsti Airijos socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos iššūkius. Tikimasi, kad naujai patvirtinta inovacijų strategija padės ne tik įgyvendinti nacionalinius šalies prioritetus, bet ir sukurti daugiau darbo vietų vis besikeičiančiai šalies populiacijai, pagerinti ekonominę vystymąsi, sveikatos paslaugų prieinamumą ir kt. Inovacijų strategija taip pat siekiama įgyvendinti viešąją šalies politiką ir ugdyti bei pritraukti naujuosius talentus. Pagrindiniai Airijos inovacijų strategijos „Poveikis 2030“ tikslai:

- padidinti įmonių, investuojančių į MTTP veiklas, skaičių;
- skatinti naujų verslų kūrimą, didinant aktyvesnį moterų įsitraukimą į mokslinių tyrimų sritį;
- plėtoti mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros centrus, siekiant užtikrinti, kad Airija taptų pirmaujanči valstybė technologinės pažangos srityje;
- didinti darbo jėgos poreikį mokslinių tyrimų, inovacijų ir technologijų srityse;
- skatinti švietimo ir mokymosi galimybes, suderintas pagal įmonių poreikius visiems Airijoje gyvenantiems asmenims;
- skatinti įmonių konkurencingumą ir produktyvumą, užtikrinant skaitmeninių technologijų diegimo procesus.

Pažymėtina, kad technologijų ir inovacijų diegimas vienareikšmiškai turi įtakos gyventojų skaičiaus augimui šalyje.

1.8. Apibendrinimas. Airijoje, remiantis Airijos statistikos duomenimis, per pastaruosius 6 metus (2016–2022 m.) populiacijos dydis išaugo nuo apytiksliai 4,8 mln. iki 5,1 mln. gyventojų. Airijos Vyriausybė, siekdama didinti gyventojų skaičių, įgyvendina strateginį projektą „Airija 2040“. Šio projekto vizija – 1 mln. daugiau gyventojų iki 2040 m. Be to, stiprėjanti šalies ekonomika skatina išvykusių Airijos piliečių reemigraciją. 2022 m. į Airiją grįžo 28,9 tūkst. piliečių.

⁵² Government of Ireland. *Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy*: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/224616/5f34f71e-e13e-404b-8685-4113428b3390.pdf#page=null>

2. Japonija

2.1. Japonijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai. 2015 m. Japonijos Nacionalinis teritorijų planavimo ir regioninės politikos biuras patvirtino Nacionalinę teritorijų strategiją⁵³, kurios tikslas – suvaldyti demografinius pokyčius per ateinančius 10 metų, atnaujinti regionų infrastruktūrą, skiriant dėmesį aplinkos tvarumui bei įdiegti konkurencingumo ir inovacijų pažangos metodus šalies regionuose.

Per paskutinį dešimtmetį (2012–2022 m.) Japonijoje buvo fiksuojamas neigiamas populiacijos pokytis. 2012 m. Japonijoje gyveno apytiksliai 127 mln. žmonių, o 2022 m. – 125 mln.⁵⁴ Gyventojų skaičiaus mažėjimas ir toliau bus viena iš pagrindinių problemų šalyje, kadangi prognozuojama, jog Japonijos gyventojų skaičius 2028 m. sieks 121 mln., o iki 2065 m. gyventojų skaičius gali sumažėti ir siekti 88 mln.⁵⁵

Svarbu paminėti ir tai, kad Japonijoje mažėjantis gyventojų skaičius turi tiesioginės įtakos šalies demografinėms tendencijoms pagal lytį. Japonijos oficialios statistikos biuras nurodo, kad moterų populiacija šalyje nuo 2021 m. iki 2022 m. sumažėjo 0,46 proc., o vyrų – 0,43 proc. Pažymėtina, kad natūrali vyrų populiacijos kaita buvo neigiama 18 metų iš eilės, o moterų – 14 metų iš eilės. Nepaisant šių demografinių pokyčių, Japonijoje gyvenančių moterų skaičius išlieka didesnis nei vyrų⁵⁶.

Iki 2022 m. vidurio, vyrų VTGT sutrumpėjo iki 81 metų amžiaus (sumažėjo 0,42 proc.), o moterų – iki 87 metų amžiaus (sumažėjo 0,49 proc.). Nepaisant to, 2022 m. Japonijoje moterų VTGT buvo didžiausia pasaulyje.

Nors Japonijoje moterų VTGT yra didesnė už vyrų, pastebima, kad 2022 m. gimstamumo rodikliai šalyje nukrito iki rekordiskai žemo lygio – 1,26 SGR. Pažymėtina, kad gimstamumo rodikliai šalyje mažėja nuo 2016 m.⁵⁷ Prognozuojama, kad gimstamumo rodikliai šalyje ir toliau mažės, atsižvelgiant į prognozuojamą bendros populiacijos mažėjimą, kadangi mirtingumo rodikliai šiuo metu yra beveik dvigubai didesni nei gimstamumo.

Analizuojant Japonijos demografinius rodiklius, pastebėta, kad šalyje vyrauja netolygus gyventojų pasiskirstymas – didžiausias gyventojų tankis nustatytas penkiuose Japonijos miestuose (Tokijuje, Kanagavoje, Osakoje, Aičyje ir Saitamoje). Tai apima rytų ir vidurio Japonijos prefektūras. Šios pagrindinės ir tankiausiai apgyvendintos prefektūros sudaro 37,5 proc. visų šalies gyventojų.

Pažymėtina, kad Japonijos visuomenė yra sparčiai senėjanti. Japonijoje 28,7 proc. visos populiacijos gyventojų sudaro asmenys, sulaukę 65 metų amžiaus ir vyresni. Šalyje taip pat gyvena apytiksliai apie 80 tūkst. asmenų, sulaukusių 100 metų amžiaus. Prognozuojama, kad iki 2036 m., vyresnio amžiaus asmenų grupė sudarys net trečdalį visos populiacijos.

Pastarosios Japonijos demografinės tendencijos paskatino vis labiau augančią demografinę krizę šalyje. Visuomenės gyvenimo trukmė ilgėja ir sparčiai sensta, šalyje mažėja darbingo amžiaus žmonių ir nepakanka jaunų žmonių, kurie galėtų užpildyti stagnuojančios ekonomikos spragas. Pažymėtina, kad mažėjantys demografijos rodikliai gali privesti šalį prie ekonominės krizės⁵⁸.

2.2. Imigracija. Remiantis Japonijos Imigracijos paslaugų agentūros duomenimis⁵⁹, iki 2022 m. balandžio mėn., Japonijoje užsienio gyventojų skaičius siekė 2 961 969, o tai yra apytiksliai 7,3

⁵³ National Spatial Strategy (National Plan): <https://www.mlit.go.jp/common/001127196.pdf>

⁵⁴ Statista. Japan: Population growth from 2012 to 2022. 2023-08-17:

<https://www.statista.com/statistics/270074/population-growth-in-japan/>

⁵⁵ Statista. Japan: Total population from 2018 to 2028. 2023-04-21:

<https://www.statista.com/statistics/263746/total-population-in-japan/>

⁵⁶ Statistics Bureau of Japan. Current Population Estimates. 2022-10-01:

<https://www.stat.go.jp/english/data/jinsui/2022np/index.html>

⁵⁷ Nippon Foundation. Annual Number of Births in Japan Falls Below 800,000 for First Time. 2023-06-15:

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01699/>

⁵⁸ European Parliament. Japan's ageing society. 2020-12-01:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI\(2020\)659419_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf)

⁵⁹ Immigration Services Agency. Immigration statistics. 2022-06-01:

https://www.moj.go.jp/isa/publications/press/13_00028.html

proc. daugiau užsienio šalių gyventojų nei 2021 metais. Pažymėtina, kad daugiausiai asmenų atvyko iš Kinijos (25,1 proc. visos imigrantų populiacijos), Vietnamo (16,1 proc.), Pietų Korėjos (13,9 proc.), Filipinų (9,8 proc.), Brazilijos (7 proc.), Nepalo (4,2 proc.), Indonezijos (2,8 proc.), JAV (1,9 proc.) ir Taivano (1,8 proc.).

Pagal imigrantų užimtumą, Japonijoje yra daugiausiai tarptautinių gyventojų, turinčių nuolatinio gyventojo statusą šalyje (28,6 proc.), o mažiausiai – studento statusą turinčių asmenų (8,8 proc.). Pažymėtina, kad daugiausiai imigrantų gyvena Tokijuje.

Atsižvelgiant į vis mažėjančius šalies populiacijos ir gimstamumo rodiklius, svarbu paminėti ir tai, kad įvairios turizmo kampanijos bei Japonijos Vyriausybės subsidijuojami regioninio atgaivinimo projektai nepasiekė reikšmingai teigiamų rezultatų. Japonijos Vyriausybė, tikėdamasi, kad tik imigrantų antplūdis gali išgelbėti šalies ekonomiką nuo žlugimo, nuo 2013 m. įgyvendina nacionalines programas, kuriomis siekiama pritraukti milijonus imigrantų į šalį. Tikimasi, kad imigracijos srautai šalyje padės stabilizuoti darbo jėgos trūkumo, gimstamumo ir populiacijos mažėjimo problemas.

Siekiant pastarųjų tikslų, 2019 m. Japonijos Vyriausybė patvirtino Imigracijos kontrolės ir pabėgėlių pripažinimo įstatymo⁶⁰ pakeitimus, kurių tikslas – suteikti galimybes žemesnės kvalifikacijos užsienio valstybių darbuotojams atvykti į Japoniją ir dirbti priskirtose ekonominėse veiklose (įskaitant žemės ūkį, slaugą, statybų sektorių). Pažymėtina, kad pagal naujas įstatymo nuostatas, užsienio šalių piliečiai į Japoniją galės atvykti ne ilgesniam nei 5 metų laikotarpiui be galimybės atvykti kartu su savo šeima. Pažymėtina, kad asmenys, norintys gauti specialiųjų įgūdžių vizą, prieš pateikdami paraišką, turi būti išlaikę japonų kalbos egzaminą nustatytų lygiu.

Pagal naujai patvirtintą specialiųjų įgūdžių darbo vizų sistemą, atvykusiems darbuotojams leidžiama keisti darbą Japonijos viduje, o darbdaviai privalo mokėti tokį patį darbo užmokestį bei išmokas, kaip ir Japonijos piliečiams, dirbantiems tą patį darbą. Šie sisteminiai reikalavimai užkerta kelią įmonių ir organizacijų piktnaudžiavimui atvykusios darbo jėgos sąskaitą bei užtikrina stabilią darbo jėgos pasiūlą šalyje.

Svarbu paminėti ir tai, kad Japonijoje taip pat galioja ir kitos rūšies vizos (trumpalaikės, studento, sutuoktinių, kvalifikuoto darbo, veiklos ir stažuocių), suteikiančios pilnavertiškas galimybes užsienio piliečiams atvykti į Japoniją pagal individualius poreikius.

2.3. Emigracija. Iki 2022 m. balandžio mėn., grynasis Japonijos emigracijos rodiklis siekė 0,525 (emigrantų, tenkančių 1 tūkst. Gyventojų, dalis). Tai yra 1,69 proc. mažesnis emigracijos rodiklis nei 2021 m. Pažymėtina, kad 2021 m. apytiksliai 510 tūkst. Japonijos piliečių buvo išvykę už šalies teritorijos ribų, o 1,3 mln. Japonijos piliečių gyvena užsienio valstybėse⁶¹.

Remiantis Užsienio reikalų ministerijos pateikiama 2022 m. gyventojų statistikos ataskaita⁶², didžioji dalis Japonijos piliečių emigravo į Kiniją (102 066 asmenys), Australiją (94 942 asmenys), Meksiką (86 143 asmenys), Tailandą (78 431 asmuo), JK (65 022 asmenys), Vokietiją (42 266 asmenys), Pietų Korėją (41 717 asmenų), Prancūziją (36 104 asmenys). Pažymėtina, kad šalies imigracijos rodikliai yra beveik 4 kartus didesni už emigracijos rodiklius. Nepaisant šių migracijos skirtumų, Japonijos populiacijos rodikliai išlieka neigiami. Japonijos ekonomikos statistika rodo, kad nacionalinės valiutos kursas yra silpniausias per pastaruosius dešimtmečius, o daugeliui Japonijos darbuotojų darbo užmokestis nebuvo padidintas per pastaruosius 30 metų. Šios ekonominės priežastys gali lemti ir mažėjančią darbingo amžiaus asmenų įsitraukimą į darbo rinką bei emigracijos srautų padidėjimą, kadangi menka ekonominė pažanga ir prastos pragyvenimo sąlygos nėra pakankamai motyvuojančios priežastys įsitraukti į darbo rinką ar likti šalyje.

⁶⁰ Immigration Control and Refugee Recognition Act: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3624/en>

⁶¹ Diplomatic Bluebook. Supporting Japanese Nationals Overseas. 2022: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/4-2.pdf>

⁶² Annual Report of Statistics on Japanese Nationals Overseas 2022: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/100436737.pdf>

2.4. Reemigracija. Numatoma, kad 2023 m. Japonijos bendrasis vidaus produktas padidės 1,3 proc., o 2024 m. sumažės iki 1,1 proc. Prognozuojama, kad taip atsitiks daugiausiai dėl ekonominės vidaus rinkos paklausos⁶³. Pažymėtina, kad 2022 m. Japonijos nedarbo lygio rodiklis buvo 2,64 proc., o tai apytiksliai 0,2 proc. mažesnis nedarbo lygis nei 2021 m.

Nuo 2021 m. Japonijos socialinės plėtros fondas veikia kaip dotacijų mechanizmas, skirtas teikti tikslinę pagalbą grupėms, kurios tapo ekonomiškai pažeidžiamos.

Japonijos socialinės plėtros fondo programos tikslai – teikti dotacijas bendruomenės plėtros ir skurdo mažinimo projektams, kurie gerina Japonijos piliečių gyvenimo kokybę per tiesioginę naudą. Pažymėtina, kad nuo 2021 m. Japonijos Vyriausybė skyrė apie 855 mln. USD socialinio plėtros fondo projektams įgyvendinti. Japonijos socialinės plėtros fondas tapo pagrindiniu inovacijų paramos šaltiniu, socialinio skurdo mažinimo iniciatoriumi, tiesiogiai reaguojančiu į skurdžiausių ir labiausiai pažeidžiamų asmenų poreikius.

Svarbu paminėti ir tai, kad Japonijos socialinės plėtros fondas įgyvendina projektus, susijusius su mitybos, ugdymo, žemės ūkio praktikos, klimato kaitos problemomis⁶⁴.

Atsižvelgiant į tai, į Japoniją gyventi sugrįžę asmenys turėtų visas integracijos ir gyvenimo gerovės paslaugas, kurias teikia Japonijos socialinės plėtros fondas bei kitos vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos.

2.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Japonijoje gimstamumo rodikliams jau beveik dešimtmetį krentant žemyn. Japonijos Vyriausybė planuoja skirti papildomus 80 tūkst. JPY (556 EUR) poroms, susilaukusioms vaiko, siekiant ieškoti būdų, kaip sustabdyti nerimą keliantį gimstamumo mažėjimą šalyje. Šiuo metu tėvai, gimus vaikui, gauna vienkartinę 420 tūkst. JPY (2 654 EUR) išmoką. Sveikatos, darbo ir gerovės ministerija pasiūlė šią sumą padidinti iki 500 tūkst. JPY (3 160 EUR), kuri buvo įvesta fiskalinių metų pradžioje (2023 m. balandžio 1 d.)⁶⁵.

Nepaisant to, 2023 m. birželio mėn. Japonijos Vyriausybė paskelbė konkrečias priemones, skirtas sumažinti neigiamus gimstamumo rodiklius ir didinant finansinę paramą namų ūkiams, auginantiems vaikus. Japonijos Vyriausybė įsipareigojo kas metus skirti apie 23,5 milijardo EUR tam, kad įgyvendintų paminėtas gimstamumo ir skurdo problemas.

Pagal naująjį Japonijos Vyriausybės planą, vaikus auginantys tėvai turs teisę gauti 15 tūkst. JPY (94 EUR) mėnesinę išmoką už kiekvieną auginamą vaiką iki kol jam sueis 2 metai. Tėvams, auginantiems vaikus nuo 3 metų bus skiriama 10 tūkst. JPY (63 EUR) mėnesinė išmoka iki kol vaikai pabaigs mokslus vidurinėje mokykloje⁶⁶.

2.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Prognozuojama, kad Japonijoje iki 2050 m. 40 proc. visos populiacijos sudarys asmenys, vyresni nei 65 metų amžiaus. Pagal EBPO duomenis, bendra VTGT iki 2050 m. Japonijoje taip pat išaugs nuo 84 metų iki 87 metų⁶⁷.

Siekiant veiksmingai spręsti visuomenės senėjimo keliamus viešosios politikos iššūkius, Japonija valdžia per daugelį metų įgyvendino specialias priemones, skirtas visuomenės senėjimo iššūkiams spręsti⁶⁸.

2018 m. Japonijos Vyriausybė, siekdama ir toliau įgyvendinti priemones, skirtas mažinti senėjančios visuomenės rodiklius, patvirtino Visuomenės senėjimo priemonių gaires⁶⁹. Pagal

⁶³ OECD. *Japan Economic Snapshot: Economic Forecast Summary*. 2023-08-06: <https://www.oecd.org/economy/japan-economic-snapshot/>

⁶⁴ The World Bank. *Japan Social Development Fund*. 2023-07-01: <https://www.worldbank.org/en/programs/japan-social-development-fund>

⁶⁵ Julian Ryall. *Will Japan's new plan to boost birth rates work*. 2022-12-14: <https://www.dw.com/en/will-japans-new-plan-to-boost-birth-rates-work/a-64091588>

⁶⁶ Isabel Reynolds, Emi Urabe. *Japan to Spend About \$25 Billion on Families to Boost Births*. 2023-06-02: <https://amp.dw.com/en/japan-to-channel-billions-of-dollars-into-raising-birth-rate/a-65797259>

⁶⁷ OECD. *Life expectancy at birth*. 2023-07-02: <https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm>

⁶⁸ European Parliament. *Japan's ageing society*. 2020-12-01:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI\(2020\)659419_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf)

⁶⁹ *The Guideline of Measures for Ageing Society*: https://www8.cao.go.jp/kourei/measure/taikou/pdf/p_honbun_h29e.pdf

patvirtintas gaires, Japonijos Vyriausybė siekia įgyvendinti neapibrėžto amžiaus priemones, pagal kurias asmenys, sulaukę 70 metų ir vyresni, gali įsitraukti į darbo rinką, rodyti savo gebėjimus per motyvaciją bei kurti tokią socialinę aplinką, kuri motyvuotų ir kitus bendraamžius aktyviai įsitraukti į visuomenės veiklą.

2.7. Darbo rinkos transformacija. Ilgėjant gyvenimo trukmei ir didėjant darbingam amžiui, Japonijoje gali prireikti daugiau investicijų į mokymą ir švietėjišką veiklą, siekiant užtikrinti, kad darbuotojų kvalifikacijos įgūdžiai išliktų svarbūs ir aktualūs besikeičiančiame gyvenimo ritme.

Pažymėtina, kad siekiant prisitaikyti prie kintančių darbo rinkos tendencijų, Japonijoje daugumai gyventojų gali reikėti persikvalifikuoti į kitą profesiją. Didelė dalis darbuotojų šalyje dirba tokiose profesijose, kurios neatitinka jų išsilavinimo lygio ar srities.

Turimo išsilavinimo ir užimtumo kvalifikacijos neatitikimas Japonijoje labiausiai paplitęs tarp darbuotojų, turinčių aukštąjį vidurinį išsilavinimą ir darbuotojų, dirbančių paslaugų sektoriuose.

2.8. Technologijų ir inovacijų modeliai. 2023 m. vasario mėn. Japonijos Teisingumo ministerija paskelbė apie naujas imigracijos priemones, skirtas į Japoniją pritraukti dideles pajamas gaunančius asmenis ir prestižinių užsienio universitetų absolventus. Naujų imigracijos priemonių tikslas – supaprastinti imigracijos procesą ir paskatinti geriausius/gabiausius (angl. *top-level*) talentus atvykti į šalį. Pagal naują talentų iš užsienio pritraukimo politiką, išskiriamos dvi priemonės/sistemos:

1. Japonijos specialiųjų aukštos kvalifikacijos specialistų sistema (angl. *Japan System for Special Highly Skilled Professionals*, J-Skip), kuri skirta mokslininkams, inžinieriams ir aukšto lygio vadovams sudaryti geresnes sąlygas atvykti į Japoniją. Pagal šią programą, aukštos kvalifikacijos specialistai galėtų praleisti dabartinę taškais pagrįstą „preferencinę imigracijos skatinimo sistemą“ (angl. *preferential immigration treatment system*)⁷⁰ ir automatiškai būtų svarstoma galimybė jiems gauti aukštos kvalifikacijos profesionalią vizą (angl. *professional visa*), jei jie atitiktų konkrečius pajamų ir darbo patirties reikalavimus. Šia viza siekiama palengvinti sąlygas aukštos kvalifikacijos specialistams pasilikti Japonijoje ilgesniam laikui be papildomų apribojimų ar reikalavimų.

2. Japonijos ateities kūrimo individualių vizų sistema (angl. *Japan System for Future Creation Individual Visa*, J-Find), kuri suteiks galimybę/sudarys sąlygas geriausiems užsienio universitetų absolventams ilgesnį laikotarpį praleisti Japonijoje ieškant darbo (anksčiau pagal „trumpalaikės viešnagės“ statusą buvo galima šalyje pasilikti 90 dienų ir ieškoti darbo, o su šia sistema terminas/laikotarpis būtų pratęsiamas iki dvejų metų)⁷¹.

2.9. Apibendrinimas. Per paskutinį dešimtmetį (2012–2022 m.) Japonijoje buvo fiksuojamas neigiamas populiacijos pokytis. 2012 m. Japonijoje gyveno apytiksliai 127 mln. žmonių, o 2022 m. – 125 mln. Prognozuojama, kad Japonijos gyventojų skaičius 2028 m. sieks 121 mln., o iki 2065 m. gyventojų skaičius gali sumažėti ir siekti 88 mln. Vienos pagrindinių populiacijos mažėjimo priežasčių – spartus gyventojų senėjimas ir žemėjantys gimstamumo rodikliai, kurie jau beveik dešimtmetį krenta žemyn.

⁷⁰ Immigration Services Agency. *Preferential immigration treatment based on the point-based system for highly skilled professionals*. 2023: https://www.isa.go.jp/en/publications/materials/newimmiact_3_system_index.html

⁷¹ Anika Osaki Exum. *Japan to create new visa pathways to lure high earners and top grads*. 2023-02-17: <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/02/17/national/new-visa-categories-graduates-high-earners/>

3. Kanada

3.1. Kanados demografinė situacija ir prognozės ateičiai. 2019 m. Kanados Vyriausybė patvirtino Kanados teritorinio augimo strategiją⁷², kurios tikslas – stiprinti šalies ekonomiką, pritraukti vietas ir užsienio investicijas ir sukurti papildomų darbo vietų.

Pagal Kanados statistikos departamento pateikiamus duomenis, Kanados gyventojų skaičius šiuo metu auga rekordiniu greičiu. 2022 m. Kanados populiacija padidėjo 1 050 110 asmenų. Tai pirmas kartas Kanados istorijoje, kai gyventojų skaičiaus prieaugis per metus pasiekė 1 mln. Pastebima, kad tai yra didžiausias metinis gyventojų skaičiaus padidėjimas, užfiksuotas nuo 1957 m.

Pažymėtina, kad bendras Kanadoje gyvenančių asmenų skaičius 2022 m. buvo 38 929 902. Prognozuojama, kad iki 2023 m. pabaigos Kanadoje gyvens kiek daugiau nei 40 mln. žmonių⁷³.

Atsižvelgiat į tai, 2022 m. Kanados populiacijos didėjimui tiesioginę įtaką turėjo išaugusi tarptautinė migracija dėl sušvelnintų pandemijos metu galiojusių kelionių apribojimų ir atvykstančių ukrainiečių skaičiaus. Prognozuojama, kad Kanados populiacija per ateinančius dešimtmečius tik didės, o 2068 m. tikimasi, kad šalies populiacija pasieks apytiksliai 57 mln. gyventojų. Analizuojant Kanados demografinius rodiklius, pastebėta, kad šalyje vyrauja netolygus gyventojų pasiskirstymas. Remiantis 2021 m. gyventojų surašymo duomenimis, 83,9 proc. Kanados gyventojų gyvena metropolinėse vietovėse, o likusi gyventojų dalis – provincijose ir miesteliuose. Didžiausias gyventojų tankumas identifiкуotas Ontarijaus mieste (38,8 proc. visos populiacijos skaičiaus), Kvebeke (22,3 proc.), Britų Kolumbijoje (13,7 proc.) ir Albertoje (11,7 proc.). Nepaisant esančių populiacijos netolygumų tarp miesto ir kaimo vietovių, per 2022 m. buvo pastebimas gyventojų prieaugis ir šalies provincijų teritorijose.

Kanados statistikos departamentas nurodo, kad 2022 m. apytiksliai 18,8 proc. kanadiečių (7 329 910 asmenų) buvo 65 metų amžiaus ir vyresni.

Šalyje gyventojų senėjimas tęsiasi, o gimstamumo rodikliai per pastaruosius metus – vieni žemiausių nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios. Kanados statistikos departamentas prognozuoja, kad per ateinančius 20 metų Kanados senjorų populiacija išaugs iki 68 proc. Tai reiškia, kad mažėjantis gimstamumas šalyje negalės atsvirti vis didėjančio darbo rinkos trūkumo⁷⁴.

Demografiniai nelygumai Kanadoje pastebimi ir tarp lyčių. Pagal Kanados statistikos departamento pateikiamus duomenis, moterų populiacija šalyje yra vidutiniškai vyresnė nei vyrų, o pagrindiniai moterų senėjimo rodikliai yra vidutiniškai didesni. 2022 m. duomenimis, 65 metų ir vyresnių žmonių dalis buvo didesnė tarp moterų ir siekė 20,2 proc., kai tuo tarpu vyrų – 17,5 proc. Šis amžiaus skirtumo atsirandamas paremtas bendru mažesniu moterų mirtingumu. Pažymėtina, kad šie mirtingumo netolygumai sukuria gyvenimo trukmės skirtumą moterų naudai. 2018–2020 m. duomenys rodo, kad moterų VTGT buvo 84,1 metai, o vyrų – 79,8 metų⁷⁵.

3.2. Imigracija. Pagal Kanados Vyriausybės pateikiamus statistinius duomenis, 2016–2021 m. Kanadoje apsigyveno šiek tiek daugiau nei 1,3 mln. naujų imigrantų. Pažymėtina, kad imigracija sudaro beveik 100 proc. Kanados darbo jėgos augimo. Nustatyta, kad apytiksliai 75 proc. Kanados gyventojų prieaugio atsiranda dėl ekonominės imigracijos didėjimo. Prognozuojama, kad 2036 metai imigrantai sudarys 30 proc. visos šalies populiacijos, o tai 9,3 proc. daugiau nei 2011 m.⁷⁶ 2022 m.

⁷² Canadian Northern Economic Development Agency. *Pan-Territorial Growth Strategy*. 2019:

https://www.cannor.gc.ca/ForcePDFDownload?url=https%3a%2f%2fwww.cannor.gc.ca%2fDAM%2fDAM-CANNOR-CANNOR%2fSTAGING%2ftexte-text%2fpan-terr-growth-strategy2018-19_1564507799759_eng.pdf

⁷³ Statistics Canada. *Canada's population reaches 40 million*. 2023-06-19:

https://www.statcan.gc.ca/en/subjects-start/population_and_demography/40-million

⁷⁴ Statistics Canada. *Annual Demographic Estimates: Canada, Provinces and Territories*. 2022-09-28:

<https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/91-215-x/91-215-x2022001-eng.htm>

⁷⁵ Statistics Canada. *Analysis: Population by age and sex*. 2022-09-28: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/91-215-x/2022001/sec2-eng.htm>

⁷⁶ Government of Canada. *Canada welcomes historic number of newcomers in 2022*. 2023-01-03:

<https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2022/12/canada-welcomes-historic-number-of-newcomers-in-2022.html>

Kanadoje buvo užfiksuotas rekordinis atvykusių migrantų skaičius – 437 180 asmenų. Tikimasi, kad iki 2025 m. šis skaičius išaugs iki 500 tūkst. asmenų per metus.

Nepaisant to, kad Kanados ekonomika išgyveno vieną sparčiausių atsigavimų po COVID-19 pandemijos tarp išsivysčiusių šalių, šiuo metu šalyje fiksuojami kritiniai darbo rinkos trūkumo rodikliai. Siekiant sumažinti darbo rinkos trūkumus ir toliau skatinti imigraciją šalyje, Kanados Vyriausybė 2022 m. lapkričio mėn. patvirtino 2023–2025 m. imigracijos lygių planą⁷⁷. Pagal šį planą, numatoma laipsniškai didinti imigracijos srautus, siekiant paremti Kanados ekonomikos augimą ir spręsti darbo rinkos problemas.

Pažymėtina, kad pagrindiniai Kanados imigracijos srautai buvo fiksuojami iš Indijos (118 095 asmenys), Kinijos (31 815 asmenys), Afganistano (23 735 asmenys), Nigerijos (22 085 asmenys), Filipinų (22 070 asmenų), Prancūzijos (14 145 asmenys) ir JAV (10 400 asmenų). Populiariausios imigracijos vietos 2022 m. buvo Ontarijaus ir Kvebeko miestai.

Imigracija yra labai svarbi ilgalaikiam Kanados ekonomikos augimui, nes gyventojai ir toliau sparčiai sensta. Imigracija yra svarbi gyventojų skaičiaus augimo varomoji jėga, kuri 2019 m. sudarė beveik 86 proc. viso ekonominio augimo. Svarbu paminėti ir tai, kad prognozuojama, jog iki 2035 m. darbuotojų ir vyresnio amžiaus žmonių santykis pasikeis nuo 4:1 iki 2:1.

3.3. Emigracija. Kanadoje 2022 m. buvo užfiksuotas taip pat ir didesnis emigracijos lygis nei 2020 m. Pažymėtina, kad 2022 m. emigrantų skaičius Kanadoje siekė 47 769. Nepaisant to, imigracijos rodikliai išlieka ženkliai didesni nei emigracijos. Kanadoje viena iš pagrindinių emigruojančių asmenų priežasčių – didėjančios būsto ir pragyvenimo kainos.

3.4. Reemigracija. Pagal Kanados statistikos departamento duomenis, 2022 m. grįžtančių emigrantų skaičius siekė 40 763 asmenų. Svarbu paminėti, kad 2022 m. Kanados bendrasis vidaus produktas siekė 54 966 USD vienam gyventojui arba 2,14 trilijonų USD visai šaliai⁷⁸. Kanados ekonomika yra labai išsivysčiusi ir pagal 2023 m. duomenis, devinta pagal dydį pasaulyje. Pažymėtina, kad 2023 m. nedarbo lygis šalyje siekė 5,5 proc., tai 0,2 proc. mažesnis nedarbo lygis nuo 2021 m.⁷⁹

Pažymėtina, kad Kanadiečiai, grįžtantys į Kanadą po gyvenimo užsienyje, turi susirasti darbą, gyvenamąją vietą, gauti naują vairuotojo pažymėjimą ir sveikatos kortelę, susirasti gydytoją, įrašyti savo pavardę į rinkėjų sąrašą, susirasti vaikų priežiūros įstaigas, mokyklas ir laisvalaikio įstaigas ir kt. Visi šie ir kiti neatidėliotini klausimai priklauso provincijos arba teritorinei valdžios atsakomybei, todėl sugrįžęs asmuo turi teisę gauti visą naudingą ir reikalingą informaciją pagal vietovę, kurioje planuoja gyventi.

Taip pat Kanados Vyriausybė teikia nemokamas asmenines konsultacijas ir paslaugas, padedančias geriau pasiruošti ir prisitaikyti prie gyvenimo Kanadoje. Pažymėtina, kad Vyriausybė teikia konsultacijas dėl pasiruošimo prieš sugrįžtant į Kanadą, įgyto užsienio valstybės išsilavinimo pripažinimo, darbdavių kontaktų. Visa Kanados Vyriausybės teikiama pagalba piliečiams yra nemokama.

3.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Nuo 2009 m. Kanadoje pastebimas nuolatinis gimstamumo rodiklių mažėjimas, o 2020 m. gimstamumo rodikliai pasiekė žemiausią lygį – 1,4, tenkantį vienai moteriai. Kanada taip pat patenka į šalių statistiką, pagal kurią vidutinis moterų gimdymo amžius yra priskiriamas prie vėluojančio. 2020 m. vidutinis moterų gimdymo amžius buvo 31,3 metai⁸⁰.

⁷⁷ Government of Canada. *2023-2025 Multi-Year Levels Plan*. 2022-11-29:

<https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/transparency/committees/cimm-nov-29-2022/2023-2025-multi-year-levels-plan.html>

⁷⁸ The World Bank. *GDP (current US\$) – Canada*. 2023-08-06:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2022&locations=CA&start=1960&view=chart>

⁷⁹ Statistics Canada. *Labour Force Survey*. 2023-08-04:

<https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/230804/dq230804a-eng.htm>

⁸⁰ Statistics Canada. *Fewer babies born as Canada's fertility rate hits a record low in 2020*. 2022-05-16:

Pagal Kanados Darbo kodekso⁸¹ 206 straipsnio nuostatos, kiekvienas dirbantis asmuo turi teisę gauti vaiko priežiūros atostogas. Darbuotojams gali būti suteikiamos atostogos iki 63 savaičių, kad galėtų prižiūrėti naujagimį ar vaiką iki nustatyto amžiaus.

Pažymėtina, kad Kanadoje nėra galiojančios gimstamumą skatinančios atskiros nacionalinės strategijos.

3.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Pagal Kanados statistikos departamento duomenis, 85 metų asmenys yra viena iš sparčiausiai augančių amžiaus grupių šalyje⁸². Siekiant sukurti palankią strategiją ir įgyvendinti palankią visuomenės senėjimo politiką, nuo 2015 m. Kanados Vyriausybė įsipareigojo remti senjorus ir mokėti garantuotą pajamų priedą prie senatvės pensijos išmokų. Kanadoje senatvės pensijos išmokos pradedamos mokėti asmenims, sulaukusiems 65 metų amžiaus. Taip pat 2023 m. Kanados Vyriausybė skyrė papildomus 200 mlrd. JAV dolerių, skirtus per dešimtmetį pagerinti sveikatos priežiūros paslaugas senjorams visoje šalyje⁸³.

3.7. Technologijų ir inovacijų modeliai. 2017 m. Kanados Vyriausybė parengė Inovacijų ir įgūdžių planą⁸⁴, kurio užduotys – skatinti ekonomikos augimą, sudaryti naujas darbo vietas vidurinėsios klasės atstovams. Inovacijų ir įgūdžių plano tikslai:

- iki 2025 m. sukurti iki 40 proc. naujų darbo vietų šalies ekonomikoje;
- iki 2025 m. padidinti kodavimo ir kitų skaitmeninių įgūdžių mokymą mokyklose;
- iki 2025 m. sumažinti skaitmeninę atskirtį tarp skirtingo amžiaus žmonių;
- iki 2025 m. padidinti Kanados verslo išlaidas moksliniams tyrimams ir plėtrai iki 30 mlrd. JAV dolerių.

3.8. Apibendrinimas. Kanados statistikos departamento duomenimis, Kanados gyventojų skaičius šiuo metu auga rekordiniu greičiu. 2022 m. Kanados populiacija padidėjo 1 050 110 asmenų. Tai pirmas kartas Kanados istorijoje, kai gyventojų skaičiaus prieaugis per metus pasiekė 1 mln. Kanada, kaip ir daugelis šalių, susiduria su sparčiu gyventojų senėjimu ir vis mažėjančiu gimstamumu. Pagrindinė Kanados Vyriausybės priemonė, siekiant didinti bendrą gyventojų skaičių šalyje – lengvesnės sąlygos imigracijai į šalį. Didėjančiu imigrantų skaičiumi ketinama kompensuoti populiacijos mažėjimą ir darbo jėgos trūkumą.

<https://www.statcan.gc.ca/o1/en/plus/960-fewer-babies-born-canadas-fertility-rate-hits-record-low-2020>

⁸¹ Canada Labour Code: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/l-2/>

⁸² Statistics Canada. *A portrait of Canada's growing population aged 85 and older from the 2021 Census*. 2022-04-27: <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2021/as-sa/98-200-X/2021004/98-200-x2021004-eng.cfm>

⁸³ Government of Canada. *Background: Government of Canada financial supports for seniors*. 2022-07-21: <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2022/07/background-governments-financial-supports-for-seniors.html>

⁸⁴ Canada's Innovation and Skills Plan:

https://www.budget.canada.ca/2017/docs/themes/Innovation_en.pdf

4. Norvegija

4.1. Norvegijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės. Centrinio Norvegijos statistikos biuro (norveg. *Statistisk sentralbyrå, SSB*) duomenimis, 2023 m. pirmą ketvirtį Norvegijoje buvo 5 504 mln. gyventojų⁸⁵. Apie 83 proc. visų valstybės gyventojų yra įsikūrę urbanizuotose teritorijose. Imigrantai (asmenys, kurių abu tėvai gimę ne Norvegijoje) sudarė 18,9 proc. Norvegijos populiacijos 2022 m. Iš jų 52 proc. į Norvegiją yra imigravę iš kitų Europos valstybių⁸⁶.

Didžiausi demografiniai iššūkiai Norvegijoje yra populiacijos senėjimas, visai Europai būdingas populiacijos regeneracijai nepakankamas (mažesnis nei 2,1 SGR) gimstamumas ir iš to kylantis neigiamas natūralus gyventojų prieaugis. Tačiau dėl sąlyginai didelės imigracijos bendras gyventojų skaičius valstybėje ne mažėja, o auga. Dėl imigracija paremto gyventojų skaičiaus augimo susiduriama su sėkmingos socialinės, kultūrinės bei ekonominės imigrantų integracijos poreikiu.

4.2. Demografinės situacijos prognozės ateičiai. SSB kasmet atnauja ir skelbia valstybės populiacijos projekcijas ateičiai. 2022 m. ataskaitoje laikotarpiui iki 2060 m. prognozuojamas lėtėjantis populiacijos augimas ir dar labiau nei iki šiol stiprėjančios visuomenės senėjimo tendencijos. Prognozuojama, kad Norvegijos populiacija iki 2060 m. augs iki 6,1 mln. gyventojų, o iki 2100 m. – iki 6,2 mln. Apytiksliai iki 2050 m. tikimasi, kad Norvegijoje gimimų skaičius viršys mirčių skaičių, tačiau po to situacija turėtų pasikeisti ir mirčių skaičius ims viršyti gimimų skaičių. Taigi didžiausias numatomas populiacijos augimo veiksnys – teigiamas migracijos saldas (angl. *positive net migration*). Iki 2060 m. gyventojų, esančių 70 ir daugiau metų amžiaus skaičius turėtų padvigubėti, o 2100 m. jie turėtų sudaryti daugiau nei 25 proc. populiacijos Norvegijoje⁸⁷.

4.3. Imigracija. SSB duomenimis, 2023 m. Norvegijoje gyvena 877 227 asmenys, turintys imigrantų statusą⁸⁸. Tai sudaro 16 proc. visos Norvegijos populiacijos. Norvegijoje gimę imigrantų vaikai sudaro dar 3,9 proc. populiacijos (213 810 asmenys 2023 m. duomenimis).

Pagal kilmės valstybes didžiausią dalį Norvegijoje sudaro imigrantai iš Lenkijos (107,44 tūkst. asmenų ir 16,58 tūkst. jų vaikų, gimusių Norvegijoje), Lietuvos (atitinkamai 42,45 tūkst. ir 7,95 tūkst.) ir Švedijos (atitinkamai 36,21 tūkst. ir 3,59 tūkst.)⁸⁹.

Dėl pernelyg didelio neapibrėžtumo populiacijos projekcijos dešimtmečiams ir ilgesniam laikui į ateitį gali būti itin netikslios. Šiuo metu manoma, kad artimoje ateityje (per artimiausius 2–3 metus) imigracija į Norvegiją turėtų išaugti dėl karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimo. Po 2022 m. imigracijos piko (kai atvykusių žmonių skaičius išaugo nuo 53 tūkst. iki maždaug 67 tūkst. per metus) tikimasi staigaus atvykstančiųjų skaičiaus sumažėjimo. Spėjama, kad nuo 2025 m. iki 2100 m. imigracija į Norvegiją sumažės nuo maždaug 43 tūkst. iki maždaug 35 tūkst. asmenų per metus⁹⁰.

4.4. Emigracija ir reemigracija. SSB duomenimis 2022 m. iš Norvegijos emigravo 32,53 tūkst. asmenų. Emigravę Norvegijos piliečiai daugiausiai vyko gyventi į Daniją (1,65 tūkst.) ir Švediją (1,06 tūkst.), kitų valstybių piliečiai daugiausiai kraustėsi (arba, tikėtina, dalis jų reemigravo) į Lenkiją (1,36 tūkst.), Švediją (1,05 tūkst.) ir Lietuvą (837 asmenys)⁹¹.

⁸⁵ SSB. Norvegijos gyventojų statistiniai duomenys: <https://www.ssb.no/en/befolkning/folketall/statistikk/befolkning>

⁸⁶ EK. Euridice tinklas, Norvegijos valstybės demografinis profilis: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/population-demographic-situation-languages-and-religions>

⁸⁷ SSB. *Norway's 2022 national population projections. Results, methods and assumptions*: https://www.ssb.no/en/befolkning/befolkningsframskrivinger/artikler/norways-2022-national-population-projections/_attachment/inline/37d9dfef-1cd6-4390-b6ab-1601e21b32a8:1061870b3633187b8e861856f85e2dcc6638f666/RAPP2022-28_nasjfram%20ENG.pdf

⁸⁸ SSB. *Immigrants and Norwegian-born to immigrant parents*: <https://www.ssb.no/en/befolkning/innvandring/statistikk/innvandring-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre>

⁸⁹ SSB. *Fakta om Innvandring*: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrer/faktaside/innvandring>

⁹⁰ SSB. *Norway's 2022 national population projections. Results, methods and assumptions*.

⁹¹ SSB. *Fakta om Innvandring*.

Emigracijos projekcijos ateičiai didele dalimi priklauso nuo imigracijos tendencijų. Pagrindinis scenarijus emigracijai Norvegijoje 2025 m. numato migracijos saldo (angl. *net migration*) stabilizaciją (po šuolio 2022 m., susijusio su karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimu), kuri sieks apie 11–12 tūkst. asmenų kasmet⁹².

4.5. Imigracijos politika. Norvegijai būdinga imigracijos ribojimo ir kontrolės politika, o jos principai nustatyti 2008 m. gegužės 15 d. Imigracijos akte⁹³. Šios politikos tikslas – kontroliuojamos imigracijos, kaip įmanoma labiau pasitarnaujančios Norvegijos interesams, sistema bei prieglobsčio prašymo ir pabėgėlių priėmimo tvarka, besiremianti humanizmo, solidarumo ir skaidraus teisinio proceso principais⁹⁴.

Norvegijos vyriausybė teigia siekianti sumažinti politinio prieglobsčio prašytojų skaičių ir užtikrinti, kad šis statusas būtų garantuotas tik iš tiesų persekiojimą ir potencialų pavojų gimtosiose šalyse patiriantiems asmenims. Siekiama kuo sklandesnių ir greitesnių įsikūrimo Norvegijoje procedūrų leidimą gyventi šalyje gavusiems asmenims, o jo negavusiems – grąžinti į kilmės šalis⁹⁵. Iš kitų valstybių atvykusiems gyventojams Norvegijos vyriausybė siekia suteikti lygias galimybes ir teises bei tikisi pareigų vykdymo ir atsakingo dalyvavimo priimančiojoje visuomenėje. Imigrantų integracija apibūdinama kaip suteikiamų galimybių išnaudojimas, įgalinantis ekonominis ir socialinis dalyvavimas visuomenės gyvenime bei darbo rinkoje, taip pat pagarba Norvegijos visuomenės vertybėms. Pavyzdžiui, vienas iš svarbių integracinių tikslų yra kuo didesnės dalies imigravusių moterų dalyvavimas darbo rinkoje ir lyčių lygybė.

Naujausi imigracijos ir pabėgėlių priėmimo politikos pakeitimai yra susiję su sugriežtinta imigracijos tvarka dėl COVID-19 pandemijos 2020–2021 metais bei palengvinta karo pabėgėlių iš Ukrainos laikino priėmimo tvarka 2022–2023 metais. Taip pat dėl didelio aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumo Norvegijos vyriausybė 2022 m. ir 2023 m. padidino metinę šiuos reikalavimus atitinkančių imigrantų kvotą iki 6 tūkst. Dar vienas su studijomis susijusios imigracijos apribojimas bus įvestas nuo šių metų (2023 m.) rudens semestro pradžios, kai visi Norvegijos aukštosiose mokyklose studijuojantys asmenys, atvykę ne iš EEE valstybių ir Šveicarijos, privalės mokėti už studijas⁹⁶.

4.6. Integracijos politika ir jos rezultatai. Visose Norvegijos savivaldybėse naujai atvykusiems imigrantams privaloma įvadinių kultūrinių mokymų programa. Jos metu besimokantieji mokama socialinė pašalpa. Šią programą sudaro norvegų kalbos pamokos, socialinių mokslų bei žinių apie Norvegijos visuomenę ir kultūrą įvadas⁹⁷, taip pat darbo praktika. Programos tikslas – kokybiškai pasiruošti dalyvavimui Norvegijos darbo rinkoje ir (arba) švietimo sistemoje, taip pat pasirengti pilnavertiškam dalyvavimui visuomenės ir bendruomenių gyvenime. SSB duomenimis 2021 m. 61 proc. imigrantų, dalyvavusių įvadiniuose mokymuose naujai atvykusiems į Norvegiją asmenims, praėjus vieneriems metams po šios programos, turėjo darbą, mokėsi arba studijavo. 2022 m. iš viso šiuos kursus lankė 17,8 tūkst. asmenų, iš kurių buvo maždaug du trečdaliai moterų ir vienas trečdalis vyrų⁹⁸.

⁹² SSB. *Norway's 2022 national population projections. Results, methods and assumptions.*

⁹³ Norvegijos vyriausybė, 2008 m. gegužės 15 d. Imigracijos aktas: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/immigration-act/id585772/>

⁹⁴ Norwegian Ministry of Justice and the Police. *White paper on Norwegian refugee and migration policy in a European perspective*: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/deea/dv/10-2-no-refugee-policy_20170209_10-2-no-refugee-policy_20170209_en.pdf

⁹⁵ Norvegijos vyriausybė. *Immigration and Integration*: <https://www.regjeringen.no/en/topics/immigration-and-integration/id918/>

⁹⁶ Norvegijos vyriausybė. *Migration and Integration 2021-2022. Report for Norway to the OECD*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/84f8f1bd58f44723b1d592d076b3304a/ny-migration-and-integration-2021-2022-report-for-norway-to-the-oecd.pdf>

⁹⁷ Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. *Social studies for adult immigrants*: <https://samfunnskunnskap.no/en/>

⁹⁸ SSB. *Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere*: <https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/statistikk/introduksjonsordningen-for-nyankomne-innvandrere>

Žemiau išvardintos naujausios integracijos politikos priemonės, kuriose atsižvelgiama į Ukrainos karo pabėgėlių poreikius bei kitas aktualijas, Norvegijoje taikomos nuo 2021–2023 metų:

- kad savivaldybėms būtų lengviau sklandžiai apgyvendinti pabėgėlius iš Ukrainos, kuriems suteikta laikinoji apsauga, įgyvendinti keli laikini įvairių įstatymų pakeitimai. Sumažinti kai kurie teisės aktų reikalavimai, pavyzdžiui, Integracijos įstatyme reglamentuojantys pareigą dalyvauti įvadinėje programoje ir norvegų kalbos mokymuose bei šių mokymų trukmę;
- 2022 m. valstybė laikinai dotavo dvi nevyriausybinės organizacijos, siūlančias veiklų ir susitikimų vietas pabėgėliams iš Ukrainos, ypač vaikams;
- 2022 m. spalio mėn. vyriausybė pristatė veiksmų planą kovai su socialiniu dempingu⁹⁹ ir su darbu susijusiais nusikaltimais. Šiame plane pagrindinis dėmesys skiriamas bendradarbiavimo su socialiniais partneriais stiprinimui, darbo teisių stiprinimui, darbuotojų išnaudojimo prevencijai ir žinių apie su darbu susijusius nusikaltimus gilinimui;
- 2023 m. vyriausybė planuoja pristatyti „Baltąją knygą“ dėl gyvenimo sąlygų miestuose. Joje bus įvertinti ekspertų komisijos, tyrusios gyvenimo sąlygas ir integracijos iššūkius didžiuosiuose Norvegijos miestuose ir aplink juos, pasiūlymai;
- 2021 m. vyriausybė sukūrė specialią dotacijų schemą, skirtą kovai su rasizmu, diskriminacija ir neapykantą kurstančia kalba. Šios schemos tikslas – remti iniciatyvas, kuriomis siekiama skatinti įvairovę ir dialogą bei kovą su rasizmu, diskriminacija bei neapykantą kurstančia kalba vietos, regionų ir nacionalinių lygmenimis;
- 2023 m. vyriausybė planuoja pradėti įgyvendinti naują veiksmų planą kovai su rasizmu, etnine diskriminacija ir diskriminacija darbo rinkoje bei kitose srityse, kurios ypač paveikia jaunimą;
- nuo 2022 m. sausio mėn. įsigaliojo griežtesnės Pilietybės įstatymo pataisos, numatančios siekiantiesiems Norvegijos pilietybės padidinti reikalavimą gyventi šalyje nuo septynerių iš paskutinių dešimties metų iki aštuonerių iš paskutiniųjų vienuolikos metų. Tai netaikoma tiems prieglobsčio prašytojams, kuriems anksčiau jau buvo suteiktas prieglobstis Norvegijoje. Pareiškėjai, turintys nurodytą minimalių pajamų lygį pagal naujausią mokesčių apskaičiavimą, privalo gyventi Norvegijoje šešerius iš paskutinių dešimties metų.
- nuo 2022 m. spalio 1 d. kitame Pilietybės įstatymo pataisų rinkinyje norvegų kalbos įgūdžių reikalavimas siekiantiesiems gauti Norvegijos pilietybę padidintas nuo A2 iki B1 lygio¹⁰⁰.

Imigrantų integracija Norvegijoje stebima taikant Integracijos tikslų (norveg. *Mål for integrering*) įrankį. Tai yra statistinė apžvalga, kuriai išlaidos kasmet numatomos nacionaliniame biudžete. Integracijos tikslų apžvalgose įvardinami skirtumai ir panašumai tarp imigrantų socialinės grupės ir likusių Norvegijos gyventojų įvairiose svarbiose socialinėse srityse. Šie statistiniai duomenys naudojami skirtingoms ministerijoms ir viešosioms agentūroms plėtojant tikslią integracijos politiką ir numatant priemones, kurios imigrantams ir jų vaikams suteiktų vienodas galimybes, teises ir pareigas¹⁰¹.

4.7. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Norvegijoje vyrauja Šiaurės šalių regionui būdinga vaikui ir šeimai palanki politikos priemonių sistema, užtikrinanti vaiko ir šeimos gerovę, ekonominę saugumą, aukštos kokybės prieinamas kūdikių ir vaikų priežiūros bei ugdymo paslaugas, lyčių lygybę ir aukštą vaikų turinčių vyrų ir moterų dalyvavimo darbo rinkoje lygį.

Kartu su Prancūzija ir Vengrija bei kaimyninėmis Šiaurės šalimis (Švedija, Danija) Norvegija yra viena iš dosniausiai šeimos politiką finansuojančių EBPO valstybių, jai skiriančių apie 3,3 proc. BVP (2019 m. duomenimis). Apie 60 proc. šių išlaidų sudaro paslaugos šeimai, visų pirma – vaikų

⁹⁹ Socialinio dempingo sąvoka apima įvairiausio pobūdžio tyčinio piktnaudžiavimo praktiką ir ES bei nacionalinių teisės aktų apėjamą, kas sudaro sąlygas plėtoti nesąžiningą konkurenciją neteisėtai mažinant darbo jėgos ir veiklos sąnaudas ir lemia darbuotojų teisių pažeidimus ir darbuotojų išnaudojimą. Cituojama pagal: 2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl socialinio dempingo Europos Sąjungoje: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0346_LT.html?redirect

¹⁰⁰ Norvegijos vyriausybė. *Migration and Integration 2021-2022. Report for Norway to the OECD.*

¹⁰¹ Norvegijos vyriausybė. *Integration goals:*

<https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/solbergs-government/kd/mal-for-integrering/id2343467/>

priežiūros ir švietimo sistemos kokybės ir visuotinio prieinamumo gyventojams užtikrinimas. Kita didelė išlaidų šeimai dalis (apie 37 proc.) – tai tiesioginės išmokos asmenims, auginantiesiems vaikus. Mokesčių lengvatos Norvegijoje nevaizdina svarbaus vaidmens Norvegijos šeimos politikos sistemoje¹⁰².

Nors gimstamumo skatinimas Norvegijoje nebuvo formuluojamas kaip strateginis valstybės politikos tikslas, tačiau Norvegijos SGR iki pat 2009 m. gerokai viršijo ES ir EBPO valstybių gimstamumo vidurkius. Vis dėlto 2009 m. ši pozityvi tendencija pasikeitė ir norvegų gimstamumo rodikliai ėmė stipriai kristi žemyn, o 2017 m. jau buvo mažesni už EBPO vidurkį. 2022 m. užfiksuotas rekordiskai žemas gimstamumas – SGR siekė tik 1,41¹⁰³. Demografijos mokslininkai kol kas nėra atsakę į klausimą, kas Norvegijoje sukėlė tokį gimstamumo tendencijos pokytį¹⁰⁴.

Ateities demografinėse projekcijose numatoma, kad 2025 m. Norvegijos SGR sieks 1,5, tačiau vėliau šiek tiek kils ir stabilizuosis ties maždaug 1,7 dydžiu¹⁰⁵.

4.8. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Šiuo metu apie 10 proc. Norvegijos gyventojų yra 70 metų amžiaus ir vyresni, tačiau remiantis SSB demografinėmis ateities projekcijomis, 2060 m. jau apie penktadalis visų gyventojų bus šios amžiaus grupės atstovai. Ateityje senstanti Norvegijos visuomenė taps etniškai vis įvairesnė, kadangi didės ir imigravusių vyresnio amžiaus asmenų dalis.

2021 m. vyrų VTGT Norvegijoje buvo 81,6 metai. Projekcijos 2060 m. rodo, kad ji išaugs iki 86–91 metų; 2100 m. – iki 90–97 metų. 2021 m. moterų VTGT Norvegijoje buvo 84,7 metai. Projekcijos 2060 m. rodo, kad ji išaugs iki 89–93 metų; 2100 m. – iki 92–97 metų.

Taip pat numatoma centralizacijos tendencija – prognozuojama, kad apie 80 proc. visos populiacijos gyvens didžiuosiuose miestuose ir kitose itin tankiai apgyvendintose vietovėse, o tai reiškia, kad vyresnio amžiaus asmenų koncentracija kaimiškose ir nutolusiose vietovėse greičiausiai padidės. Jau 2030 m. gerokai išaugs savivaldybių (norvegiškų komunų) skaičius, kuriose trečdalį ir daugiau gyventojų sudarys vyresni nei 67 metų amžiaus asmenys¹⁰⁶.

Sparčiai senstant Norvegijos populiacijai augs ir senyvo amžiaus priklausomybės koeficientas (angl. *age dependency index*). Šis rodiklis parodo, koks yra kiekybinis santykis tarp ekonomiškai aktyvių ir ekonomiškai neaktyvių asmenų (tai yra, kiek ekonomiškai neaktyvių asmenų tenka ekonomiškai aktyviam asmeniui). SSB ekonomiškai neaktyviais laiko 0–19 metų amžiaus ir vyresnius nei 65 metų asmenis, o ekonomiškai aktyviais – 20–64 metų amžiaus asmenis. Kuo aukštesnis senyvo amžiaus priklausomybės koeficientas, tuo didesnis skaičius ekonomiškai neaktyvių asmenų tenka vieno ekonomiškai aktyvaus asmens „rūpesčiui“.

Ateities prognozėse šis koeficientas iki 2060 m. turėtų išaugti iki 0,9. Tai reiškia, kad 2090 m. šimtui ekonomiškai aktyvių asmenų teks dvidešimčia daugiau ekonomiškai neaktyvių asmenų negu šiuo metu¹⁰⁷.

Norvegijoje už senėjančios visuomenės politikos vykdymą daugiausiai atsakinga Sveikatos ir rūpybos ministerija.

2015 m. Norvegijos vyriausybė patvirtino Senatvei palankios visuomenės strategiją „Daugiau metų – daugiau galimybių“¹⁰⁸.

Joje išskiriamos šios tikslinės veiklos sritys:

¹⁰² Išsamiai apie Norvegijos šeimos politikos dėmenis žr. EBPO. 2023. *Exploring Norway's Fertility, Work, and Family Policy Trends*: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4e94be66-en/index.html?itemId=/content/component/4e94be66-en#section-d1e389-cc45f99f72>

¹⁰³ Science Norway. *Record low fertility rates in Norway in 2022*: <https://sciencenorway.no/demography-fertility-ntb-english/record-low-fertility-rates-in-norway-in-2022/2165578>

¹⁰⁴ EBPO. 2023. *Exploring Norway's Fertility, Work, and Family Policy Trends*.

¹⁰⁵ SSB. *Norway's 2022 national population projections. Results, methods and assumptions*.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ *More Years – More Opportunities. The Norwegian Government's strategy for an age-friendly society*: https://www.regjeringen.no/contentassets/c8a8b14aadf14f179a9b70bc62ba2b37/strategy_age-friendly_society.pdf

¹⁰⁸ Ten pat.

- ilgesnė vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje trukmė (apima profesinį mokymą, nusistovėjusių požiūrių kaitą, darbuotojų samdymo kultūros kaitą, pensinio amžiaus didinimą, pensijų sistemos sureguliovimą);
- vyresnio amžiaus asmenims palankių bendruomenių įgalinimas (apima vyresnio amžiaus asmenų poreikius atitinkančių miesto erdvių planavimą, gyvenamųjų namų erdvių, vietinio kultūrinio gyvenimo ir transporto pritaikymą);
- savanorystės sektoriaus ir vyresnio amžiaus asmenų pilietinio aktyvumo didinimas;
- inovacijų ir technologijų pasitelkimas siekiant „sidabrinės ekonomikos“ plėtos, aktyvesnio vyresnio amžiaus gyventojų įsitraukimo bei savarankiškumo;
- sveikatos ir priežiūros sektoriaus plėtra skatinant sveiko senėjimo praktikas;
- mokslinių senėjimo ir aktyvaus senėjimo sąlygų tyrimų plėtra.

Norvegija kaip senatvei palanki visuomenė, vykdam aukščiau minėtos strategijos tikslus, gali būti sukurta tik aktyviai dalyvaujant didelei suinteresuotųjų šalių grupei: vyresnio amžiaus visuomenės nariams, verslo ir gamybos atstovams, vietinėms bendruomenėms, pilietinei visuomenei ir su senėjimo tematika susijusioms organizacijoms. Mokslo ir tyrimų institucijos taip pat vaidina svarbų vaidmenį senatvei palankios visuomenės kūrimo. Kasmet svarstant biudžetą bus svarstoma, ar investuoti į pasiteisinančias strategijoje numatytas politines priemones, ar jas keisti atsižvelgiant į rezultatus.

Senatvei palankios visuomenės strategijos tikslų įgyvendinimui Norvegijos vyriausybė įsipareigoja:

- užtikrinti sistemingą strategijos įgyvendinimą, sistemiškai teikti įgyvendinimo ataskaitas naudojantis visuomenės sveikatos politikos stebėsenos sistema;
- skatinti diskusijas senėjimo klausimais politikos formavimo lauke, profesinėse bendruomenėse, viešojo administravimo sistemoje, savanoriškose organizacijose, darbo rinkoje, taip prisidedant prie aktyviam senėjimui palankios visuomenės kūrimo;
- įsitraukti į tarptautinio bendradarbiavimo veiklas, susijusias su aktyvaus senėjimo klausimais;
- taikyti sveikatai palankaus gyvenimo būdo pasirinkimų, inovacijų ir vartotojų įtraukimo metodus;
- kasmet spalio 1 d. politiniu lygmeniu organizuoti seminarą, skirtą amžiui palankios visuomenės aktualijų aptarimui.

Nepaisant spartaus visuomenės senėjimo, darbo jėgos apimtys turėtų augti, tačiau tuo pat metu augs ir ekonomiškai neaktyvių (priklausomų) gyventojų dalis. Demografinio spaudimo darbingajai visuomenės daliai augimą Norvegijoje lems ne tik spartus visuomenės senėjimas, bet ir mažėjantys gimstamumo rodikliai.

Nors darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų skaičius išaugs dėl imigracijos, bet kuriuo atveju, vyresnio amžiaus žmonių (65 metų ir vyresnių) dalies populiacijoje padidėjimas bus neproporcingai didelis ir veiks kaip iššūkis pensijų, socialinės rūpybos, sveikatos apsaugos ir kitoms sistemoms.

Priklausomai nuo gimstamumo rodiklių kitimo, socialinės priklausomybės koeficientas turėtų išaugti nuo 0,27 2020 m. duomenimis iki 0,4–0,48 2060 m.¹⁰⁹

4.9. Apibendrinimas. Norvegijos demografijos politika orientuojama į kokybinius rezultatus – tai yra šeimų, auginančių vaikus, vyresnio amžiaus žmonių ir į Norvegiją atvykstančių gyventi ir dirbti asmenų socialinę, psichologinę ir ekonominę gerovę. Ilgalaikiai demografijos politikos rezultatai ne iki galo atspindi kiekybiniuose demografijos rodikliuose, gimstamumas Norvegijoje (ypač po 2009 m.) išlieka gana žemas, nepaisant šeimoms suteikiamų kokybiškų vaikų priežiūros paslaugų bei išmokų. Tačiau vyresnio amžiaus asmenų bei vaikus auginančių šeimų gerovės ir pasitenkinimo gyvenimu rodikliai išlieka vieni aukščiausių tarp išsivysčiusių šalių. Todėl Norvegija pasižymi dideliu patrauklumu imigrantams, kurių įsikūrimas šioje valstybėje ir šiuo metu,

¹⁰⁹ EBPO. 2023. *Exploring Norway's Fertility, Work, and Family Policy Trends*.

ir, tikėtina, ateityje, prisideda prie gyventojų skaičiaus augimo netgi esant gana žemiems gimstamumo rodikliams.

5. Prancūzija

5.1. Prancūzijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai. Nuo 2012 m. iki 2022 m. Prancūzijos populiacijos dydis išaugo nuo apytiksliai 66 mln. gyventojų iki 68 mln. gyventojų. Tai yra beveik 0,3 proc. vidutinio Prancūzijos metinio populiacijos augimo. Jei pastarosios demografinės tendencijos išliks tokios pat, prognozuojama, kad 2070 m. Prancūzijoje bus 76,5 mln. gyventojų¹¹⁰.

Prancūzijoje gyventojų tankumo rodikliams būdingas itin netolygus gyventojų pasiskirstymas. 2023 m. pradžioje žemyninėje Prancūzijos dalyje gyveno – 65,8 mln. gyventojų, o likusi 2,2 mln. populiacijos dalis gyveno šalies regionuose.

Pažymėtina, kad Prancūzijoje 2022 m. gimstamumo rodikliai buvo didesni nei mirtingumo rodikliai. 2022 m. Prancūzijoje gimė 723 tūkst. naujagimių, o per metus mirė 667 tūkst. žmonių. 2022 m. natūralioji gyventojų pusiausvyra (skirtumas tarp gimimų ir mirčių skaičiaus) siekia 56 tūkst. Nustatyta, kad ši natūrali gyventojų pusiausvyra pasiekė žemiausią lygį per kelis dešimtmečius.

Svarbu paminėti ir tai, kad 2022 m. Prancūzijoje moterų VTGT buvo 85,2 metai, o vyrų – 79,3. Nustatyta, kad šalies VTGT 2022 m. išliko 0,4 proc. mažesnė nei 2019 m.¹¹¹

5.2. Imigracija. 2022 m. Prancūzijoje gyveno 7 mln. imigrantų, o tai sudaro apytiksliai 10,3 proc. visų šalies gyventojų skaičiaus. Pažymėtina, kad pagrindiniai Prancūzijos imigracijos srautai buvo fiksuojami iš Alžyro (12,5 proc.), Maroko (11,9 proc.), Portugalijos (8,2 proc.), Tuniso (4,7 proc.), Italijos (4,0 proc.), Ispanijos (3,5 proc.) ir Turkijos (3,3 proc.).

2022 m. Prancūzijos Vyriausybė patvirtino Prancūzijos imigracijos politikos strategiją¹¹². Prancūzijos valdžia migracijos strategiją apibrėžė pagal tris pagrindines veiklos sritis:

- 1) migracijos srautų kontrolę, taikant subalansuotą požiūrį į imigraciją;
- 2) migrantų integracijos į darbo rinką skatinimas ir migrantų gyvenimo kokybės gerinimas;
- 3) užtikrinti teisę į prieglobstį asmenims, ieškantiems apsaugos Prancūzijoje.

5.3. Emigracija. 2022 m. buvo fiksuojamas iš Prancūzijos išvykstančių gyventojų mažėjimas. Nustatytas beveik 4,2 proc. sumažėjimas nuo 2021 m.¹¹³

Nepaisant to, 25,6 proc. išvykusiųjų asmenų buvo jaunesni nei 18 metų amžiaus, o 9,5 proc. išvykusiųjų – 18–25 metų amžiaus. Didžiausias išvykusiųjų asmenų skaičius buvo 41–60 metų amžiaus ir siekė 28,2 proc. Nustatyta, kad dauguma gyventojų emigruoja į JAV, Belgiją, Šveicariją ir Kanadą.

5.4. Reemigracija. 2022 m. imigravę 4 979 asmenys, grįžo į Prancūziją. Savanorišką grįžimo pagalbą nuo 2015 metų teikia Prancūzijos imigracijos ir integracijos biuras¹¹⁴.

Prancūzijos Užsienio reikalų ministerija nurodo visą išsamią informaciją apie tai, ką reikia padaryti asmenims prieš grįžtant iš šalį. Institucijos pateikiama informacija apima visų formalumų tvarką, skirtą greičiau įsikurti grįžtančioje šalyje.

5.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. 2022 m. Prancūzijoje gimė 723 tūkst. naujagimių. Tai yra 19 tūkst. naujagimių mažiau nei 2021 m.

¹¹⁰ The French National Institute of Statistics and Economic Studies. *Population projections to 2070*. 2023-08-01: <https://www.insee.fr/en/statistiques/2581288>

¹¹¹ The French National Institute of Statistics and Economic Studies. *Demographic report 2022*. 2023-08-01: <https://www.insee.fr/en/statistiques/6797730>

¹¹² *Politique française de l'immigration et de l'intégration 2022*: <https://www.budget.gouv.fr/documentation/file-download/14272>

¹¹³ Vie public. *French abroad: figures for the French community as of 1 January 2022*. 2022-02-07: <https://www.vie-publique.fr/en-bref/283598-la-communaute-francaise-letranger-au-1er-janvier-2022>

¹¹⁴ L'Office français de l'immigration et de l'intégration. *Les dispositifs d'aides au retour et à la réinsertion*. 2023-08-08: <https://www.ofii.fr/procedure/retourner-dans-son-pays/>

Prancūzijoje gimstamumo rodikliai 2022 m. siekė 1,8 SGR. 2022 m. Prancūzijoje vidutinis moterų gimdymo amžius buvo 31 metai. Pažymėtina, kad gimstamumo rodikliai taip pat priklauso ir nuo reprodukcinio amžiaus moterų skaičiaus bei moterų vaisingumo.

Pažymėtina, kad Prancūzijoje Motinystės atostogos paprastai suteikiamos 16 savaičių trukmės (kai kuriais atvejais – 26 arba 34 savaičių). Iš jų mažiausiai 2 savaitės motinystės atostogų reikia paimti iki gimdymo. Privaloma paimti visas motinystės atostogas. Finansuojama 100 proc. pajamų, ypač viešajame sektoriuje, tačiau iki 3428 EUR/mėn. ribos. Kai kurie privataus sektoriaus darbdaviai neapmoka 100 proc. Finansuojama iš sveikatos draudimo.

Tėvystės atostogų trukmė – 14 darbo dienų. Apmokama panašiu principu kaip motinystės atostogos. Šias atostogas privaloma išnaudoti per 4 mėn. nuo vaiko gimimo. Finansuoja taip pat sveikatos draudimas.

Vaiko priežiūros atostogų galima išeiti iki vaikui sueis 3 metai. Tai individuali teisė, t. y. šiomis atostogomis gali pasinaudoti tiek vaiko motina, tiek tėvas. Išmokų „vaiko ugdymui“ dydžiai skiriasi – jos susijusios su pajamomis ir su tuo, ar gavėjas dirba, o jei dirba, tai kiek laiko. Pagrindinė išmoka nedirbančiam gavėjui – 398 EUR/mėn., dirbančiam mažiau nei pusę viso darbo laiko – 258 EUR/mėn., dirbančiam nuo 50 iki 80 proc. viso darbo laiko – 149 EUR/mėn. Papildoma išmoka, vadinama bazine išmoka, mokama mažas pajamas gaunantiems tėvams, priklausomai nuo šeimos dydžio, ir gali būti mokama arba viso tarifo (171 EUR/mėn.), arba pusės tarifo (86 EUR/mėn.). „Vaiko ugdymo išmokas“ moka šeimos išmokų kasos (pranc. *caisses d'allocations familiales*), kurios yra socialinio draudimo sistemos dalis.¹¹⁵

5.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Gyventojų skaičius priklauso nuo įvairių prielaidų, ypač susijusių su vaisingumu ir migracija. Tačiau gyventojų struktūra pagal amžių mažai priklauso nuo prielaidų. Tikimasi, kad iki 2070 m. Prancūzijoje vyresnio amžiaus žmonių bus dvigubai daugiau nei darbingo amžiaus asmenų.

Atsižvelgiant į senėjančios visuomenės politiką, 2016 m. Prancūzijoje buvo patvirtintas Visuomenės prisitaikymo prie senėjimo įstatymas¹¹⁶. Įstatymo tikslas – užtikrinti viešąsias paslaugas senėjančios visuomenės populiacijai.

Svarbu paminėti ir tai, kad Prancūzijoje numatyta teikti individualizuotos autonomijos pašalpą, kuri padės vyresnio amžiaus žmonėms gyventi savarankišką gyvenimą. Planuojama papildomai skirti 500 EUR išmoką kas mėnesį visiems 65 metų ir vyresniems asmenims.

5.7. Technologijų ir inovacijų modeliai. Prancūzijos Vyriausybė 2022 m. patvirtino inovacijų plano strategiją „Prancūzija 2030“ (angl. *France 2030*)¹¹⁷, kuria siekiama nustatyti pagrindinius ekonominius ir technologinius ateities iššūkius ir investuoti į juos globaliu būdu.

Ši inovacijų strategija siekia tvariai pertvarkyti pagrindinius ekonomikos sektorius pasitelkiant mokslinius tyrimus, inovacijas ir investicijas į pramonę. Šia strategija taip pat siekiama, kad Prancūzija būtų ne tik žaidėja, bet ir ateities ekonomikos lyderė, tuo pat metu investuojanti į projektus, neturinčius neigiamo poveikio aplinkai. Ši inovacijų strategija apima klimato kaitos padarinių sumažinimą, sveikatos apsaugos sistemos gerinimą, technologijų vystymą, užsienio investicijų pritraukimą ir kt.

Tikimasi, kad ši strategija padės sukurti 640 tūkst. naujų darbo vietų ir į šalies biudžetą sugeneruoti 91 milijardą EUR¹¹⁸.

¹¹⁵ Daukša, Sigitas; Urbonaitė-Barkauskienė, Veronika. 2022. *Gimstamumo skatinimo politika ir jos priemonės Europos Sąjungos valstybėse narėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

¹¹⁶ *Loi 2015 relative à l'adaptation de la société au vieillissement*:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031700731>

¹¹⁷ Government of France. *France 2030*. 2022-05-18:

<https://www.gouvernement.fr/france-2030>

¹¹⁸ Government of France. *France 2030: Les objectifs majeurs*. 2022-07-10:

<https://www.gouvernement.fr/france-2030/objectifs>

5.8. Apibendrinimas. Nuo 2012 m. iki 2022 m. Prancūzijos populiacijos dydis išaugo nuo apytiksliai 66 mln. gyventojų iki 68 mln. gyventojų. Tai yra beveik 0,3 proc. vidutinio Prancūzijos metinio populiacijos augimo. Prognozuojama, kad 2070 m. Prancūzijoje bus 76,5 mln. gyventojų. Pažymėtina, kad Prancūzijoje 2022 m. gimstamumo rodikliai buvo didesni nei mirtingumo rodikliai.

6. Suomija

6.1. Suomijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės. Suomijos statistikos biuro duomenimis 2023 m. liepą gyventojų skaičius šalyje buvo 5,58 mln.¹¹⁹ Didžioji Suomijos populiacijos dalis yra susikonglomeravusi pietinėje šalies dalyje, Helsinkyje, jo apylinkėse ir kituose didžiuosiuose miestuose. Šiuose traukos centruose koncentruojasi ir į Suomiją atsikraustantys imigrantai.

2018 m. duomenimis 7,3 proc. Suomijos populiacijos sudarė imigrantai ir Suomijoje gimę imigrantų vaikai. Daugiau nei trečdalis jų atvyko iš kitų ES valstybių. Didžiausios imigrantų grupės Suomijoje yra atvykusieji iš Estijos ir Rusijos. Nuo 2015 m. Suomijoje, kaip ir daugelyje kitų Vakarų ir Šiaurės Europos valstybių, stipriai išaugo prieglobsčio prašytojų skaičius (po 2015 m. jis stabilizavosi ir yra maždaug 5 tūkst. asmenų kasmet)¹²⁰.

Suomijos gyventojų skaičiaus augimas sulėtėjo 2010–2020 m. Dėl labai mažo gimstamumo neto migracija tapo pagrindiniu populiacijos dydžio stabilumo garantu. Ypač didelį nerimą kelia darbingo amžiaus asmenų dalies populiacijoje mažėjimas ir itin spartus Suomijos visuomenės senėjimas. Suomijai būdinga stipri geografinė atskirtis, kai urbanizuotuose regionuose koncentruojasi jauni, darbingi gyventojai bei imigrantai, o šalies šiaurėje ir atokesniuose regionuose gyvenvietės traukiasi arba nyksta, jose koncentruojasi vyresnio amžiaus gyventojai, o gimstamumo rodikliai yra ypač žemi¹²¹.

Suomijos demografinė situacija per paskutinį dešimtmetį gerokai išsiskyrė iš kitų Šiaurės regiono valstybių. Suomijos gimstamumo rodikliai sumažėjo itin smarkiai – nuo 1,87 SGR reikšmės 2010 m. iki 1,35 SGR 2019 m. Pastarasis gimstamumo rodiklis buvo žemiausias ne tik Suomijos, bet ir viso Šiaurės šalių regiono istorijoje, taip pat žemesnis už ES vidurkį.

Tačiau labai svarbu pastebėti, kad Suomijoje, skirtingai nei, pavyzdžiui, Lietuvoje, COVID-19 pandemijos poveikis demografijai buvo pozityvus. 2020 m. Suomijos SGR ne dar labiau sumažėjo, bet išaugo, taiga pandemijos laikotarpiu nutrūko ilgametė gimstamumo mažėjimo tendencija.

Depopuliacija yra daugiau nei 70 proc. Suomijos regionų (ypač esančių šiaurėje) aktuali tendencija. Tačiau tarptautinė imigracija čia yra šiek tiek mažesnė nei kaimyninėse valstybėse. Dėl mažesnio gimstamumo, stipresnės regioninės depopuliacijos ir menkesnės imigracijos *Eurostat* populiacijos projekcijose numatoma, kad ateinančių dešimtmetį Suomijos gyventojų skaičius sumažės (kai kitose Šiaurės valstybėse jis turėtų augti)¹²².

Tačiau pozityvus COVID-19 pandemijos poveikis Suomijoje juntamas ir depopuliacijos klausimu – 2020 m. vidinės migracijos duomenys parodė gyventojų grįžimo į regionus tendenciją. Be to, išaugo neto tarptautinė imigracija, o kartu išaugo ir bendras Suomijos gyventojų skaičius. Pandemijos laikotarpiu taip pat pastebėtas didesnis vyresnio amžiaus asmenų aktyvumas darbo rinkoje.

Prognozuojama, kad vyresnių nei 85 metų asmenų skaičius Suomijoje per ateinančius 15 metų padvigubės. Vyresni nei 65 metų asmenys sudaro 24 proc. Suomijos suaugusių gyventojų ir tai yra ketvirtas aukščiausias pasaulyje senstančios visuomenės rodiklis (po Japonijos, Italijos ir Portugalijos).

Staigus gimstamumo sumažėjimas Suomijoje susilpnino viešųjų finansų bazę ir greičiausiai ilgainiui padidins socialinę nelygybę. Realistiška ir į tikslą orientuota demografijos politika gali turėti

¹¹⁹ Tilastokeskus (Suomijos statistikos biuras). *Pagrindinė demografinė Suomijos informacija*: https://www.stat.fi/index_en.html

¹²⁰ EK. Euridyce tinklas, Suomijos valstybės demografinis profilis: <https://euridyce.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/population-demographic-situation-languages-and-religions>

¹²¹ Aro, Timo. Migration in the 2010s – regionally concentrated, selective and polarizing. *Sustainable Population Development in Finland: The 2020 Population Policy report*: <https://www.vaestoliitto.fi/en/webpublications/sustainable-population-development-in-finland/#migration-in-the-2010s-regionally-concentrated-selective-and-polarizing-timo-aro>

¹²² *Recovery of the birth rate and longer life expectancy – population policy guidelines for the 2020s*: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162920/Executive%20summary_VNK_2021_2.pdf?sequence=10&isAllowed=y

įtakos šiems pokyčiams. Jei Suomijos SGR iki 2060 m. padidėtų iki 1,65 arba jei grynoji imigracija išaugtų trečdaliu, Suomijos gyventojų skaičiaus augimas galėtų tęstis ir 2040 m. Tačiau vien tik imigracijos ar vaisingumo augimo, vien tik užimtumo stiprinimo ar sveikesnio senėjimo politikos nepakanka greitai senstančios visuomenės iššūkiams įveikti; vietoj to reikalingas visapusiškas požiūris, integruojantis visus šiuos demografijos politikos elementus¹²³.

2021 m. Suomijos vyriausybė patvirtino demografijos politikos gaires trečiajam XXI a. dešimtmečiui. Du pagrindiniai jos tikslai – gimstamumo rodiklių atkūrimas ir ilgesnė gyvenimo trukmė. Gairėse taip pat aptariami ir Suomijos strateginės migracijos politikos klausimai¹²⁴.

Strateginiuose Suomijos demografijos politikos dokumentuose akcentuojami ne tik kiekybiniai (populiacijos augimo, demografinės struktūros balanso, ekonomikos augimo rodiklių), bet ir kokybiniai tikslai, tokie kaip gyventojų sveikata, įgūdžiai, gerovė. Svarbūs demografijos politikos tikslai ir tuo pačiu jos sėkmės sąlygos yra deklaruojamos palankumo šeimai, socialinės lygybės, kartų solidarumo ir socialinio pasitikėjimo vertybės. Be to, svarbi Suomijos demografijos politikos dalis yra naujausių duomenų pasitelkimas demografiniai situacijai stebėti ir prognozuoti, naudojamos duomenų mokslo inovacijos.

6.2. Imigracija. Siekiant palaikyti stabilų gyventojų skaičių ir turint omenyje žemus gimstamumo rodiklius, Suomijai ateityje bus reikalinga didesnė nei dabartinė neto imigracija. Atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius, ji turėtų išaugti nuo 16 tūkst. (kiek vidutiniškai atvyksta naujų gyventojų kasmet pastaraisiais metais) iki 25 tūkst. atvykstančių asmenų per metus iki 2030 m.

Be imigracijos gyventojų skaičius jau dabar mažėtų beveik visoje Suomijoje, išskyrus keletą didžiausių miestų. 2010–2020 m. imigrantai koncentravosi Helsinkio metropolinėje zonoje, miestuose, kuriuose yra universitetų, ir aplinkinėse jų priemiesčių zonose. Dauguma atvykstančiųjų yra jauni ir išsilavinę. Šios migrantų įsikūrimo tendencijos reiškia, kad augantys regionai auga dar labiau, o besitraukiantys regionai pritraukia kur kas mažiau imigrantų ir traukiasi toliau. Taigi, tiek vidinė, tiek tarptautinė migracija yra selektyvi, poliarizuojanti ir centralizuojanti Suomijos regionų atžvilgiu¹²⁵.

6.3. Emigracija ir grįžtamoji migracija. Iš Suomijos kasmet vidutiniškai išvyksta apie 20 tūkst. gyventojų¹²⁶. Tai reiškia, kad emigracijos apimtys yra didesnės nei grįžtamosios migracijos mastai. 2020 m. Suomijos Darnios demografinės raidos tyrimo ataskaitoje teigiama, kad toks valstybės populiacijai nepalankus emigracijos balansas turėtų keistis, tačiau ne išvykimą ribojančiomis priemonėmis, bet siekiant gerinti įsidarbinimo sąlygas ir būsto prieinamumą, kad kuo mažiau Suomijos gyventojų emigruotų dėl šių bazinių poreikių neprieinamumo savo valstybėje. Taip pat planuojama skatinti grįžtamąją suomių migraciją iš kitų valstybių siūlant palanias įsikūrimo sąlygas. Siekiant Suomijoje išlaikyti čia jau atvykusius imigrantus pasitelkiamos integracijos politikos priemonės – siūloma kokybiška ir itin prieinama valstybinių suomių ir švedų kalbų mokymo programa.

6.4. Integracijos politika. 2011 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojęs Imigrantų integracijos skatinimo įstatymas¹²⁷ siekia skatinti aktyvesnį imigrantų vaidmenį Suomijos visuomenėje, jų nediskriminavimą ir atskirų migrantų grupių pozityvų sambūvį. Įstatymo nuostatos taikomos teisėtai šalyje esantiems imigrantams, neturintiems Suomijos pilietybės (užsieniečiams ir asmenims be pilietybės), tačiau netaikomos prieglobsčio prašytojams. Pagal šį įstatymą, imigrantams, ypač pradiname buvimo Suomijoje etape, siūlomos tokios integruotis padedančios paslaugos kaip suomių

¹²³ Ten pat.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Aro, Timo. Migration in the 2010s – regionally concentrated, selective and polarizing. *Sustainable Population Development in Finland: The 2020 Population Policy report*.

¹²⁶ Ten pat.

¹²⁷ *Laki kotoutumisen edistämistä*: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
Act on the Promotion of Immigrant Integration: <https://finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2010/en20101386.pdf>

ar švedų kalbos mokymas, taip pat supažindinimas su šalies kultūra, teisėmis ir pareigomis Suomijos visuomenėje, įsidarbinimo ir mokymosi galimybių paaiškinimas. Integracinės paslaugos siūlomos atsižvelgiant į imigrantų individualius poreikius ir situaciją¹²⁸.

Pagal įstatymą, nustatant imigranto (pilnamečio ar nepilnamečio) poreikį paslaugoms, padedančioms integruotis ir įsidarbinti, tame tarpe valstybinės kalbos mokymosi poreikį, vietos savivaldybėje ar Užimtumo ir ekonominės plėtros tarnyboje atliekamas pirminis individualių poreikių įvertinimas¹²⁹. Pirminio įvertinimo metu, esant reikalui, taip pat išsiaiškinamas imigranto anksčiau įgytas išsilavinimas, darbo stažas. Šio įvertinimo pagrindu yra nusprendžiama, ar imigrantui reikalingas integracijos planas (angl. *integration plan*).

Įstatyme įtvirtinta imigranto pareiga laikytis integracijos plano ir reguliariai lankyti suomių ar švedų kalbos kursus, kurie vykdomi pagal šį planą. Priešingu atveju, imigrantui be pateisinamų priežasčių nesilaikant įpareigojimų, gali būti apribotas integracijos paramos išmokų mokėjimas. Šios rūšies išmokos skiriamos kaip parama būtinų asmens poreikių užtikrinimui integracijos plano vykdymo laikotarpiu.

Vietos savivaldybės savo kompetencijos ribose yra atsakingos už imigrantų integraciją ir šio proceso koordinavimą vietos lygiu. Savivaldybės, bendradarbiaudamos su kitais vietos subjektais, parengia integracijos programas, kurias tvirtina savivaldybių tarybos ir kurios persvarstomos ne rečiau kaip kas ketverius metus¹³⁰.¹³¹

6.5. Gimstamumo skatinimo politika. Suomijoje remiasi teiginiu, kad suomiausi susilaukia mažiau vaikų nei iš tiesų norėtų. Vaikų susilaukimo atidėjimo laike ar apskritai tėvystės atsisakymo priežastys susijusios su vertybiniais ir gyvenimo būdo pokyčiais, taip pat su gyvenimo kontrolės ir finansinio, karjeros, santykių saugumo pojūčio trūkumu.

„Vaikai – be abejonės“ (angl. *Children – of course*) yra vaikams ir šeimai palankios politikos gairės, kuriomis siekiama užtikrinti galimybę Suomijos gyventojams susilaukti tiek vaikų, kiek jie norėtų. Šios programos tikslas – trumpuoju laikotarpiu gimstamumą atkurti iki 1,6 SGR, o ilgesniu laikotarpiu – iki 1,8 SGR, kuris atitiktų norimą vaikų skaičių tarp jaunų suaugusiųjų. Tam skirta Suomijoje planuojama tėvystės ir motinystės atostogų reforma, siekianti žmonėms, turintiems vaikų, padėti atkurti darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Taip pat numatomos švietimo ir kitos tikslinės intervencijos, skatinančios reprodukcinę sveikatą ir informuotumą apie vaisingumą¹³².

Ir gimstamumo, ir regionų depopuliacijos problema mėginama spręsti Centrinės Suomijos strategijoje 2025–2050 metams (angl. *Strategy of Central Finland 2025–2050*)¹³³. Šiuo dokumentu siekiama pritraukti jaunus žmones gyventi į regionus, esančius už sostinės Helsinkio ribų.

Centrinės Suomijos strategijoje pripažįstama, kad nors sostinės regionas yra svarbus ekonominės veiklos centras, kiti šalies regionai taip pat turi didelį augimo ir plėtros potencialą. Akcentuojama tokių regionų konkurencingumo ir patrauklumo didinimo priemonių kaip investicijos į infrastruktūrą, švietimą, mokslinius tyrimus ir plėtrą, svarba. Siekiama sukurti tolygesnį ir tvaresnį ekonominių ir socialinių veiklų pasiskirstymą visoje šalyje, o tai savo ruožtu turėtų sukurti patrauklesnes gyvenimo sąlygas vaisingo ir darbingo amžiaus jaunimui visuose regionuose.

¹²⁸ *Guidelines: Aim of the Act on the Promotion of Immigrant Integration is to ensure equality:*

<https://tem.fi/en/legislation-and-guidelines>

¹²⁹ *Integration services make it easier for immigrants to integrate into Finnish society:* <https://tem.fi/en/integration-services>

¹³⁰ *The Ministry of Economic Affairs and Employment: Integration of immigrants is a joint effort:*

<https://tem.fi/en/administration-of-integration-and-the-actors-involved>

¹³¹ Valiukaitė, Dainora. 2022. *Imigrantų ir pabėgėlių integracija į nacionalines švietimo sistemas atskirose Europos valstybėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

¹³² *Recovery of the birth rate and longer life expectancy – population policy guidelines for the 2020s.*

¹³³ Regional Council of Central Finland. *Strategy of Central Finland 2025–2050:* <https://strategia.keskisuomi.fi/in-english/>

Paminėtina ir tai, kad Suomijoje atskiros savivaldybės teikia tam tikrų lengvatų reikiams specialistams, pavyzdžiui, parūpina jiems būstą¹³⁴.

6.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Nacionalinėje Suomijos senėjimo programoje 2030 metams, už kurios vykdymą atsakinga Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija, teigiama, kad veiksmingiausios priemonės ekonominiams senstančios visuomenės iššūkiams palengvinti yra užimtumo lygio ir darbo našumo didinimas. Dabartinė 65 metų amžiaus riba užimtumo politikos priemonėms, reabilitacijai ar mokymuisi visą gyvenimą yra pasenusi ir planuojama plėsti. Taip pat planuojama, kad ateityje stipriai išaugs socialinių ryšių ir psichologinės gerovės palaikymo paslaugų poreikis, nes vis daugiau vyresnio amžiaus žmonių Suomijoje gyvena vieni arba neturi artimų šeimos narių¹³⁵.

Lietuvos valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ dalyje „Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija“ Suomijos senėjimo politika pristatoma kaip vienas sėkmingiausių vyresnio amžiaus asmenų įtraukimo ir išlaikymo darbo rinkoje pavyzdžių. Kaip efektyvios priemonės minimos 2005 m. pensijų reformos nuostatos, kad darbdavys negali taikyti privalomo išėjimo į pensiją iki 68–70 metų amžiaus. 2017 m. priimti pensijų įstatymo pakeitimai numato lankstų ir palaipsnių išėjimą į pensiją. Tolesnis darbas po ankščiau išėjimo į pensiją amžiaus ribos (atsisakant pensijos išmokos) skatinamas ir finansinėmis priemonėmis, tokiomis kaip didesnė būsima pensija, priklausomai nuo papildomai išdirbtų mėnesių.

Suomijoje jau apie tris dešimtmečius vykdomos aktyvios vyresnio amžiaus žmonių darbo sąlygų gerinimo ir įsidarbinimo skatinimo programos bei kampanijos, skirtos skatinti kartų bendradarbiavimui ir solidarumui. Šiose srityse svarbų vaidmenį atlieka socialiniai partneriai ir verslas. Pavyzdžiui, 2008 m. pradėta Darbinės veiklos gerinimo programa remia Suomijos įmonių vykdomus darbo sąlygų gerinimo projektus, įskaitant ir vyresnio amžiaus žmonių įtraukimą į dalinį užimtumą. Taip pat, socialiniai partneriai ir verslas prisidėjo prie sėkmingai veikiančių gerųjų praktikų identifikavimo ir praktinio taikymo metodologijų privačiame versle ir viešajame sektoriuje kūrimo. Nors Suomijoje užtikrinama socialinė parama netekus darbo ar dėl negalios, siekiama, kad ja nebūtų naudojama kaip ankstyvo išėjimo į pensiją galimybė¹³⁶.

6.7. Apibendrinimas. Suomija susiduria su didesniais nei kitos Šiaurės regiono valstybės demografiniais iššūkiais. Suomių senėjimo apimtys didelės, gimstamumas vienas žemiausių regione, o patrauklumas imigrantams mažesnis nei kaimyninėse valstybėse. Dėl šių priežasčių Suomijos gyventojų skaičiaus prieaugis yra nedidelis, o ateityje gali net mažėti. Be to, Suomijoje itin aštri netolygaus geografinio gyventojų pasiskirstymo problema. Šiai situacijai pakeisti pasitelkiamos įvairios socialinės ir politinės priemonės, didinančios šeimų bei vyresnio amžiaus asmenų gerovę, taip pat dosnios imigrantų integracijos, reemigrantų pritraukimo bei valstybinių suomių ir švedų kalbų mokymo programos. Gerovės siekiančios demografinės politikos efektyvumą iliustruoja suomių reakcijos į COVID-19 pandemiją atvejais. Esant didelei neužtikrintumo atmosferai ir daugelio valstybių (tarp jų – ir Lietuvos) gyventojams atidedant vaikų susilaukimo planus ateičiai, Suomijos gimstamumo rodikliai ne sumažėjo, bet išaugo.

¹³⁴ Šarkutė, Ligita; Urbonaitė-Barkauskienė, Veronika. 2023. Jaunimo pritraukimo į regionus politika Europos Sąjungos valstybėse narėse. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

¹³⁵ Ministry of Social Affairs and Health. *National Programme on Ageing 2030 For an age-competent Finland*: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162596>

¹³⁶ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*, kurioje Suomijos atveju remiamasi Cross, N., Heikinheimo, E., Fries-Tersch, E. 2015. *Safer and Healthier Work at Any Age. Country Inventory: Finland*. Brussels: European Agency for Safety and Health at Work.

7. Švedija

7.1. Švedijos demografinė situacija ir demografijos politikos gairės. Nacionalinė Švedijos tvarios regioninės plėtros strategijoje 2021–2030 metams¹³⁷ (šved. *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*) demografiniai pokyčiai apibrėžiami kaip vienas iš svarbiausių ilgalaikių tvaraus valstybės vystymosi iššūkių. Be demografinių pokyčių, kiti didžiausi prognozuojami iššūkiai tvariam Švedijos vystymuisi – tai klimato kaita; auganti socialinė atskirtis Švedijos viduje bei Švedijos ir ES atotrūkis; skaitmenizacija ir kiti technologiniai pokyčiai.

Nacionalinėje Švedijos tvarios regioninės plėtros strategijoje 2021–2030 metams demografinė valstybės raida apibrėžiama ne kiekybine (kaip gyventojų skaičiaus didinimas), bet kokybine prasme – kaip poreikis plėtoti efektyvias ir kokybiškas paslaugas bendruomenėms plėtojant bendruomeniškumą, tvarumą ir patogią gyvenamąją aplinką. Tai ypač aktualu socialinės atskirties vietovėse – retai apgyvendintose ir kaimiškose Švedijos teritorijose, kuriose gyventojų mažėja, o paslaugų kokybė prastėja¹³⁸.

Per paskutinį dešimtmetį (2012–2022 metus) Švedijos populiacijos dydis išaugo maždaug nuo 9,6 mln. iki 10,5 mln. gyventojų. Tai yra beveik 10,1 proc. augimas arba 1,01 proc. vidutinis metinis augimas. 2032 m. tikimasi, kad Švedijoje gyvens 11 mln. žmonių, o populiacijos augimas šiek tiek sulėtės (prognozuojamas vidutinis metinis augimas – 0,48 proc.).

Šiai valstybei būdingas itin netolygus gyventojų pasiskirstymas – didžiulė jų koncentracija pietinėje šalies dalyje esančiuose miestuose ir didmiesčiuose ir labai retai apgyvendinti du trečdaliai šiaurinės šalies teritorijos. Pietiniame Švedijos trečdalyje kuriasi ir didžioji naujų (imigruojančių) gyventojų dalis, sukurdamą didelį spaudimą švietimo, sveikatos apsaugos, būstų ir kitai infrastruktūrai. Tuo tarpu šalies šiaurėje mažas ir mažėjantis gyventojų tankis kuria kitas socialines problemas, susijusias su transportu, mokyklų užpildymu bei kitų socialinių paslaugų prieinamumu ir kokybės užtikrinimo sunkumais¹³⁹.

Švedijos gyventojai sensta ir tai reiškia, kad į pensiją išeinančių žmonių negali visiškai pakeisti į darbo rinką ateinantys jaunuoliai. Mažėjanti darbingo amžiaus žmonių dalis lemia tai, kad tiek valstybiniais, tiek privatiems darbdaviams vis sunkiau susidoroti su darbo jėgos ir įgūdžių pasiūlos trūkumu. Augant vyresnio amžiaus gyventojų daliai, didėja priežiūros ir gydymo poreikis, o mokesčių bazė dažnai mažėja¹⁴⁰.

7.2. Demografinės situacijos prognozės ateičiai. Švedijos centrinis statistikos biuras kasmet skelbia valstybės populiacijos prognozių studiją „Švedijos gyventojų ateitis“ (šved. *Sveriges framtida befolkning*). Svarbu pastebėti, kad šioje studijoje remiamasi ne ateities įžvalgų metodika, bet dabarties populiacijos duomenų projekcija ateičiai remiantis Švedijoje ir ne Švedijoje gimusių gyventojų, amžiaus grupių ir lyčių pjūviais. Ši ataskaita yra svarbus strateginio vyriausybės ir regionų politikos planavimo įrankis.

Paskutinėje 2023 m. Švedijos statistiko biuro studijoje „Švedijos gyventojų ateitis 2023–2070 metams“¹⁴¹ numatomos tokios Švedijos populiacijos kaitos tendencijos: populiacijos augimas, vyresnio amžiaus gyventojų dalies augimas bendroje populiacijoje, užsienyje gimusių gyventojų dalies augimas bendroje populiacijoje.

7.3. Imigracija. Švedijoje imigruojantys gyventojai didele dalimi prisideda prie valstybės populiacijos ir ne Švedijoje gimusiųjų dalies joje spartaus augimo. 2022 m. apie ketvirtadalis visų

¹³⁷ *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*:

<https://www.regeringen.se/contentassets/53af87d3b16b4f5087965691ee5fb922/nationell-strategi-for-hallbar-regional-utveckling-i-hela-landet-20212030/>

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ EK. Euridyce tinklas, Švedijos valstybės demografinis profilis: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/population-demographic-situation-languages-and-religions>

¹⁴⁰ *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*.

¹⁴¹ Statistikmyndigheten. *Sveriges framtida befolkning 2023–2070*:

https://www.scb.se/contentassets/e99a33e517a343488cd1fd73362167c8/be0401_2023i70_br_be51br2302.pdf

Švedijos gyventojų nuo 25 iki 65 metų amžiaus buvo gimę ne Švedijoje. Per ateinantį dešimtmetį ši proporcija, tikėtina, augs iki 30 proc. ir išliks stabili iki 2070 m. Prognozuojama, kad ne Švedijoje gimusiųjų dalis išaugs ir tarp vyresnio amžiaus Švedijos gyventojų ir 2070 m. jie sudarys 30 proc. visų vyresnių gyventojų. Tačiau svarbu pastebėti, kad populiacijos projekcijos ateičiai numatomos su didele galimybe paklaidai, kuridar labiau išauga pasaulyje esant didelio neapibrėžtumo situacijai dėl politinių įtampų ir karinių konfliktų Ukrainoje bei kitur¹⁴².

7.4. Emigracija. Emigracijos mastas Švedijoje taip pat auga, nors ir nesiekia imigracijos apimčių. Prognozuojama, kad ateityje emigracija augs dar labiau. Iš Švedijos daugiau emigruoja čia studijų ar darbo tikslais atvykę žmonės nei pabėgėlio statusą turintys ar šeimą Švedijoje sukūrę asmenys¹⁴³.

7.5. Reemigracija arba grįžtamoji migracija (angl. *return migration*, šved. *återvandring*). Švedijoje planuojama skatinti grįžtamosios migracijos apimtis sudarant palankias galimybes žmonėms, atvykusiems gyventi į Švediją, tačiau sėkmingai nesiintegravusiems į visuomenę, grįžti į savo gimtąsias valstybes¹⁴⁴. Tačiau grįžtamosios migracijos skatinimas šiuo metu yra veikiau diskusijų vyriausybėje ir medijose tema, o ne realiai veikianti paskatų ir kitų politinių priemonių sistema, nes, remiantis Švedijos Migracijos tarnybos (šved. *Migrationsverket*) duomenimis, per pastaruosius 10 metų tik 46 asmenys gavo paramą išvykdam iš Švedijos. Tačiau Švedijos politinėje sistemoje sulig kiekvienais parlamento rinkimais stiprėjant dešiniojo spektro Švedijos demokratų partijos (šved. *Sverigedemokraterna*, SD) pozicijoms, jau dabar pastebimos ir ateityje, tikėtina, tik stiprės imigracijos politikos griežtinimo tendencijos¹⁴⁵. Neabejotina, kad tai, kartu su integracinėmis, gimstamumo skatinimo ir kitomis politinėmis priemonėmis, turės įtakos etninei Švedijos populiacijos ateities struktūrai.

7.6. Migracijos politika. Kitas tarptautinėje literatūroje pateikiamas gerosios praktikos pavyzdys – Švedijos migracijos ir prieglobsčio politika. Jos išskirtiniai kokybiniai bruožai – ilgalaikiškumas, nuoseklumas ir tvarumas, o pagrindiniai orientyrai – humanizmas, valdoma ir darbo rinkos poreikiais grindžiama imigracija bei siekis panaudoti migraciją socioekonominiam šalies progresui bei tarptautiniam bendradarbiavimui stiprinti.

Migracijos srityje Švedija itin glaudžiai bendradarbiauja su tarptautinėmis bei žmogaus teisių organizacijomis ir turi didžiulį autoritetą sprendžiant pabėgėlių ir kitas su migracijos srautais susijusias problemas tarptautinėje erdvėje. Šalyje veikia atskira už imigracijos procesus ir imigracijos politikos įgyvendinimą atsakinga vyriausybė institucija – Migracijos tarnyba, o imigracijos procesų valdymas finansuojamas atskira nacionalinio biudžeto eilute „Migracija“, į kurią patenka migracijos politikos priemonės, įskaitant teisinę pagalbą migrantams bei paramą savivaldybėms.

Nors ir pavaldi vyriausybei, ši tarnyba išlieka visiškai nepriklausoma nuo vyriausybės ir parlamento politinės įtakos. Migracijos tarnyba įgaliota priimti sprendimus užsieniečių įdarbinimo, šeimų susijungimo, įvaikinimo, pilietybės ir pabėgėlių priėmimo centrų srityse. Naujausi imigracijos įstatymo pakeitimai yra orientuoti į kvalifikuotų imigrantų teisinio statuso stiprinimą – ypač reikalaujant iš darbdavių sudaryti adekvačias ir teisingas darbo sutartis, užtikrinant griežtesnę imigrantų darbo sąlygų kontrolę bei sugriežtinant kovą su žmonių gabenimu ir nelegaliu darbu¹⁴⁶.

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Chamy, Cristy. *Återvandring i fokus för Migrationsverkets konferens*:

<https://www.dn.se/sverige/atervandring-i-fokus-for-migrationsverkets-konferens/>

¹⁴⁵ Szumski, Charles. *Sweden's new 'voluntary return' migration push raises eyebrows*:

<https://www.euractiv.com/section/politics/news/swedens-new-voluntary-return-migration-push-raises-eyebrows/>

¹⁴⁶ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*, remiamasi Kanapka, Giedrius. 2022.

Migracijos politikos praktika, taikoma Šiaurės ir Vidurio Europos ES valstybėse. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

7.7. Integracijos politika. Švedijoje pagrindinis integracijos politikos instrumentas yra Įsitvirtinimo programa (šved. *Etableringsprogrammet*), kurią vykdo Švedijos viešoji užimtumo tarnyba (šved. *Arbetsförmedlingen*). Dalyvavimas programoje nuo 2018 m. tapo privalomas į tarnybą besikreipusiems naujai atvykusiems imigrantams (20–65 metų amžiaus), taip pat asmenims, įgijusiems pabėgėlio statusą. Įgyvendinant šią programą yra siekiama, kad imigrantai kaip įmanoma greičiau išmoktų švedų kalbą, įsidarbintų ir taptų savarankiški. 24 mėnesių trukmės programa apima švedų kalbos kursus, pilietinį ugdymą, turimų kvalifikacijų pripažinimą. Dalyvavimas šioje programoje prilyginamas visos dienos darbui (40 valandų per savaitę), o dalyviams Švedijos socialinio draudimo agentūra moka išmokas pragyvenimui.

2021 m. Įsitvirtinimo programą papildė Intensyvi metų programa (šved. *Intensivår*), kurią taip pat vykdo Švedijos viešoji užimtumo tarnyba ir pastarosios programos tikslas – suteikti galimybę dalyviams per trumpą laiką išmokti švedų kalbą ar atlikti intensyvią praktiką, siekiant greito įsidarbinimo¹⁴⁷.

Švedijos vietos savivaldybės turi informuoti naujai atvykusias šeimas apie jų teises į priešmokyklinį ir mokyklinį ugdymą. Pažymėtina, kad ikimokyklinio ugdymo programoje turėtų būti sudarytos galimybės vaikams, kurių gimtoji kalba nėra švedų, vystyti jų pirmąją kalbą¹⁴⁸.

Švietimo įstatyme¹⁴⁹ naudojama „naujai atvykusio“ mokinio (šved. *nyanländ*) sąvoka, kuri reiškia asmenį, atvykusį gyventi į Švediją iš užsienio valstybės ir pradėjusį mokytis vėliau nei kalendorinių metų, kuriais jam suėjo septyneri metai, rudenį. Po ketverių metų mokymosi Švedijos ugdymo įstaigose, mokinys jau nebepriskiriamas naujai atvykusiems.

Per 2 mėnesius nuo naujai atvykusio mokinio užregistravimo mokykloje, yra įvertinamos jo dalykinės žinios bei kalbos mokėjimo lygis. Gali būti pasiūlyta įvertinimą atlikti mokinio gimtąja kalba, siekiant kokybiškai, išvengiant kalbos barjero, nustatyti turimas žinias. Remiantis įvertinimo rezultatais, mokyklos direktorius ir / ar vyriausiasis mokytojas nusprendžia dėl geriausio mokiniui ugdymo formato. Paminėtina, jog nuo 2018 m. rugpjūčio mėn. privaloma naujai atvykusiems į Švediją mokiniams, pradedant 7-ąja klase, sudaryti individualų mokymo planą (prieš tai privaloma tvarka įvertinus žinias ir gebėjimus)¹⁵⁰.

Daugumoje vietos savivaldybių naujai atvykusiems mokiniams sudaroma galimybė pasirinkti ir dalyvauti priimamosiose klasėse. Įprastai į šios rūšies klases taip pat priimami nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai bei tie, kuriems suteiktas leidimas gyventi šalyje. Priimamosiose klasėse mokoma švedų kalbos, supažindinama su Švedijos visuomenės tradicijomis, taip pat mokoma programinių dalykų, atsižvelgiant į individualų turimų žinių lygį. Buvimo trukmė tokiose klasėse yra įvairi ir priklauso nuo mokinio pažangos, mokantis švedų kalbos. Kai mokinys tinkamai pasirengia, yra perkeliamas į jo amžių atitinkančią įprastinę, bendrąją mokyklos klasę, kurioje mokosi pagal tą pačią nacionalinę mokymo programą, kaip ir visi mokiniai toje mokykloje. Jei naujai atvykusiam mokiniui reikalinga papildoma parama, įsisavinant pamokose dėstomą turinį, jam suteikiamas kuravimas. Kuruojančiojo mokytojo teikiama parama mokiniui gali būti vykdoma švedų ar mokinio gimtąja kalba. Kuruojantysis mokytojas dažnai suburia remiamus mokinius į nedideles grupes papildomiems užsiėmimams, tačiau gali teikti ir individualią paramą įprastinių bendrųjų pamokų metu.

Privalomojo ir tolesnio viduriniojo ugdymo įstaigose visi kitakalbiai mokiniai gali mokytis švedų, kaip antrosios, kalbos. Toks mokymo dalykas dėstomas pagal atskirą mokomąjį planą. Be to, mokiniams gali būti suteikiama galimybė savo gimtąja kalba mokytis kai kurių mokomųjų dalykų. Tokių sąlygų sudarymas įprastai būdingas mokykloms, kuriose yra didelė dalis imigrantų. Mokiniai priimamosiose klasėse, esant galimybei, taip pat mokomi jų gimtąja kalba. Visgi, vietos savivaldybės

¹⁴⁷ *Governance of migrant integration in Sweden:*

https://ec.europa.eu/migrant-integration/country-governance/governance/sweden_en

¹⁴⁸ *GEM Report on Migration, Displacement & Education*, 2019, p. 47–154:

<https://en.unesco.org/gem-report/report/2019/migration>

¹⁴⁹ *Skollag*: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

¹⁵⁰ EBPO. *Refugee education: integration models and practices in OECD countries*, 2019, p. 37:

[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2019\)11&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2019)11&docLanguage=En)

nėra įpareigosios organizuoti mokymo kitakalbių mokinių gimtosiomis kalbomis, jei nėra tam reikiamų resursų, pavyzdžiui, mokytojų arba surenkama mažesnė nei penkių mokinių grupė. Pažymėtina, jog Švedijos pripažįstamų tautinių mažumų kalbų atveju taikoma kita, skirtinga tvarka¹⁵¹.

Kai nepilnametis prieglobsčio prašytojas registruojamas ir nukreipiamas į paskirtą buvimo vietos savivaldybę, jis turi teisę gauti švietimo paslaugas. Pastarosios apima ikimokyklinį, pradinį ir pagrindinį ugdymą (jaunesniam kaip 18 metų amžiaus asmeniui). Teisė į švietimą išlieka tol, kol nepilnametis yra Švedijoje, net jei priimtas sprendimas atmesti prieglobsčio prašymą. Pagal galiojančią tvarką, leidžiama asmenims, registruotiems ir besimokantiems vidurinio lavinimo mokyklose, likti Švedijoje ir užbaigti mokslą net tuo atveju, kai jų prieglobsčio prašymai atmesti¹⁵². Švedijoje prieiga prie švietimo paslaugų suteikiama per 1 mėnesį nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo¹⁵³.

7.8. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Švedijoje išmokos tėvams, auginantiesiems vaikus, mokamos ir tėvams, ir motinoms, lanksčia išmokų sistema siekiama įteisinti lyčių lygybę ir tolygų pasiskirstymą vaikų priežiūra ir buities darbais šeimoje. Ilgiausia mokamų atostogų po vaiko gimimo trukmė Švedijoje yra maždaug 16 mėn., iš kurių 13 mėn. mokamos didesnės nei minimalios išmokos¹⁵⁴.

Nuo 1 metų amžiaus (arba nuo to laiko, kai baigiasi vaiko priežiūros atostogos) visiems vaikams suteikiama teisė lankyti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas (visą darbo dieną tuo atveju, kai abu tėvai dirba arba mokosi, arba dalį dienos, jei vienas iš tėvų nedirba). Tokiu atveju tarp vaiko priežiūros atostogų pabaigos ir ugdymo bei priežiūros įstaigos lankymo pradžios nesukuriamas laiko tarpas. Jis gali atsirasti tik pačių tėvų pasirinkimu vaiko priežiūros išmokų mokėjimą nukeliant vėlesniam laikui.

Vaikų iki 3 metų ugdymo ir priežiūros (angl. *early childhood education and care*, ECEC) įstaigų lankomumo rodikliai Švedijoje yra aukštesni nei ES vidurkis ir siekia daugiau nei 50 proc. Vyresnių nei 3 metų vaikų ugdymo ir priežiūros įstaigų Švedijoje yra vienas aukščiausių ES ir viršija 95 proc. ribą¹⁵⁵.

Kokybine prasme Švedijos ikimokyklinio ugdymo paslaugų sistema vertinama kaip viena geriausių Europoje (kartu su kitomis dviem ES nepriklausančiomis Šiaurės Europos valstybėmis – Norvegija ir Islandija). Tai lemia išskirtinis Švedijos dėmesys mokamoms tėvystės atostogoms, skirtoms vyrams, t. y. priemonei, užtikrinančiai didesnę lyčių lygybę šeimoje, taip pat visuotinai prieinamas ikimokyklinio amžiaus, ypač vaikų iki 3 metų, įsitraukimas į ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas, suteikiantis galimybę motinoms ir tėvams ilgam laikotarpiui neatitrūkti nuo aktyvaus dalyvavimo darbo rinkoje¹⁵⁶.

7.9. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. VTGT Švedijoje per pastaruosius 50 metų išaugo 7,1 metais moterims ir 8,5 metais vyrams. Ateityje ši tendencija, tikėtina, tęsis, tik šiek

¹⁵¹ EURYDICE. *Support measures for learners in early childhood and school education in Sweden*:

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/support-measures-learners-early-childhood-and-school-education-71_en

¹⁵² UNICEF. *Access to education for refugee and migrant children in Europe*, 2019, p. 12:

<https://www.unhcr.org/neu/wp-content/uploads/sites/15/2019/09/Access-to-education-europe-19.pdf>

¹⁵³ Valiukaitė, Dainora. 2022. *Imigrantų ir pabėgėlių integracija į nacionalines švietimo sistemas ES*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

¹⁵⁴ Daugiau apie tiesiogines gimstamumo skatinimo politikos priemones Švedijoje: Daukša, Sigitas; Urbonaitė-Barkauskienė, Veronika. 2022. *Gimstamumo skatinimo politika ir jos priemonės Europos Sąjungos valstybėse narėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.

¹⁵⁵ International Review of Leave Policies and Research 2020. *Sweden country note*:

https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/country_notes/2020/PMedited.Sweden.with_supplement.1sept2020.pdf

¹⁵⁶ UNICEF. *Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU*: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Family-Friendly-Policies-Research_UNICEF_%202019.pdf

ties lėtesniu tempu ir mažėjant skirtumui tarp moterų ir vyrų gyvenimo trukmės, tačiau ilgai bendra švedų VTGT bus dar ilgesnė. Tai reiškia, kad pusė mergaičių, gimusių 2021 m., tikėtina, sulauks 94 metų, o pusė berniukų – 93 metų¹⁵⁷.

Visuomenės senėjimas, suvokiamas kaip demografinis iššūkis visuomenei, Švedijoje (ir kitose Šiaurės šalyse) sprendžiamas „prevencinėmis“ socialinėmis priemonėmis, kurių tikslas – kuo ilgiau pratęsti vyresnio amžiaus žmonių pilnaverčio ir savarankiško gyvenimo trukmę. Tai siekiama užtikrinti per efektyvų sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sistemų veikimą, taip pat vyresnio amžiaus žmonių poreikiams pritaikant fizinę namų, viešojo transporto, miesto aplinką¹⁵⁸.

Švedijoje (kitai nei, pavyzdžiui, Norvegijoje) nėra vienos senėjimo politiką formuojančios institucijos ar strateginio dokumento. Švedijos vyriausybė klausimus, susijusius su senėjimo problematika, integruoja į įvairias politinių priemonių sistemas. Senėjimo klausimai integruojami į būsto, darbo rinkos, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos politinių priemonių paketus.

Švedijos vyresnio amžiaus gyventojų gerovės užtikrinimo politika kuriama remiantis „aktyvaus senėjimo“ samprata. Ji perimta iš PSO 2003 m. rekomendacijų¹⁵⁹ ir patvirtinta Švedijos Riksdage. Penki pagrindiniai aktyvaus senėjimo politikos aspektai Švedijoje yra:

- vyresnio amžiaus gyventojų ekonominis aktyvumas;
- socialinis aktyvumas;
- sveikata ir gerovė;
- ilgalaikė priežiūra;
- vyresnio amžiaus gyventojams palanki fizinė aplinka¹⁶⁰.

2020 m. Šiaurės šalių gerovės ataskaitos¹⁶¹ duomenimis, pagrindinės politinės priemonės, taikomos Švedijoje vyresnio amžiaus gyventojų gerovei užtikrinti, yra susijusios su platesnėmis galimybėmis dirbti ir išlaikyti ekonominį bei socialinį savarankiškumą; viešojo transporto ir urbanistinės infrastruktūros pritaikymu vyresnio amžiaus gyventojų mobilumo poreikiams; prieinamų socialinių ir kultūrinių paslaugų plėtra; savarankiškumo ir savarankiško gyvenimo savo namuose užtikrinimu; pastangomis mažinti vyresnio amžiaus asmenų patiriamą vienišumą plėtojant skaitmenines komunikacijos priemones.

2021 m. apsvarstant COVID-19 pasekmes Švedijai, ir ypač vyresniajai valstybės populiacijos daliai, vyriausybės „Švedijos atsigavimo plane“¹⁶² numatyta itin daug dėmesio skirti vyresnio amžiaus gyventojų sveikatos gerinimui ir sveikatos sistemos stiprinimui apskritai. Numatytos sveikatos darbuotojų rengimo, jų darbo kokybės didinimo, sveikatos srities personalo plėtos, taip pat mokesčių ir socialinės apsaugos sistemų reformos¹⁶³.

7.10. Apibendrinimas. Švedijos demografiniai iššūkiai susiję ne su gyventojų skaičiaus mažėjimu, bet su sparčiu populiacijos augimu dėl imigracijos suintensyvėjimo (ypač po 2015 m.). Imigrantai ir kiti gyventojai valstybės teritorijoje pasiskirsto netolygiai, formuodami didelio tankumo ir smarkaus spaudimo sveikatos, socialinių bei švietimo paslaugų įstaigoms regionus ir nutolusius, itin žemo gimstamumo, sparčiai senėjančius, dažniausiai kaimiškus regionus. Tačiau Švedijoje taikomos gimstamumo skatinimo ir senstančios visuomenės politika remiasi panašiomis į kitų Šiaurės

¹⁵⁷ Statistikmyndigheten. *Sveriges framtida befolkning 2023–2070*.

¹⁵⁸ Nordic Welfare Center. *A Better Environment to Age in*:

https://issuu.com/nordicwelfare/docs/a_better_environment_to_age_in_v2?e=30952623/62139927

¹⁵⁹ Swedish government official reports SOU, 2003: 91. *Ageing politics for the future. 100 steps towards security and development with an ageing population*: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2003/10/sou-200391/>

¹⁶⁰ European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate. *Ageing policies – access to services in different Member States Annex VIII - Country study on Sweden*:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN08\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN08)_EN.pdf)

¹⁶¹ Nordic Welfare Center. *Ageing in the Nordics. Strategies and initiatives for active and healthy ageing*:

https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2020/11/FINAL_rapport-Att-aldras-i-Norden.pdf

¹⁶² Government of Sweden. *Sveriges återhämtningsplan*: <https://www.regeringen.se/rapporter/2021/05/sveriges-aterhamtningsplan>

¹⁶³ European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate. *Ageing policies – access to services in different Member States Annex VIII - Country study on Sweden*.

valstybių šeimos rėmimo ir vyresnio amžiaus žmonių socialinės ir ekonominės integracijos priemonėmis. Tačiau vyksta diskusijos dėl imigracijos kontrolės stiprinimo ir migracijos politikos griežtinimo.

8. Vokietija

8.1. Vokietijos demografinė situacija ir prognozės ateičiai. 2016 m. Federalinė Vokietijos valdžia patvirtino ir toliau įgyvendina federalinės vyriausybės Demografijos strategiją¹⁶⁴. Šios strategijos tikslas – sukurti geriausią įmanomą pagrindą, kuris sustiprintų ekonomikos augimo potencialą ir perduotų pasiektą materialinę gerovę ateities kartoms. Demografinėje strategijoje laikomasi plataus požiūrio, kuris orientuojasi ne tik į materialius aspektus, bet ir siekia stiprinti bei puoselėti socialinę sanglaudą Vokietijoje.

2022 m. gyventojų skaičius Vokietijoje išaugo 1,3 proc. Pagal Federalinę statistikos tarnyba pateikiamus duomenis, 2022 m. pabaigoje Vokietijoje gyveno 84,4 mln. žmonių. Tokį pokytį lėmė reikšmingas gryniosios imigracijos padidėjimas.

Pažymėtina, kad 2022 m. mirė daugiau žmonių nei gimė. Prognozuojama, kad Vokietijos populiacija kas dešimtmetį vis mažės ir pasieks apytiksliai 74 mln. gyventojų 2060 m.¹⁶⁵

8.2. Imigracija. 2022 m. pabaigoje Vokietijoje Centriniam užsieniečių registre buvo užregistruota apytiksliai 351 tūkst. žmonių iš šalių, nepriklausančių ES, turėjusių teisę laikinai gyventi darbo tikslais šalyje. Federalinė statistikos tarnybos pateikiamais duomenimis, darbo tikslais atvykusių migrantų skaičius nuo 2010 m. nuolat augo¹⁶⁶. Nustatyta, kad 2022 m. daugiausiai imigrantų į Vokietiją atvyko iš Ukrainos, Rumunijos, Lenkijos ir Bulgarijos. Du pagrindiniai migracijos integracijos politikos įstatymai yra Gyvenamosios vietos įstatymas¹⁶⁷ ir Federalinis išsiųstųjų įstatymas¹⁶⁸. Atsižvelgiant į įstatymų nuostatas, siekiama kad migrantų integracijos procesai užtikrintų lygias galimybes dalyvauti socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. Siekiant tai įgyvendinti, į Vokietiją atvykę kitų valstybių asmenys privalo išmokyti vokiečių kalbos ir įgyti pagrindinių žinių apie valstybės istoriją ir teisinę sistemą.

8.3. Emigracija. 2022 m. iš Vokietijos išvyko 83 tūkst. žmonių. Pastebimas išvykstančiųjų asmenų emigracijos rodiklių didėjimas, kadangi 2021 m. iš Vokietijos emigravusių asmenų skaičius siekė 64 tūkst. Nustatyta, kad pagrindinės Vokietijos piliečių emigracijos kryptys buvo Šveicarija, Austrija ir JAV¹⁶⁹.

8.4. Reemigracija. Asmenys, norintys grįžti į Vokietiją, gali gauti įvairių formų pagalbą. Vykdydamos integruotą grąžinimo valdymą, vyriausybės ir nevyriausybės institucijos teikia informaciją ir konsultacijas apie integracijos politiką. 2017 m. federalinė Vokietijos Vyriausybė, bendradarbiaudama su kitomis organizacijomis, pradėjo naują paramos programą „StarthilfePlus“. Ši grįžimo programa skirta asmenims, savanoriškai norintiems grįžti į Vokietiją, prieglobsčio prašytojams ir kitiems asmenims, norintiems savo gyvenimą kurti Vokietijoje.

8.5. Gimstamumas ir gimstamumo skatinimo politika. Remiantis Vokietijos statistikos departamento duomenimis, 2022 m. šalyje gimė apie 739 tūkst. vaikų. 2021 m. SGR siekė 1,46. 2022 m. Vokietijoje vidutinis moterų gimdymo amžius buvo 30,4 metai¹⁷⁰.

¹⁶⁴ Every Age Counts (Demographic Strategy):

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/themen/demography/further-development-demographic-strategy.pdf?__blob=publicationFile&v=2

¹⁶⁵ Statista. Population forecast for Germany from 2019 to 2060. 2022-11-10:

<https://www.statista.com/statistics/1127646/population-forecast-germany/>

¹⁶⁶ Ten pat.

¹⁶⁷ Act on the Residence: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aufenthg/

¹⁶⁸ Gesetz über die Angelegenheiten der Vertriebenen und Flüchtlinge: <https://www.gesetze-im-internet.de/bvfg/>

¹⁶⁹ Statistisches Bundesamt. Sharp rise in labour migration in 2022. 2023-04-27:

https://www.destatis.de/EN/Press/2023/04/PE23_165_125.html

¹⁷⁰ Statistisches Bundesamt. Level of births remains low in first quarter of 2023. 2023-06-14:

https://www.destatis.de/EN/Press/2023/06/PE23_227_12.html

Vokietijoje vaiko priežiūros atostogas ir vaiko priežiūrai skiriamas išmokas reglamentuoja Federalinis tėvystės (motinystės) atostogų ir tėvystės (motinystės) pašalpų įstatymas¹⁷¹. Įstatymas nustato, kad abiem tėvams kartu (tiek motinai, tiek tėvui) priklauso 36 mėn. vaiko priežiūros atostogų. Taigi tėvai gali pasirinkti, kokį laikotarpį iš suteikiamų 36 mėn. vaiko priežiūros atostogose bus mama, o kokį – tėvas. Pažymėtina, kad vaiko priežiūros atostogų gali eiti ir abu tėvai vienu metu. Tai ypač aktualu ir populiariu pirmaisiais mėnesiais po vaiko gimimo. Šį 36 mėn. vaiko priežiūros laikotarpį tėvai turi teisę išnaudoti iki vaikai sueis 8 metai. Iš šio laikotarpio 12 mėn. turi būti panaudota per pirmuosius dvejus vaiko gyvenimo metus, o likę 24 mėnesiai – nuo trečių metų iki vaikai sueis aštuoneri metai.

8.6. Senėjančios visuomenės problematika ir politika. Pagal Vokietijos statistikos departamento duomenis, Vokietijoje gyvena daugiau moterų nei vyrų. 2022 m. Vokietijoje gyveno apie 42,8 mln. moterų ir 41,6 mln. vyrų. 2022 m. vyrų VTGT siekė 78,3 metus, o moterų – 83,2 metus¹⁷².

Vokietijos politikos formuotojai stengiasi padidinti vyresnio amžiaus žmonių darbo jėgą, vykdydami įvairias mokymo ir švietimo programas bei pensijų sistemos reformas. Nors darbo jėgos dalyvavimas vis dar gana mažas, Vokietijos vyresnio amžiaus žmonių savanoriškumas yra aukštas, iš dalies dėl vyriausybės pastangų sudaryti įvairias galimybes vyresnio amžiaus žmonėms likti aktyviems savo bendruomenėse¹⁷³.

8.7. Technologijų ir inovacijų modeliai. 2023 m. Vokietija buvo ir yra pažangos ir inovacijų šalis. Siekdama užtikrinti, kad taip išliktų ir ateityje, federalinė Vokietijos Vyriausybė parengė Ateities tyrimų ir inovacijų strategiją. Šia strategija federalinė vyriausybė apibrėžia savo mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos tikslus, gaires ir prioritetus ateinantiems metams. Ji sukuria pagrindą inovacijų sistemai, kuri prisideda prie natūralių gyvybės pamatų apsaugos, Vokietijos tarptautinio konkurencingumo užtikrinimo, visuomenės atsparumo stiprinimo ir ekonominės galios didinimu¹⁷⁴.

8.8 Apibendrinimas. 2016 m. Federalinė Vokietijos valdžia patvirtino ir toliau įgyvendina federalinės vyriausybės Demografijos strategiją. Šios strategijos tikslas – sukurti geriausią įmanomą pagrindą, kuris sustiprintų ekonomikos augimo potencialą ir perduotų pasiektą materialinę gerovę ateities kartoms. 2022 m. gyventojų skaičius Vokietijoje išaugo 1,3 proc. Tokį pokytį lėmė reikšmingas grynosios imigracijos padidėjimas. Prognozuojama, kad Vokietijos populiacija kas dešimtmetį vis mažės ir pasieks apytiksliai 74 mln. gyventojų 2060 m.

¹⁷¹ Elterngeld und zur Elternzeit: <https://www.gesetze-im-internet.de/beeg/index.html>

¹⁷² Statistisches Bundesamt. Mortality figures in July 2023 around the median of the previous years. 2023-08-23: https://www.destatis.de/EN/Press/2023/08/PE23_322_126.html

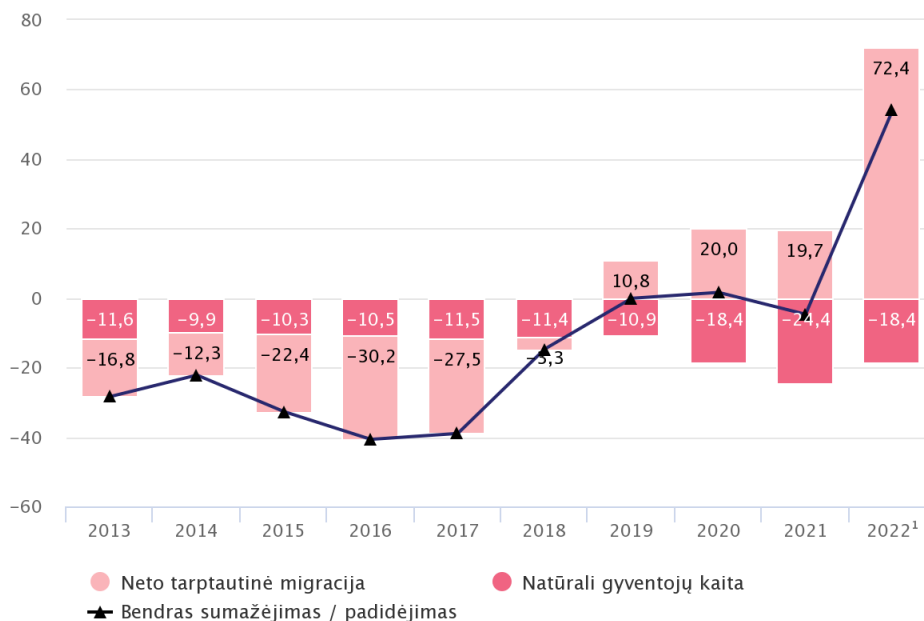
¹⁷³ AARP International. Germany. 2023-09-01: <https://www.aarpinternational.org/initiatives/aging-readiness-competitiveness-arc/germany>

¹⁷⁴ Zukunftsstrategie Forschung und Innovation: https://www.bmbf.de/SharedDocs/Publikationen/de/bmbf/1/730650_Zukunftsstrategie_Forschung_und_Innovation.pdf?__blob=publicationFile&v=4

9. Lietuva

9.1. Lietuvos demografinė situacija ir prognozės ateičiai

Globalios ir valstybės vidaus demografijos tendencijos – per mažas gimstamumas, didelė gyventojų emigracija ir per menka imigracijos, taip pat nepalanki populiacijos amžiaus struktūra, kurioje neproporcingai maža vaikų, jaunimo ir vaisingo amžiaus asmenų dalis – lemia tai, kad nuo 1990 m. iki 2019 m. Lietuvos populiacija sumažėjo beveik 1 mln. gyventojų – nuo 3,7 mln. iki 2,8 mln.¹⁷⁵. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2023 m. sausio 1 d. Lietuvoje gyveno 2 mln. 860 tūkst. nuolatinių gyventojų. Tai yra 54 tūkst. daugiau gyventojų negu prieš metus (2022 m. pradžioje).

Pav. 1. Nuolatinių gyventojų skaičiaus pokytis 2013–2022 m. (tūkstančiais)

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra¹⁷⁶

Pastaraisiais metais spartaus populiacijos mažėjimo tendencija yra linkusi lėtėti, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje, netgi augant gimstamumui, mažėjant mirtingumo rodikliams ir ilgėjant vidutinei gyvenimo trukmei, Lietuvos demografinio disbalanso atkūrimas ir gyventojų skaičiaus stabilizacija nėra prognozuojami¹⁷⁷.

Nuolatinių gyventojų skaičiaus augimui 2022 m. įtakos turėjo dėl didelio karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičiaus išaugusi teigiama neto tarptautinė migracija – į Lietuvą imigravo 72,4 tūkst. daugiau žmonių negu emigravo.

Populiacijos dydžiui įtakos taip pat turėjo ir neigiama natūrali gyventojų kaita – 2022 m. Lietuvoje mirė 18,4 tūkst. daugiau žmonių negu gimė kūdikių¹⁷⁸.

9.1.1. Gimstamumas. 2022 m. Lietuvos SGR buvo 1,27. Gimstamumo rodikliai Lietuvoje gana reikšmingai sumažėjo per COVID-19 pandemiją ir nuo to laiko (2020–2022 m.) mažėjimo

¹⁷⁵ STRATA. 2020. *Senstanti Lietuvos visuomenė*: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/zmogiskojo-kapitalo-politika/20200924-senstanti-lietuvos-visuomene.pdf>

¹⁷⁶ Čia ir kitur šiame skyriuje duomenys lentelėse ir grafikuose pateikiami iš Valstybinės duomenų agentūros Rodiklių duomenų bazės: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

¹⁷⁷ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*.

¹⁷⁸ Valstybės duomenų agentūra, Oficialiosios statistikos portalas. Lietuvos 2022 m. demografiniai rodikliai: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10512538>

tendencija išliko. Aukščiausi gimstamumo rodikliai per pastarąjį dešimtmetį fiksuoti 2015 m. (SGR 1,7):

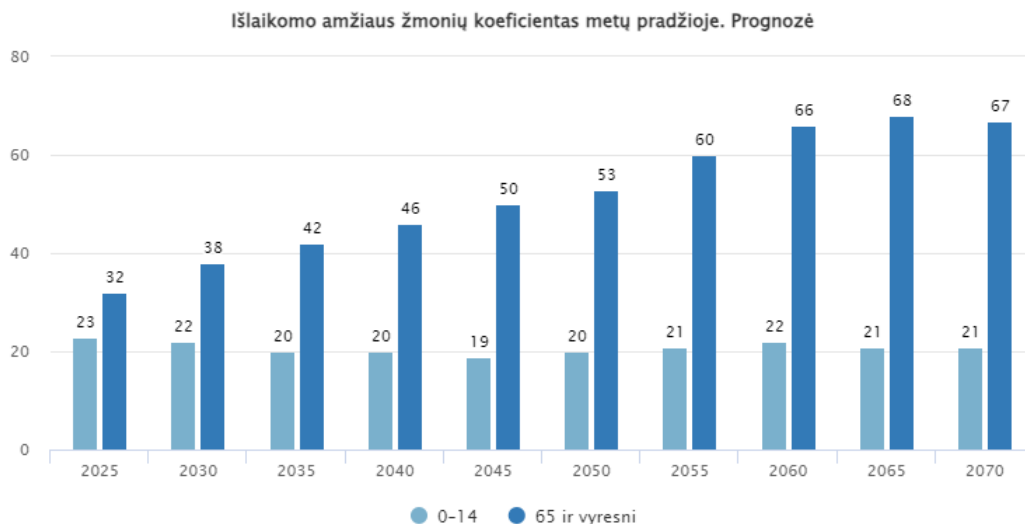
1 lentelė. SGR reikšmės kaita 2013–2022 metais Lietuvoje

Metai	SGR reikšmė
2022	1,27
2021	1,34
2020	1,48
2019	1,61
2018	1,63
2017	1,63
2016	1,69
2015	1,70
2014	1,63
2013	1,59

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

9.1.2. Senstanti Lietuvos visuomenė. 2021 m. Lietuvoje vyrų VTGT buvo 69,6 metai, moterų – 78,9 metai (2020 m. atitinkamai 70 ir 80 metų). Skirtumas tarp vyrų ir moterų VTGT 2021 m., palyginti su 2020 m., sumažėjo nuo 10 iki 9,3 metų. 2050 m. prognozuojama VTGT abiem lytims Lietuvoje – 80,3 metų¹⁷⁹

Išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas (tai yra 65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų¹⁸⁰) 2022 m. Lietuvoje buvo 30¹⁸¹. Valstybės duomenų agentūros prognozėje numatoma, kad iki 2070 m. šis koeficientas išaugs daugiau nei du kartus – iki 67:

Pav. 2. Išlaikomo amžiaus žmonių koeficiento prognozė 2025–2070 metams

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

¹⁷⁹ STRATA. 2020. *Senstanti Lietuvos visuomenė*.

¹⁸⁰ Valstybės duomenų agentūra, Oficialiosios statistikos portal terminų žodynas: <https://osp.stat.gov.lt/aprasas-islakomo-amziaus-zmoniu-koeficientas-metu-pradzioje>

¹⁸¹ Lietuvos statistikos departamentas (dabar – Valstybės duomenų agentūra). 2022. *Lietuvos gyventojai*: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/10328449/Lietuvos+gyventojai_2022+leidimas.pdf

Svarbu pastebėti, kad dėl ilgą laiką Lietuvai buvusio būdingo itin aukšto darbingo amžiaus vyrų mirtingumo susidarė didelė vyresnio amžiaus asmenų grupės disproporcija pagal lytį. Tai reiškia, kad šioje amžiaus grupėje smarkiai vyrauja moterys.

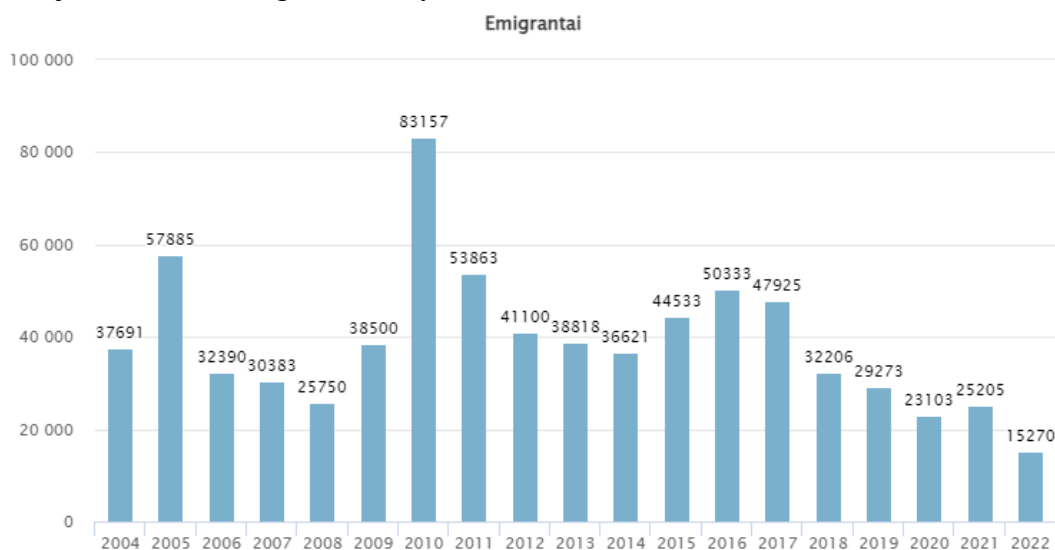
Vidutinis (medianinis) šalies gyventojų amžius 2022 m. pradžioje buvo 44 metai (vyrų – 41 metai, moterų – 47 metai). Nuo 2012 m. pradžios šalies gyventojų medianinis amžius pailgėjo 3 metais. 2022 m. pradžioje vyrų medianinis amžius buvo 6 metais trumpesnis negu moterų. Europos Komisija (EK) prognozuoja, kad 2050 m. Lietuvos gyventojų amžiaus mediana sieks 51 metus ir bus viena didžiausių Europoje¹⁸².

Pagrindiniai spartaus visuomenės senėjimo Lietuvoje veiksniai yra:

- maži ir mažėjantys gimstamumo rodikliai;
- didelė jaunų ir vaisingo amžiaus žmonių emigracija;
- gerėjančios sveikatos apsaugos paslaugos ir palaipsnė gyvenimo būdo kaita (tai turi įtakos itin aukšto priešlaikinio darbingo amžiaus vyrų mirtingumo palaipsniui mažėjimui nuo maždaug 2007 m.)¹⁸³.

9.1.3. Emigracija ir imigracija. Svarbus valstybės gyventojų struktūros ir potencialios populiacijos kaitos ateityje veiksnys yra sunkiai prognozuojamas ir kontroliuojamas migracijos elementas. Tai yra imigracijos-emigracijos balansas bei grįžtamosios migracijos (reemigracijos) potencialas.

Nuo nepriklausomybės atkūrimo iki įstojimo į ES iš Lietuvos emigravo 349 tūkst. gyventojų. Lietuvai įstojus į ES (2004–2018 m.) iš Lietuvos išvyko dar 652 tūkst. gyventojų. Daugiausiai tai jauni, ekonomiškai aktyvūs 20–39 metų amžiaus asmenys¹⁸⁴. Nuo 2018 m. emigracija iš Lietuvos nežymiai sumažėjo, tačiau išlieka gana intensyvi:

Pav. 3. Emigracijos dinamika 2004–2022 metais (asmenys)

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

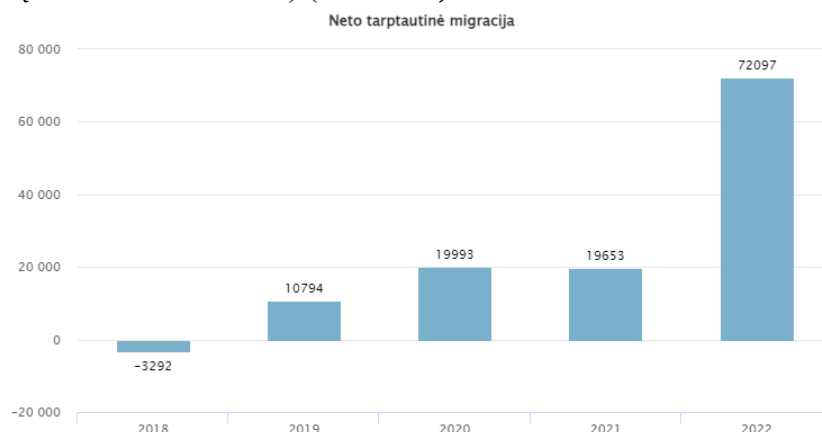
Tačiau per pastaruosius keletą metų stebima ir imigracijos augimo tendencija. 2022 m. į Lietuvą imigravo 95,4 tūkst. žmonių – 50,5 tūkst., arba 2,1 karto daugiau nei 2021 m. 65 proc. visų šių imigrantų buvo Ukrainos piliečiai.

¹⁸² Eurostat. *Ageing Europe*: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing_2019/

¹⁸³ Stumbrys, Daumantas. 2018. Vyrų mirtingumo mažėjimas Lietuvoje: nuosekli raida ar trumpalaikiai pokyčiai? *Filosofija. Sociologija*, 29(2), p.119–125: www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/filosofija-sociologija/article/view/3707/2505

¹⁸⁴ STRATA. 2020. *Senstanti Lietuvos visuomenė*: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/zmogiskojo-kapitalo-politika/20200924-senstanti-lietuvos-visuomene.pdf>

Todėl 2019–2022 m. Lietuvoje buvo stebima teigiama neto tarptautinė migracija (imigravusių ir emigravusių asmenų skaičiaus skirtumas) (žr. Pav. 4):

Pav. 4. Neto tarptautinės migracijos dinamika 2018–2022 metais

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

9.1.4. Grįžtamoji migracija (reemigracija). 2022 m. į Lietuvą reemigravo 14,4 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, kurie sudarė 15 proc. visų imigrantų. Tai 9,3 tūkst. (39,2 proc.) mažiau negu 2021 m. Daugiausia jų atvyko iš JK (5,7 tūkst., arba 39,6 proc.), Norvegijos (1,5 tūkst., arba 10,4 proc.) ir Vokietijos (1,4 tūkst., arba 9,7 proc.).

**Pav. 5. Grįžtamoji migracija 2013–2022 m.
(nurodytas grįžimą deklaravusių asmenų skaičius)**

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

Lietuvos valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2050“ papildančioje „Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studijoje“ teigiama, kad dėl per pastaruosius dešimtmečius vykusių ir iki šiol vykstančių neigiamų demografinių procesų susiformavo deformuota ir populiacijos augimui nepalanki gyventojų amžiaus struktūra.

Be to didžiulis demografinis Lietuvos iššūkis yra socialinė ir geografinė atskirtis, kai itin aukštas mirtingumas, intensyvūs emigracijos srautai ir kitos demografinės problemos koncentruojasi tam tikrose visuomenės dalyse ir tam tikrose vietovėse, pavyzdžiui, žemo išsilavinimo, bedarbių ir vienišų motinų, auginančių vaikus socialinėse grupėse bei nuo didmiesčių nutolusiuose regionuose. Tai lemia nepalankius visos valstybės demografinius rodiklius ir prastas gyventojų skaičiaus augimo

prognozes ateičiai¹⁸⁵. Svarbu pastebėti, kad didelė ir nesuvaldyta socialinė ir geografinė atskirtis gali kelti potencialių grėsmių esant dideliems imigracijos į Lietuvą srautams – pavyzdžiui, galimybę formuoti geto tipo gyvenvietėms, imigrantų grupėms telktis socialinės atskirties geografinėse zonose, integracinių procesų apsunkinimo grėsmę.

Esminiai Lietuvos demografiniai iššūkiai yra demografinis disbalansas dėl mažo gimstamumo ir didelio gyventojų emigracijos masto, taip pat valstybės nepasirengimas galimam imigracijos augimui ateityje, potencialiai spartėsiantis visuomenės senėjimas, besitraukiantys regionai, didelė ir toliau auganti socialinė ir geografinė atskirtis.

9.2. Demografijos politika

Lietuvos demografijos politika formuojama strateginiuose dokumentuose, iš kurių šiame darbe apžvelgiami:

- Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategija;
- Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050““;
- XVIII LR Vyriausybės programa;
- 2023 m. birželio 15 d. LR Seimo Rezoliucija dėl Lietuvos demografijos politikos ateities;
- kiti susiję strateginiai dokumentai bei planai.

2018 m. LR Seime patvirtinta **Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija**¹⁸⁶. Pagrindinis strategijos tikslas atliepia *kiekybinį* požiūrį į demografiją, tai reiškia, kad jis yra nukreiptas į Lietuvos gyventojų skaičiaus „teigiamą pokytį“ ir proporcingos gyventojų amžiaus struktūros atkūrimą. Strategijoje keliamas menkai realistinis tikslas iki 2030 m. pasiekti 1,9 SGR.

Tačiau tarpiniai Strategijos tikslai formuluojami atsižvelgiant į *kokybinius* šeimos gerovės, migracijos politikos ir senstančios visuomenės plėtros politikos aspektus.

Ši strategija ir jos tikslai buvo integruoti į 2021–2030 m. Nacionalinį pažangos planą ir jame numatytas politines priemones¹⁸⁷.

Demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategijoje apžvelgiama Lietuvos demografinė situacija iki 2017 m. Tuomet, lyginant su pastarųjų metų demografijos tendencijomis, buvo būdinga neigiama neto tarptautinė migracija. Nuo 2018 m. ši situacija Lietuvoje nežymiai gerėjo, mažėjo emigracijos srautai ir augo imigracija, ypač 2022 m.

Šios strategijos analitinėje dalyje vyrauja gana aukšti tuometinės aprašomos Lietuvos demografinės situacijos gimstamumo rodikliai ir optimistinės gimstamumo prognozės ateičiai (SGR 1,69–1,7). Tačiau iš tiesų nuo 2020 m. jaučiama gana žymi gimstamumo mažėjimo tendencija, o 2022 m. Lietuvos SGR siekė tik 1,27. Nuo minimoje strategijoje apžvelgiamo laikotarpio išaugo VTGT – tiesa, tik moterų socialinėje grupėje, vyrų VTGT pasikeitė labai nežymiai.

Tarpiniuose 2018–2030 metų Demografijos strategijos tiksluose iš esmės labai taikliai įvardinti demografiniai Lietuvos iššūkiai ir jų sprendimo būdai, kurie išlieka aktualūs ir dabartiniam (2023 m.) laikotarpiui. Demografinių iššūkių įvardinimo ir siūlomo veiksmų plano prasme ši strategija nėra pasenusi, tačiau klausimų kelia jos vykdymo kokybė ir apčiuopiamas strategijos poveikis praėjus jau 5 metams nuo jos įsigaliojimo (ir likus 7 metams iki jos pabaigos 2030 m.).

¹⁸⁵ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*.

¹⁸⁶ LRS. *Nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo*, 2018 m. rugsėjo 20 d. Nr. XIII-1484: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500>

¹⁸⁷ LRV. *Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimo nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ pakeitimo*, 2021 m. liepos mėn.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b283ca61cd3e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=m9nn4zzoh>

Valstybės pažangos strategijoje ir ateities vizijoje „Lietuva 2050“ augantis demografinis disbalansas įvardinamas kaip vienas didžiausių iššūkių ateities valstybės plėtrai ir gerovei¹⁸⁸.

Strategiją lydinčioje „Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studijoje“¹⁸⁹ pateikiama dabartinė demografinių tendencijų analizė ir galimos demografinės kaitos prognozės ateičiai; išskiriami alternatyvūs Lietuvos demografinės raidos ateities scenarijai. Minėtoje studijoje taip pat pateikiama išsami Lietuvos demografijos politikos analizė, apžvelgiamos gerosios užsienio šalių praktikos bei rekomendacijos demografijai palankios ekosistemos tobulinimui ir efektyvių politinių priemonių plėtrai.

Akcentuojama, kad dabartinei Lietuvos demografijos politikai būdingas politinių priemonių fragmentiškumas ir vienpusiškumas (pavyzdžiui, gimstamumo skatinime vyraujant finansinėmis paskatomis). Siekiant sėkmingo praktinio demografijos politikos principų, numatytų Valstybės pažangos strategijoje ir Nacionaliniame pažangos plane, įgyvendinimo reikalingas nuolatinis vykdomosios politikos koordinavimas tiek nacionaliniame, tiek vietos valdžios lygmenyse:

*„Vienu iš efektyvių politikos formavimo instrumentų galėtų būti centralizuoto horizontalaus koordinavimo vyriausybės lygmeniu įgyvendinimas. Visų pirma, tarpusavy suderinant atskirų ministerijų vykdomų programų su demografija susijusias komponentes ir priemones. Antra, reikėtų sukurti kokybiškai naują viešosios politikos rezultatų stebėsenos informacinę sistemą, kuri leistų objektyviau ir visapusiškiau įvertinti kokybinius ir kiekybinius vykdomų priemonių rezultatus.“*¹⁹⁰

Taip pat akcentuojama efektyviam demografijos politikos įgyvendinimui itin svarbi nuolatinė demografinės situacijos, jos dinamikos stebėseną, analizę, politinių priemonių veiksmingumo vertinimas ir peržiūrėjimas atsižvelgiant į kintančias vietines ir globalias kontekstines sąlygas. Šiuo tikslu „Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studijoje“ atkreipiamas dėmesys į rėmimosi mokslinių studijų rezultatais bei bendradarbiavimo su demografijos srities mokslininkais svarbą. Taip pat skatinamas demografinis raštingumas viešajame sektoriuje, siekiant viešosios politikos kūrėjų ir įgyvendintojų demografinių kompetencijų gerinimo sukuriant valstybinę demografinių mokslinių tyrimų infrastruktūrą bei remiant specializuotas demografijos studijų programas, modulius ir mokymus valstybės tarnautojams.

Dar vienas svarbus šios studijos akcentas, apibendrinantis esminius ilgalaikės demografijos politikos iššūkius ir uždavinius Lietuvai yra **vertybinių pokyčių** visuomenėje poreikio klausimas:

*„Valstybinių lygmeniu sinergijoje su švietimo ekosistema turi būti skatinami egalitariniai lyčių vaidmenų modeliai šeimose, sveika gyvensena, palankesnis požiūris į pabėgėlius bei įvairių mažumų atstovus, kartų solidarumas ir aktyvesnis vyresnio amžiaus gyventojų dalyvavimas darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime. Siekiant šių vertybinių orientacijų tikslinga investuoti į šeimos ir gimstamumo veiksmų stebėseną ir mokslinius tyrimus bei labiau remti nevyriausybinių organizacijų veiklą, atsveriančią populistinių idėjų (ypač šeimos ir migracijos politikos srityse) įtaką viešojoje erdvėje ir visuomenėje“*¹⁹¹.

XVIII LR Vyriausybės programoje¹⁹² figūruoja ekonominė demografinės kaitos valdymo ir potencialo panaudojimo perspektyva.

Programoje daug dėmesio skiriama svarbiu gimstamumo skatinimo politikos aspektui – darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo ir lygių galimybių plėtrai. Užtikrinant geresnes galimybes grįžti į darbo rinką įsipareigojama plėsti ankstyvojo ugdymo tinklą 1–3 metų amžiaus vaikams (101.1. iniciatyva). Taip pat atkreipiamas dėmesys į pagalbos vienišų tėvų užimtumui poreikį; šeimoms draugiškos darbinės aplinkos skatinimą; diskriminacijos dėl lyties ir vaikų turėjimo apraiškų naikinimą.

¹⁸⁸ Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“:

<https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/2023%2006%2014%20Lietuvos%20ateities%20vizija%20Lietuva%202050.pdf>

¹⁸⁹ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*.

¹⁹⁰ Ten pat.

¹⁹¹ Ten pat.

¹⁹² LRS. Nutarimas Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020 m. gruodžio 11 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

Programos punkte 42.1., įvardinant strategijos „Lietuva 2030“ sėkmės rodiklius, dar kartą akcentuojamas poreikis visiems vaikams nuo dviejų metų sudaryti galimybę lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Kokybiškas ir visuotinai prieinamas ankstyvasis ugdymas taip pat išskirtas kaip prioritetas dabartinės vyriausybės projektas, kuriame įsipareigojama „visiems vaikams sudaryti sąlygas lankyti darželius:

„Bendradarbiaudami su savivaldybėmis sieksime, kad visi vaikai turėtų galimybę lankyti darželius ir savivaldybės organizuotų vaikų atvykimą į ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Panaikinsime finansines paskatas nevesti vaiko į darželį, vaiko pinigus susiesime su vaiko iš socialinių paslaugų poreikių turinčios šeimos darželio lankomumu. Skatinsime mobilių darželių, šeimos darželių kūrimąsi, infrastruktūros pritaikymą ugdymui kaimo bendruomenių patalpose, miesto daugiabučiuose ar biurų pastatuose, palaikysime kitas iniciatyvas kurti naujus darželius netradicinėse erdvėse.“

Senstančios visuomenės problematika Vyriausybės programoje daugiausiai redukuojama iki ekonominės gerovės perspektyvos (senatvės pensijų didinimo). Skirsnyje 131.5. taip pat pristatomos tikslinės sidabrinės ekonomikos kūrimo gairės. Keliami tikslai parengti vyresnio amžiaus asmenų užimtumo, pilietinio aktyvumo, sveikatos, turizmo ir mokymosi priemonės, akcentuojama verslumo skatinimo svarba. Taip pat siekiama, kad „vyresnio amžiaus žmonės turėtų galimybę dirbti ir užsidirbti tol, kol nori ir gali, o darbo sąlygos būtų lankstesnės ir atlieptų individualius žmogaus poreikius“¹⁹³.

Užduotys migracijos klausimais Programoje apibrėžiamos kaip migracijos politikos modernizacija. Pagrindiniai modernizuotos migracijos politikos aspektai formuluojami kaip grįžtamosios migracijos skatinimas ir aukštos kvalifikacijos imigrantų pritraukimas (šiems dviem tikslams siūlant kurti atskirą atsakingą instituciją), migracijos procedūrų supaprastinimas. Integracijos politikos tikslai formuluojami atsižvelgiant tik į dvi minėtas migrantų grupes – reemigrantus ir aukštos kvalifikacijos darbuotojus. Žemesnės kvalifikacijos ir nekvalifikuotų asmenų, pabėgėlių migracijos bei integracijos planai Programoje nėra numatyti.

2023 m. birželio 15 d. LR Seime priimta **Rezoliucija dėl Lietuvos demografijos politikos ateities** Nr. XIV-207519¹⁹⁴. Joje siekiant iki 2050–2060 m. atkurti buvusią gyvenojo populiaciją akcentuojamas imigracijos skatinimas bei gimstamumo skatinimo politikos priemonės, senstančios visuomenės aktualijoms skiriama mažiau dėmesio. Rezoliucijoje taip pat siūloma paskirti įgaliotą pareigūną, kuris rūpintųsi demografijos problemų sprendimu.

Šiuo metu LR Seime taip pat planuojamas **nacionalinis politinių partijų susitarimas demografijos klausimais**, kuriame būtų numatytas priemonių planas ir jo įgyvendinimo finansavimas. Susitarimo parengimo koordinavimas pavestas Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui¹⁹⁵.

¹⁹³ Makarevičiūtė-Osipovič, Gabrielė. 2023. *Demografinis senėjimas ir vyresnio amžiaus asmenų iššūkiai darbo rinkoje*: <https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2023/06/Demografinis-senejimas-ir-darbo-rinka.pdf>

¹⁹⁴ LRS. *Rezoliucija dėl Lietuvos demografijos politikos ateities* Nr. XIV-207519: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/05eedaf00a8211eeb489c7d891071d0a>

¹⁹⁵ Jurčenkaitė, Indrė. *Iš opozicinių partijų – blokas nacionaliniam susitarimui*:

<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/is-opoziciniu-partiju-blokas-nacionaliniam-susitarimui.d?id=93965899>

9.3. Demografijos politikos rezultatai

9.3.1. Gimstamumo politikos rezultatai. Vienas iš 2018–2030 m. Lietuvos demografijos strategijoje ir kituose ankstesniame skyrelyje minėtuose dokumentuose išskirtų esminių Lietuvos demografinės kaitos aspektų – mažas, kartų kaitos neužtikrinantis, gimstamumas

Iš statistinių duomenų matyti, kad po 2018–2030 m. strategijos patvirtinimo gimstamumo situacija gana ženkliai suprastėjo (žr. Lentelę 1). Viena vertus, tokia tendencija yra susijusi su Lietuvos institucijoms nepavaldžiais pasauliniais pokyčiais, ypač su didžiuliu neapibrėžtumu COVID-19 pandemijos laikotarpiu. Tačiau kai kuriose Šiaurės regiono valstybėse gimstamumo rodikliai išliko stabilūs netgi pandemijos laikotarpiu, kas reiškia, kad subalansuota šeimos politika gali turėti ir turi pozityvų poveikį gimstamumui netgi krizinėse situacijose. Ar tai leidžia kelti prielaidą, kad Lietuvos gimstamumo skatinimo politikos įgyvendinimas galėtų vykti sklandžiau ir vaisingiau?

Pastebėtina, kad Lietuva, nepaisant didelio dėmesio tiesioginėms išmokoms vaikus auginantiesiems asmenims ir ilgos motinystės ir vaiko priežiūros atostogų trukmės, nepasiekia žymaus gimstamumo rodiklių proveržio. Galimos tokio neatitikimo priežastys gali būti nesubalansuotos gimstamumo skatinimo priemonės. Ypač – pertrūkiai tarp mokamų atostogų laikotarpio ir realiai prieinamos galimybės vaikams lankyti ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros įstaigas; taip pat šių pertrūkių nulemti lyčių lygybės privačioje sferoje netolygumai (kadangi, nesant prieinamų ikimokyklinio švietimo paslaugų, dažniausiai vaiko motina yra tas iš tėvų, kurio karjeros ambicijos ir finansinė nepriklausomybė aukojami šeimos stabilumo labui).

Minėtoje 2018–2030 m. demografijos strategijoje numatyti šie (trys iš septynių) gimstamumo rodiklių gerinimo tarpiniai tikslai:

- 1.1. Sudaryti sąlygas šeimos nariams derinti profesinę veiklą ir šeimos pareigas.
- 1.2. Gerinti paslaugų šeimoms ir vaikams kokybę bei prieinamumą.
- 1.3. Sudaryti sąlygas lygioms vyrų ir moterų teisėms, pareigoms ir galimybėms viešojo gyvenimo srityje bei šeimoje užtikrinti¹⁹⁶.

Šie tikslai iš esmės yra suderinti su UNICEF, EBPO ir kitų tarptautinių organizacijų¹⁹⁷, mokslo tyrėjų¹⁹⁸ rekomendacijomis bei veiksmingų gerųjų gimstamumo ir šeimos politikos praktikų pavyzdžiais. Priemonės, kuriomis šie tikslai yra pasiekiami veiksmingai, susijusios su kokybiškų ir visuotinai prieinamų vaikų ugdymo bei priežiūros paslaugų prieinamumu.

STRATA parengtoje „Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studijoje“¹⁹⁹ taip pat akcentuojamos šios veiksmingai gimstamumo rodiklius stabilizuojančios politikos priemonės:

„Viena iš svarbiausių šeimos politikos plėtros krypčių – ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros / ugdymo paslaugų ir jų įvairovės plėtra. Jos turi būti skirtos visoms 0–6 metų amžiaus vaikų grupėms, atitikti šeimų poreikius ir sudaryti alternatyvių, komplementarių ir substitucinių paslaugų pasirinkimo galimybes. Šioje srityje būtina ne tik pasiekti, kad būtų visiškai patenkinamas vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugų poreikis viešojo sektoriaus ikimokyklinėse įstaigose (lopšeliai, darželiai), bet ir užtikrintas patogus jų teritorinis pasiekiamumas, prieinama kaina, gera paslaugų kokybė bei sukurtos palankios teisinės, ekonominės prielaidos steigti įvairias alternatyvias (pvz. šeimines, pagrįstas kelių šeimų kooperacija ir pan.) ar papildomas ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros paslaugas. (...)

Plečiant vaikų priežiūros paslaugas ir jų įvairovę, tikslinga didinti valstybės ir savivaldybių įsipareigojimus, o viešojo sektoriaus paramos šeimai finansavimą didinti iki 2,5–3 % nuo BVP. Remiantis 2017 m. EPBO duomenimis, Lietuva (2,1 %) pagal šį rodiklį gerokai atsiliko ne tik nuo gerosios šeimos politikos praktikos šalių Prancūzijos (3,6 %) ir Švedijos (3,4 %), bet ir nuo Estijos

¹⁹⁶ LRS. Nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo, 2018 m. rugsėjo 20 d. Nr. XIII-1484.

¹⁹⁷ UNICEF. *Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU.*

¹⁹⁸ International Network on Leave Policies & Research. *14th International Review of Leave Policies and Related Research 2018:* https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2021/ECEC.pdf

¹⁹⁹ STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija.*

(3,0 %) (OECD, 2022a). Reikia pastebėti, kad Prancūzijoje ir Švedijoje šeimos politikos finansavimas yra diversifikuotas su orientacija į vaikų paslaugų finansavimą. Reikėtų numatyti, kad įvairių vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugų mokesčių dalinasi valstybė, savivaldybės ir tėvai. Vaikui tokioms paslaugoms (metams / mėnesiui) priklausytų kreditas (krepšelis), iš kurio 30–50 % išlaidų dengtų valstybė arba savivaldybė“.

Žiūrint grynai kiekybiniu požiūriu, iš Valstybės duomenų agentūros pateikiamų statistinių duomenų matyti, kad bendrai Lietuvoje ir atskirai didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje), taip pat aplink juos, kur ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugų poreikis yra didžiausias, nuo 2017 m., kai buvo rengiama 2018–2030 m. demografijos strategija, ikimokyklinio ugdymo skaičius **mažėjo**, nors šias įstaigas lankančių asmenų skaičius ir paslaugų poreikis augo:

2 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir jas lankančių vaikų skaičiaus kaita 2017–2022 metais Vilniaus, Kauno, Klaipėdos apskrityse ir bendrai LR

Geografinė nuoroda	Metai	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius (vnt.)	Ikimokyklinio ugdymo auklėtinių skaičius (asmenys)
Lietuvos Respublika	2022	715	125207
	2021	720	124028
	2020	716	122583
	2019	739	121717
	2018	731	120855
	2017	738	119336
Vilniaus apskritis	2022	275	43251
	2021	278	42517
	2020	275	42230
	2019	280	41881
	2018	276	41927
	2017	278	41105
Kauno apskritis	2022	153	25848
	2021	157	25527
	2020	153	24903
	2019	157	24586
	2018	157	24464
	2017	160	24130
Klaipėdos apskritis	2022	83	15860
	2021	83	15597
	2020	82	15356
	2019	88	15217
	2018	85	14926
	2017	87	14809

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

Tai, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas nėra plečiamas, leidžia kelti pagrįstus klausimus apie strateginiuose demografijos politikos dokumentuose numatytų įsipareigojimų vykdymo efektyvumą ir praktinės gimstamumo politikos koordinavimą nacionaliniame ir vietos lygmenyse. Šia prasme demografijos politikos rezultatai yra labai nuviliantys, skatinantys nepasitikėjimą ir netikrumą, kai būtent pasitikėjimas valstybės institucijų pagalba ir užtikrintumas dėl ateities yra svarbūs gimstamumo rodiklių palaikymo komponentai. Tai matome iš Šiaurės valstybių gimstamumo rodiklių stabilumo vykstant COVID-19 pandemijai ir, tuo pačiu, Lietuvos rodiklių spartaus prastėjimo tomis pačiomis išorės iššūkių sąlygomis.

Be to, Lietuvos ECEC lankomumo rodikliuose, kurie pateikiami taip pat ir tarptautinių organizacijų apžvalgoms bei gimstamumo politikos vertinimui, nėra nurodoma skirties tarp privačiai ir valstybės teikiamų vaikų priežiūros ir ugdymo paslaugų. O esant nepakankamai prieinamoms ir / arba nepakankamai kokybiškoms valstybės teikiamoms ECEC paslaugoms ten, kur yra didžiausias jų poreikis (didžiuosiuose miestuose), šie trūkumai kompensuojami privačių paslaugų teikėjų. Tačiau dėl didelio valstybės ir privačių ECEC įstaigų teikiamų paslaugų kainų skirtumo, daliai šeimų priskiriama didelė finansinė vaikų ugdymo ir priežiūros našta. Tokiu būdu didinama socialinė atskirtis ir dėl didelės finansinės naštos mažinamos paskatos susilaukti vaikų, ypač antro ir daugiau vaikų šeimoje.

9.3.2. Senstančios visuomenės politikos rezultatai vis dar labai smarkiai asiriboja ekonominiais klausimais, ypač susijusiais su senatvės pensijų dydžiu. Ekonominio saugumo užtikrinimas yra bazinis bet kokios gerovės pagrindas, ir šiuo metu Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių grupei jis dar nėra įgyvendintas.

Didžiausias skurdo rizikos lygis Lietuvoje fiksuojamas tarp 65 metų ir vyresnių asmenų. 2021 m. jis sudarė 35,9 proc. ir, palyginti su 2020 m., beveik nepasikeitė. Vidutinė senatvės pensija 2020 m. Lietuvoje buvo 376,5 EUR ir sudarė 78 proc. skurdo rizikos ribos. Vidutinė senatvės pensija jau kelerius metus yra mažesnė už skurdo rizikos ribą, o 2020–2021 m. šis skirtumas dar padidėjo. Tai reiškia, kad vidutinė senatvės pensija išaugo mažiau nei skurdo rizikos riba²⁰⁰.

Svarbu pastebėti ir tai, kad Lietuvos gyventojų senėjimas vyksta su dideliais iššūkiais ne tik socialinei gerovei, bet ir sveikatai. Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių amžiaus grupėje fiksuojami tarptautiniu mastu aukšti negalios, invalidumo, lėtinių ligų paplitimo rodikliai, o vidutinė sveiko gyvenimo trukmė išlieka viena trumpiausių tarp ES valstybių. 2018 m. duomenimis sveiko gyvenimo trukmė Lietuvoje buvo 59,1 metų moterims ir 56, 3 metų vyrams (abiejų lyčių vidurkis – 57,7 metų)²⁰¹.

Aukšti prastos sveikatos ir skurdo rodikliai vyresnio amžiaus gyventojų grupėje lemia labai ribotas sveiko senėjimo ir sidabrinės ekonomikos plėtros galimybes²⁰². Taip pat – didžiulį poreikį siekti sveikos ir orios senatvės kaip vyraujančios normos Lietuvos gyventojams.

Šia prasme senstančios visuomenės plėtros programos, vykdomos Šiaurės Europos regiono ir kitose aukštesnių nei Lietuvos pajamų valstybėse, bei politinės priemonės, susijusios su socialine, psichologine, kultūrine vyresnių asmenų gerove, itin aktualios ir Lietuvoje, tačiau pirmiausia ir svarbiausia turi būti efektyviai išspręsti baziniai – ekonominio skurdo ir prastos vyresnio amžiaus žmonių sveikatos – klausimai.

9.3.3. Migracijos politikos rezultatai. UNHCR integracijos specialistas Karolis Žibas Lietuvos migracijos politiką įvertina kaip fragmentuotą ir nepakankamai holistinę, stokojančią strateginio planavimo ir orientacijos į pasirengimą ateities iššūkiams.

Nors teisinė bazė yra pakankamai stipri, tačiau klausimų kelia praktinės politikos lygmuo, ypač vykdančiųjų institucijų žmogiškųjų ir finansinių išteklių apimtis:

²⁰⁰ Valstybės duomenų agentūra. *Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2022 m.*:

<https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2022/skurdo-rizika/skurdo-rizikos-lygis>

²⁰¹ Eurostat. *Demografiniai pokyčiai Europoje: šalių informacijos suvestinės. Lietuvos profilis:*

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/12743486/14207636/LT-LT.pdf>

²⁰² STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija.*

„Darnaus vystymosi darbotvarkėje mes labai aiškiai matome, kokios sąsajos yra tarp skirtingų iššūkių: migracijos politikos, nelygybės, išnaudojimo, prekybos žmonėmis ir skurdo. Darbotvarkėje matomas holistinis požiūris į kompleksinių problemų sprendimą. Deja, Lietuvos atveju matyti, kad hiperkompleksiniai iššūkiai sprendžiami itin fragmentuotomis politikos priemonėmis, kurios tarpusavyje nėra susijusios; pradedant institucine subordinacija ir baigiant konkrečių politinių procesų atskyrimu. Pavyzdžiui, už diasporos politiką atsakinga viena ministerija, už prekybos žmonėmis – kita, o už migrantų integraciją – dar kita. Tarpusavio susikalbėjimo nėra, sąsajų tarp skirtingų veiksmų planų taip pat nėra. Tai nėra holistinis požiūris į kompleksinių problemų sprendimą“²⁰³.

Kaip praktinis Lietuvos migracijos politikos nepalankių sąlygų testas (angl. *stress test*) (tačiau tuo pat metu – ir kaip galimybė mokytis bei tobulinti procesus) veikia didelis atvykstančių Ukrainos karo pabėgėlių srautas 2022–2023 metais, atskleidęs labai dideles integracijos sistemos efektyvumo spragas, ypač užsieniečių lietuvių kalbos mokymo ir kitais aktualiais klausimais. Šių ir kitų integracinių mechanizmų efektyvumas yra labai svarbus siekiant formuoti darniai imigracijai ir aktyviai grįžtamajai migracijai palankią kultūrinę, ekonominę ir socialinę aplinką Lietuvoje.

9.4. Apibendrinimas. Apibendrinant ligšiolinius Lietuvos demografijos politikos rezultatus, tiek gimstamumo skatinimo, tiek migracijos, tiek senstančios visuomenės politikos pagrindiniai iššūkiai strateginių dokumentų lygmenyje įvardinami kompetentingai, taip pat ir jų sprendimo būdai bei siūlomos politinės priemonės, kurios atitinka tarptautinių organizacijų, mokslo tyrėjų ir gerųjų praktikų rekomendacijas. Tačiau praktinis strateginių įsipareigojimų vykdymas dažnai vėluoja, yra fragmentiškas, pasižymi finansavimo ir kompetencijos trūkumais.

Veiksmingai demografijos politikai toks atotrūkis tarp strateginės teorijos ir realios praktikos yra labai problemiškas, nes sukelia teisėtą nepasitikėjimą, kad valstybės pagalbos šeimai, vyresnio amžiaus asmenims bei i-/e-/ree- migrantams įsipareigojimai bus vykdomi.

Nepasitikėjimo problema gimstamumo politikos atveju skatina atidėtus, vėlyvus gimdymus (ir tuo pačiu mažesnę vaikų skaičių šeimose) arba apskritai tėvystės atsisakymą. Tai reiškiasi kaip maži ir nestabilūs, išoriniams faktoriams labai jautrūs gimstamumo rodikliai. Tokio reiškinio pavyzdys – Lietuvoje COVID-19 pandemijos metu smarkiai sumažėję gimstamumo rodikliai, kai tuo pat laikotarpiu Šiaurės Europos regione jie išliko stabilūs.

Senstančios visuomenės politikos klausimu nepasitikėjimo problema susijusi su valstybės negebėjimu užtikrinti bent minimalią vyresnio amžiaus asmenų ekonominę gerovę ir gerus sveikatos rodiklius.

Migracijos politikos atveju praktinis strateginių įsipareigojimų nevykdymas (pavyzdžiui, integracinės sistemos trūkumai) taip pat susiję su potencialių imigrantų ir reemigrantų nepasitikėjimu, taigi – turi tiesioginės įtakos imigracijos, emigracijos ir reemigracijos srautams tiek šiuo metu, tiek ateityje.

²⁰³ Žibas, Karolis. Lietuvoje trūksta bendro holistinio požiūrio į migracijos politiką: <https://www.bernardinai.lt/2019-02-07-karolis-zibas-lietuvoje-truksta-bendro-holistinio-poziruio-i-migracijos-politika/>

Apibendrinimas

Demografijos politika daugelyje šiame darbe apžvelgtų užsienio valstybių formuojama ne modelių konstravimo būdu, o gana chaotiškai ir nenuosekliai, reaguojant į dabarties aktualijas, o ne į norimų ir galimų ateities scenarijų įgyvendinimą.

Demografijos politika labai jautri globaliems iššūkiams – tokiems kaip karai, klimato kaitos pasekmės, epidemijos ir panašiai, kurie veikia kaip migracijos stūmos veiksniai ir sukelia netikrumą, kuris aukšto pragyvenimo šalyse mažina gimstamumo tendencijas. Tai didina demografinės situacijos neapibrėžtumą ir brėžia demografijos politikos rezultatyvumo ribas.

Taigi demografijos politika neveikia socialinės inžinerijos principu – naudojamos priemonės kartais duoda netikėtus rezultatus arba kurį laiką neduoda jokių kiekybinių rezultatų (kaip Norvegijos atveju, kai gimstamumo rezultatai 2009 m. nukrito tarsi be jokios priežasties, nepasikeitus socialinei politikai ar išorės veiksniams).

Taip yra ir dėl to, kad demografiniuose procesuose veikia be galo daug skirtingų ir sunkiai sukontroliuojamų veiksnių, tokių, kaip, pavyzdžiui, gyventojų vertybės ir vertybių kaita, darančių didžiulę įtaką gyventojų reprodukciniams nuostatoms, sveikatai, gyvenimo būdui.

Taip pat labai svarbu pastebėti, kad demografijos politikos rezultatai neturėtų būti suprantami tik kiekybine prasme – kaip kiekybiniai gimstamumo ar populiacijos dydžio rodikliai. Išsivysčiusiose aukštų pajamų valstybėse pagrindiniai demografijos politikos tikslai iš esmės sutampa su socialinės politikos tikslu „kuo didesnė gerovė kuo didesniai žmonių kiekiui“, o ne „kuo didesnis gyventojų skaičius“ kaip savaiminė vertybė.

Proaktyvi ir gerai koordinuota demografijos politika – kaip ateities politika savo esme – yra labai imli resursams ir privalo būti lanksti (dėl didelės klaidų tikimybės, poreikio ilgai laukti rezultatų). Tam tikra prasme tai – turtingų šalių prerogatyva. Tokia demografijos politika turėtų būti planuojama remiantis moksliniais tyrimais, konsultacijomis su tyrėjais-demografais, nuolatinio valstybės demografinės situacijos stebėjimu ir lanksčiu reagavimu į besikeičiančius populiacijos poreikius.

Nuoseklios demografijos politikos vykdymui reikalingas racionalus, konkretus ir kompleksiškas tiesioginių ir netiesioginių politinių priemonių taikymas, ilgalaikiškumas, kompetencija vykdomosios politikos lygmenyje formuojant tvarią ir išorės veiksniams atsparią gimstamumo skatinimo politiką; į gyvenimo senatvėje kokybę orientuotą senėjimo politiką (kuri galima tik išsprendus bazinius ekonominio saugumo klausimus) bei lanksčią, valstybės ir jos darbo rinkos poreikius, integracinius imigrantų ir reemigrantų poreikius bei socialinės sistemos galimybes atliepiančią migracijos politiką.

Šaltiniai ir dokumentai

Šaltiniai:

1. AARP International. *Germany*: <https://www.aarpinternational.org/initiatives/aging-readiness-competitiveness-arc/germany>
2. Central Statistics Office of Ireland. *Census of Population 2022 – Summary Results*: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpsr/censusofpopulation2022-summaryresults/populationchanges/>
3. Central Statistics Office of Ireland. *Census of Population 2022 Profile 1 – Population Distribution and Movements*: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpp1/censusofpopulation2022profile1-populationdistributionandmovements/populationdistribution/>
4. Central Statistics Office of Ireland. *Population and Labour Force Projections 2017–2051*: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-plfp/populationandlabourforceprojections2017-2051/>
5. Central Statistics Office of Ireland. *Population and Migration Estimates*: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-pme/populationandmigrationestimatesapril2022/keyfindings/>
6. Citizens Information. *Returning to Ireland*. 2023: <https://www.citizensinformation.ie/en/returning-to-ireland/overview-of-returning-to-ireland/>
7. Citizens Information. *Social welfare payments for returning Irish emigrants*. 2023: <https://www.citizensinformation.ie/en/returning-to-ireland/applying-for-social-welfare/accessing-social-welfare-as-a-returning-Irish-emigrant/>
8. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. *Social studies for adult immigrants*: <https://samfunnskunnskap.no/en/>
9. EBPO Šeimos duomenų bazė, Vaisingumo rodikliai: https://www.oecd.org/els/family/SF_2_1_Fertility_rates.pdf
10. EK. Euridyce tinklas, Norvegijos valstybės demografinis profilis: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/population-demographic-situation-languages-and-religions>
11. EK. Euridyce tinklas, Suomijos valstybės demografinis profilis: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/population-demographic-situation-languages-and-religions>
12. EK. Euridyce tinklas, Švedijos valstybės demografinis profilis: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/population-demographic-situation-languages-and-religions>
13. Eurostat. *Demografiniai pokyčiai Europoje: šalių informacijos suvestinės. Lietuvos profilis*: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/12743486/14207636/LT-LT.pdf>
14. Eurostat. *Ageing Europe*: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/ageing_2019/
15. Eurostat. *GDP per capita, consumption per capita and price level indices*: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices
16. Government of Canada. *Canada welcomes historic number of newcomers in 2022*: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2022/12/canada-welcomes-historic-number-of-newcomers-in-2022.html>
17. Government of Canada. *2023-2025 Multi-Year Levels Plan*: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/transparency/committees/cimm-nov-29-2022/2023-2025-multi-year-levels-plan.html>
18. Government of France. *France 2030*: <https://www.gouvernement.fr/france-2030>
19. Government of France. *France 2030: Les objectifs majeurs*:

<https://www.gouvernement.fr/france-2030/objectifs>

20. Immigration Services Agency of Japan. *Immigration statistics*:

https://www.moj.go.jp/isa/publications/press/13_00028.html

21. Immigration Services Agency. *Preferential immigration treatment based on the point-based system for highly skilled professionals*:

https://www.isa.go.jp/en/publications/materials/newimmiact_3_system_index.html

22. L'Office français de l'immigration et de l'intégration. *Les dispositifs d'aides au retour et à la réinsertion*: <https://www.ofii.fr/procedure/retourner-dans-son-pays/>

23. Nippon Foundation. *Annual Number of Births in Japan Falls Below 800,000 for First Time*:

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01699/>

24. Norvegijos vyriausybė. *Immigration and Integration*:

<https://www.regjeringen.no/en/topics/immigration-and-integration/id918/>

25. Norvegijos vyriausybė. *Integration goals*:

<https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/solbergs-government/kd/mal-for-integrering/id2343467/>

26. OECD. *Japan Economic Snapshot: Economic Forecast Summary*:

<https://www.oecd.org/economy/japan-economic-snapshot/>

27. OECD. *Life expectancy at birth*: <https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm>

28. Osaki A. E. *Japan to create new visa pathways to lure high earners and top grads*:

<https://www.japantimes.co.jp/news/2023/02/17/national/new-visa-categories-graduates-high-earners/>

29. Reynolds I., Urabe E. *Japan to Spend About \$25 Billion on Families to Boost Births*:

<https://amp.dw.com/en/japan-to-channel-billions-of-dollars-into-raising-birth-rate/a-65797259>

30. Ryall J. *Will Japan's new plan to boost birth rates work*: <https://www.dw.com/en/will-japans-new-plan-to-boost-birth-rates-work/a-64091588>

31. Statistikmyndigheten. *Sveriges framtida befolkning 2023–2070*:

https://www.scb.se/contentassets/e99a33e517a343488cd1fd73362167c8/be0401_2023i70_br_be51_br2302.pdf

32. SSB. *Fakta om Innvandring*:

<https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

33. SSB. *Immigrants and Norwegian-born to immigrant parents*:

<https://www.ssb.no/en/befolkning/innvandrer/statistikk/innvandrer-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre>

34. SSB. *Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere*:

<https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/statistikk/introduksjonsordningen-for-nyankomne-innvandrere>

35. SSB. *Norvegijos gyventojų statistiniai duomenys*:

<https://www.ssb.no/en/befolkning/folketall/statistikk/befolkning>

36. Statista. *Japan: Population growth from 2012 to 2022*:

<https://www.statista.com/statistics/270074/population-growth-in-japan/>

37. Statista. *Japan: Total population from 2018 to 2028*:

<https://www.statista.com/statistics/263746/total-population-in-japan/>

38. Statista. *Population forecast for Germany from 2019 to 2060*:

<https://www.statista.com/statistics/1127646/population-forecast-germany/>

39. Statistics Bureau of Japan. *Current Population Estimates*:

<https://www.stat.go.jp/english/data/jinsui/2022np/index.html>

40. Statistics Canada. *A portrait of Canada's growing population aged 85 and older from the 2021 Census*: <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2021/as-sa/98-200-X/2021004/98-200-x2021004-eng.cfm>

41. Statistics Canada. *Analysis: Population by age and sex*: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/91-215-x/2022001/sec2-eng.htm>

42. Statistics Canada. *Annual Demographic Estimates: Canada, Provinces and Territories*:
<https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/91-215-x/91-215-x2022001-eng.htm>
43. Statistics Canada. *Fewer babies born as Canada's fertility rate hits a record low in 2020*:
<https://www.statcan.gc.ca/o1/en/plus/960-fewer-babies-born-canadas-fertility-rate-hits-record-low-2020>
44. Statistics Canada. *Labour Force Survey*:
<https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/230804/dq230804a-eng.htm>
45. Statistisches Bundesamt. *Mortality figures in July 2023 around the median of the previous years*:
https://www.destatis.de/EN/Press/2023/08/PE23_322_126.html
46. Statistisches Bundesamt. *Level of births remains low in first quarter of 2023*:
https://www.destatis.de/EN/Press/2023/06/PE23_227_12.html
47. Statistisches Bundesamt. *Sharp rise in labour migration in 2022*:
https://www.destatis.de/EN/Press/2023/04/PE23_165_125.html
48. The French National Institute of Statistics and Economic Studies. *Population projections to 2070*:
<https://www.insee.fr/en/statistiques/2581288>
49. The French National Institute of Statistics and Economic Studies. *Demographic report 2022*:
<https://www.insee.fr/en/statistiques/6797730>
50. The World Bank. *GDP (current US\$) – Canada*:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2022&locations=CA&start=1960&view=chart>
51. The World Bank. *Japan Social Development Fund*:
<https://www.worldbank.org/en/programs/japan-social-development-fund>
52. Tilastokeskus (Suomijos statistikos biuras). *Pagrindinė demografinė Suomijos informacija*:
https://www.stat.fi/index_en.html
53. Valstybės duomenų agentūra, Statistikos terminų žodynas:
<https://osp.stat.gov.lt/statistikos-terminu-zodynas>
54. Valstybinės duomenų agentūra, Rodiklių duomenų bazė:
[https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/#/](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/)
55. Vie public. *French abroad: figures for the French community as of 1 January 2022*:
<https://www.vie-publique.fr/en-bref/283598-la-communaute-francaise-letranger-au-1er-janvier-2022>
56. World Data. *Indicators of economy in Ireland*:
https://www.worlddata.info/europe/ireland/economy.php#google_vignette

Dokumentai:

1. *Act on the Promotion of Immigrant Integration*:
<https://finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2010/en20101386.pdf>
2. *Act on the Residence of the Republic of Germany*:
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aufenthg/
3. Age Friendly Ireland. *Age-Friendly Strategy 2022–2026*:
https://www.dlrcoco.ie/sites/default/files/dlr_age_friendly_strategy_eng_online.pdf
4. *Annual Report of Statistics on Japanese Nationals Overseas 2022*:
<https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/100436737.pdf>
5. *Canada Labour Code*: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/l-2/>
6. *Canada's Innovation and Skills Plan*:
https://www.budget.canada.ca/2017/docs/themes/Innovation_en.pdf
7. *Citizens Information Act of the Republic of Ireland*:
<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2007/act/2/enacted/en/print.html>
8. *Diplomatic Bluebook. Supporting Japanese Nationals Overseas. 2022*:
<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/4-2.pdf>
9. *Elterngeld und zur Elternzeit*: <https://www.gesetze-im-internet.de/beeg/index.html>
10. EP rezoliucija Dėl socialinio dempingo Europos Sąjungoje, 2016 m. rugsėjo 14 d.:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0346_LT.html?redirect
11. EP. *Japan's ageing society*:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI\(2020\)659419_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf)
12. *Every Age Counts (Demographic Strategy of Germany)*:
https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/themen/demography/further-developement-demographic-strategy.pdf?__blob=publicationFile&v=2
13. *Gesetz über die Angelegenheiten der Vertriebenen und Flüchtlinge*: <https://www.gesetze-im-internet.de/bvfg/>
14. Government of Canada. *Backgrounder: Government of Canada financial supports for seniors*:
<https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2022/07/backgrounder-government-of-canada-financial-supports-for-seniors.html>
15. Government of Ireland. *First 5: A Whole-of-Government Strategy for Babies, Young Children and their Families 2019–2028*: <https://assets.gov.ie/31184/62acc54f4bdf4405b74e53a4afb8e71b.pdf>
16. Government of Ireland. *Health in Ireland: Key Trends 2022*:
<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/241598/8a6472b4-83cf-45ec-88c9-023e0c321d8c.pdf#page=null>
17. Government of Ireland. *Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy*:
<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/224616/5f34f71e-e13e-404b-8685-4113428b3390.pdf#page=null>
18. Government of Ireland. *National Development Plan 2021–2030*:
<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/200358/a36dd274-736c-4d04-8879-b158e8b95029.pdf#page=null>
19. Government of Ireland. *Project Ireland 2040: Building Ireland's Future*:
<https://assets.gov.ie/7335/7692660a70b143cd92b1c65ee892b05c.pdf>
20. Government of Ireland. *Project Ireland 2040: National Planning Framework*:
<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/246231/39baaa8c-48dc-4f24-83bd-84bbcf8ff328.pdf#page=null>
21. *Immigration Act of the Republic of Ireland*:
<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2004/act/1/enacted/en/print.html>
22. *Immigration Control and Refugee Recognition Act of Japan*:
<https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3624/en>

23. Department of Foreign Affairs. *Emigrant Support Programme*. 2023: <https://www.dfa.ie/global-irish/support-overseas/emigrant-support-programme/>
24. Department of Justice and Equality. *The Migrant Integration Strategy: A Blueprint for the Future*: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/261693/367e077d-ca21-406e-92e6-d8f5f344e20d.pdf#page=null>
25. *Laki kotoutumisen edistämistä*: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
26. Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“: <https://lr.lt/uploads/main/documents/files/2023%2006%2014%20Lietuvos%20ateities%20vizija%20Lietuva%202050.pdf>
27. *Loi 2015 relative à l'adaptation de la société au vieillissement*: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031700731>
28. LRS. *Nutarimas Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, 2020 m. gruodžio 11 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
29. LRS. *Nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo*, 2018 m. rugsėjo 20 d. Nr. XIII-1484: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500>
30. LRS. *Rezoliucija dėl Lietuvos demografijos politikos ateities* Nr. XIV-207519: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/05eedaf00a8211eeb489c7d891071d0a>
31. LRV. *Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimo nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ pakeitimo*, 2021 m. liepos mėn.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b283ca61cd3e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=m9nn4zzoh>
32. Ministry of Social Affairs and Health. *National Programme on Ageing 2030 For an age-competent Finland*: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162596>
33. *More Years – More Opportunities. The Norwegian Government's strategy for an age-friendly society*: https://www.regjeringen.no/contentassets/c8a8b14aadf14f179a9b70bc62ba2b37/strategy_age-friendly_society.pdf
34. *National Spatial Strategy (National Plan) of Japan*: <https://www.mlit.go.jp/common/001127196.pdf>
35. *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*: <https://www.regeringen.se/contentassets/53af87d3b16b4f5087965691ee5fb922/nationell-strategi-for-hallbar-regional-utveckling-i-hela-landet-20212030/>
36. Norwegian Ministry of Justice and the Police. *White paper on Norwegian refugee and migration policy in a European perspective*: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/deea/dv/10-2-no-refugee-policy_20170209_/10-2-no-refugee-policy_20170209_en.pdf
37. *Immigration Act*: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/immigration-act/id585772/>
38. *Politique française de l'immigration et de l'intégration 2022*: <https://www.budget.gouv.fr/documentation/file-download/14272>
39. *Strategy of Central Finland 2025–2050*: <https://strategia.keskisuomi.fi/in-english/>
40. *Skollag*: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
41. *Sveriges återhämtningsplan*: <https://www.regeringen.se/rapporter/2021/05/sveriges-aterhamtningsplan>
42. *The Guideline of Measures for Ageing Society of Japan*: https://www8.cao.go.jp/kourei/measure/taikou/pdf/p_honbun_h29e.pdf
43. *The National Positive Ageing Strategy of the Republic of Ireland*:

<https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/11714/d859109de8984a50b9f2ae2c1f325456.pdf#page=null>

44. *Zukunftsstrategie Forschung und Innovation:*

https://www.bmbf.de/SharedDocs/Publikationen/de/bmbf/1/730650_Zukunftsstrategie_Forschung_und_Innovation.pdf?__blob=publicationFile&v=4

Literatūra

1. Aro, Timo. Migration in the 2010s – regionally concentrated, selective and polarizing. *Sustainable Population Development in Finland: The 2020 Population Policy report*: <https://www.vaestoliitto.fi/en/webpublications/sustainable-population-development-in-finland/#migration-in-the-2010s-regionally-concentrated-selective-and-polarizing-timo-aro>
2. Chamy, Cristy. Återvandring i fokus för Migrationsverkets konferens: <https://www.dn.se/sverige/atervandring-i-fokus-for-migrationsverkets-konferens/>
3. Cross, N., Heikinheimo, E., Fries-Tersch, E. 2015. Safer and Healthier Work at Any Age. *Country Inventory: Finland*. Brussels: European Agency for Safety and Health at Work
4. Daukša, Sigita; Urbonaitė-Barkauskienė, Veronika. 2022. *Gimstamumo skatinimo politika ir jos priemonės Europos Sąjungos valstybėse narėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.
5. EBPO. 2023. *Exploring Norway's Fertility, Work, and Family Policy Trends*: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4e94be66-en/index.html?itemId=/content/component/4e94be66-en#section-d1e389-cc45f99f72>
6. EBPO. 2019. *Refugee education: integration models and practices in OECD countries*, p. 37: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2019\)11&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2019)11&docLanguage=En)
7. EBPO. 2019. *Working better with age*: <https://www.oecd.org/els/working-better-with-age-c4d4f66a-en.htm>
8. EK. Euridyce tinklas. *Support measures for learners in early childhood and school education in Sweden*: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/support-measures-learners-early-childhood-and-school-education-71_en
9. EP. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Directorate. *Ageing policies – access to services in different Member States Annex VIII - Country study on Sweden*: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN08\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN08)_EN.pdf)
10. *Europos demografijos tyrimo centrų tinklas*. Low birth rates: Ten steps towards more baby-friendly policies for 2024 and beyond: <https://population-europe.eu/research/policy-insights/low-birth-rates-ten-steps-towards-more-baby-friendly-policies-2024-and>
11. *Europos demografijos tyrimo centrų tinklas*. *Depopulation trends in Europe: what do we know about it?* <https://population-europe.eu/research/policy-insights/depoulation-trends-europe-what-do-we-know-about-it>
12. *Europos demografijos tyrimo centrų tinklas*. Ageing, gender, migration. Three reasons why EU policymakers should care about Demography: <https://population-europe.eu/research/policy-insights/ageing-gender-migration-three-reasons-why-eu-policymakers-should-care>
13. Finland Prime Minister's Office. *Recovery of the birth rate and longer life expectancy – population policy guidelines for the 2020s*: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162920/Executive%20summary_VNK_2021_2.pdf?sequence=10&isAllowed=y
14. *GEM Report on Migration, Displacement & Education*, 2019, p. 47–154: <https://en.unesco.org/gem-report/report/2019/migration>
15. *Governance of migrant integration in Sweden*: https://ec.europa.eu/migrant-integration/country-governance/governance/sweden_en
16. *Guidelines: Aim of the Act on the Promotion of Immigrant Integration is to ensure equality*: <https://tem.fi/en/legislation-and-guidelines>
17. *Integration services make it easier for immigrants to integrate into Finnish society*: <https://tem.fi/en/integration-services>
18. International Network on Leave Policies & Research. *14th International Review of Leave Policies and Related Research 2018*:

- https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2021/ECEC.pdf
19. International Review of Leave Policies and Research 2020. *Sweden country note*: https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/country_notes/2020/PMeditd.Sweden.with_suplement.1sept2020.pdf
20. Jurčenkaitė, Indrė. *Iš opozicinių partijų – blokas nacionaliniam susitarimui*: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/is-opoziciniu-partiju-blokas-nacionaliniam-susitarimui.d?id=93965899>
21. Kanapka, Giedrius. 2022. *Migracijos politikos praktika, taikoma Šiaurės ir Vidurio Europos ES valstybėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.
22. Lietuvos statistikos departamentas (dabar – Valstybės duomenų agentūra). 2022. *Lietuvos gyventojai*: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/10328449/Lietuvos+gyventojai_2022+leidimas.pdf
23. Makarevičiūtė-Osipovič, Gabrielė. 2023. *Demografinis senėjimas ir vyresnio amžiaus asmenų iššūkiai darbo rinkoje*: <https://data.kurkl.lt/wp-content/uploads/2023/06/Demografinis-senejimas-ir-darbo-rinka.pdf>
24. May, John F. 2015. Population Policies in Europe, *L'Europe en Formation*, 377(3), p. 136-150: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2015-3-page-136.htm>
25. Ministry of Economic Affairs and Employment. *Integration of immigrants is a joint effort*: <https://tem.fi/en/administration-of-integration-and-the-actors-involved>
26. Nordic Welfare Center. *A Better Environment to Age in*: https://issuu.com/nordicwelfare/docs/a_better_environment_to_age_in_v2?e=30952623/62139927
27. Nordic Welfare Center. *Ageing in the Nordics. Strategies and initiatives for active and healthy ageing*: https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2020/11/FINAL_rapport-Att-aldras-i-Norden.pdf
28. Norvegijos vyriausybė. *Migration and Integration 2021-2022. Report for Norway to the OECD*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/84f8f1bd58f44723b1d592d076b3304a/ny-migration-and-integration-2021-2022-report-for-norway-to-the-oecd.pdf>
29. Roser, Max. 2019. Demographic transition: Why is rapid population growth a temporary phenomenon? <https://ourworldindata.org/demographic-transition>
30. Science Norway. *Record low fertility rates in Norway in 2022*: <https://sciencenorway.no/demography-fertility-ntb-english/record-low-fertility-rates-in-norway-in-2022/2165578>
31. Setälä, Maija. 2023. *Democratic Governance and the Future: Tensions and Possibilities* (pranešimas konferencijoje *Long-term Governance, Democracy and Futures research*): <https://www.youtube.com/watch?v=XJ7h14xEX3o>
32. Socialinių tyrimų institutas. Demografinių tyrimų centras. 2005. *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*: <http://demografija.lt/download/tekstai/priestaros/priestarosId.pdf>
33. SSB. *Norway's 2022 national population projections. Results, methods and assumptions*: https://www.ssb.no/en/befolkning/befolkningsframskrivinger/artikler/norways-2022-national-population-projections/_attachment/inline/37d9dfef-1cd6-4390-b6ab-1601e21b32a8:1061870b3633187b8e861856f85e2dcc6638f666/RAPP2022-28_nasjfram%20ENG.pdf
34. STRATA. 2023. *Demografinių iššūkių sprendimo galimybių studija*: <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/2023%2002%2010%20LT2050%20Demografini%C5%B3%20i%C5%A1%C5%A1%C5%ABki%C5%B3%20sprendimo%20galimybi%C5%B3%20studija.pdf>
35. STRATA. 2020. *Senstanti Lietuvos visuomenė*: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/zmogiskojo-kapitalo-politika/20200924-senstanti-lietuvos-visuomene.pdf>

36. Stumbrys, Daumantas. 2018. Vyrų mirtingumo mažėjimas Lietuvoje: nuosekli raida ar trumpalaikiai pokyčiai? *Filosofija. Sociologija*, 29(2), p.119–125:
www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/filosofija-sociologija/article/view/3707/2505
37. Swedish government official reports SOU, 2003: 91. *Ageing politics for the future. 100 steps towards security and development with an ageing population*: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2003/10/sou-200391/>
38. Szumski, Charles. *Sweden's new 'voluntary return' migration push raises eyebrows*:
<https://www.euractiv.com/section/politics/news/swedens-new-voluntary-return-migration-push-raises-eyebrows/>
39. Šarkutė, Ligita; Urbonaitė-Barkauskienė, Veronika. 2023. Jaunimo pritraukimo į regionus politika Europos Sąjungos valstybėse narėse. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.
40. UNICEF. 2019. *Access to education for refugee and migrant children in Europe*, p. 12:
<https://www.unhcr.org/neu/wp-content/uploads/sites/15/2019/09/Access-to-education-europe-19.pdf>
41. UNICEF. 2019. *Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU*:
https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Family-Friendly-Policies-Research_UNICEF_%202019.pdf
42. Valiukaitė, Dainora. 2022. *Imigrantų ir pabėgėlių integracija į nacionalines švietimo sistemas atskirose Europos valstybėse*. Analitinė apžvalga. LRS Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius.
43. Valstybės duomenų agentūra. *Lietuvos 2022 m. demografiniai rodikliai*:
<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=10512538>
44. Valstybės duomenų agentūra. *Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2022 m.*:
<https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2022/skurdo-rizika/skurdo-rizikos-lygis>
45. Žibas, Karolis. *Lietuvoje trūksta bendro holistinio požiūrio į migracijos politiką*:
<https://www.bernardinai.lt/2019-02-07-karolis-zibas-lietuvoje-truksta-bendro-holistinio-poziorio-i-migracijos-politika/>